

OSMANLI'DA MİLLET NİZAMNAMESİ:

Avrupa İle Uyum Sürecinde Rum-Ermeni-Yahudi Cemaat Düzenlemeleri

CENK REYHAN*

Tarihsel koşullar göz önüne alındığında, millet nizamnameleri büyük güçlerin gayrimüslim cemaatler üzerinden Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale ve denetim araçlarından biri idi. Büyük güçler geliştirdikleri "şark meselesi stratejisi" ile, önce etnik-dini kimlikleri bakımından üzerinden egemenliklerini yayacakları stratejik bir yer-bölge/etnik-kimlik buldular ve Balkanlar'da, ya da Müslüman Dürzî-Hıristiyan Marunî çatışmalarının görüldüğü Lübnan örneğinde İslamî Orta Doğu'da, Osmanlı fetihleri sonucunda "öteki" medeniyet içinde uyruklaşmış unsurlarının "farklı etnik ve dinî kimlik"liliğine vurgu yaparak tebaanın "kolektif zihniyet"inde egemen devleti "öteki"leştirmek suretiyle isyana tahrik ettiler. İsyana başlayınca dünya kamuoyunun dikkatini bölgeye çekerek ortaya çıkan isyanı Müslüman veya Türk olmayanların, kısaca "Müslüman-Türklerden ötekilerin", katledildiği şeklinde dünyaya yaydılar ve şarkiyatçı literatürde dile gelen uygar-Batı/barbar-Doğu mücadelesi şekline büründürdüler; son aşamada, bölgeye uygarlaştırıcılık adına meşruen müdahale ettiler. Ahmet Reşit'in incelemesi bu konu ile ilgili tereddütlerin bir ifadesidir. Reşit, eserinin Berlin Kongresi'ni incelediği kısmında şunu önemle vurgulamaktadır¹:

"Büyük devletler mürahasaları din ve mezheb serbestisi mebdinin (prensibin) Avrupa mümessilleri tarafından tasdik vaktinin geldiğini söylediler. Kongre'de, Avrupa ailesi içine girmesi matlup olan memleketlerin, diğer devletler gibi, evvela bütün Avrupa devletleri teşkilatı içtimaiyelerinin esasında kâin (var olan) olan mebadiyi (prensipleri) tasdik etmeleri lazım geleceğini beyan ettiler. *Berlin Muahedenamesi*'nin (1878) 5., 27., 35., 44. ve 62. maddeleri Kongre'nin bu yolda ittihaz ettiği karara göre yazıldı. 5. madde: '...Bulgaristan'da ihtilaf-ı din ü mezheb hiç kimse için hukuk-ı mülkiye ve politikiyede istifadede ve hidmet-i umumiye ve memuriyet ve şerefe nailiyette veya her nerede olur ise olsun icra-yi hırfet ve san'atta nâ-ehil tutulmahlığa ve mahrum edilmekliğe sebep add olunmayacaktır.

Bulgaristan'da yerliler ve ecnebilere serbestü ve icray-i ayin ü mezheb temin olunarak gerek cemaat-i muhtelifenin silsile-i meratib (büyükten küçüğe veya küçükten büyüğe doğru rütbe sırasına göre) üzere tertibinde ve gerek rüesa-yı ruhaniyeleriyle (Ruhanî reisleriyle) olan münasebatında bir güne ika-ı mevanî (engeller/maniler oluşturacak tarz/yol) olunmayacaktır.

Karadağ'a, Sırbistan'a ve Romanya'ya müteallik olan mezkûr 27., 35. ve 44. maddeler nakl ettiğim 5. maddenin aynıdır.

* Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Ahmet Reşit, *Ekaliyyetlerin Himayesi*; İstanbul, 1933, s. 8-9. (Kelimelerin parantez içindeki Türkçeleri ve bundan sonrakilere bana aittir.)

62. madde şunlar arasında en mühim olanıdır; zira, bir taraftan, hükmü bütün Osmanlı memleketlerindeki “ekaliyetler”e (azınlıklara) şamildir (kapsayıcıdır) ve Osmanlı Devleti iç işlerine müdahale için Avrupa’nın kodaman devletlerinin ellerinde çok bereketli bir kaynak olmuştur; diğer taraftan, Fransa’nın kapitülasyonları sû-i tefsire ihraz etmiş (yanlış yorumlamaya ulaşmış) olduğu -yukarıda mezkûr- himaye hakkını teyit etmiştir: ‘Bâb-ı Âli serbesti-i ayin ü mezheb kaidelerini vüs’at-i kâmile itasiyle (tüm/eksiksiz genişlikle verilmesi ile) beraber muhafaza ve ibka etmek (sürekli kılmak) arzusunda bulunduğunu beyan eylediğinden, tarafeyn-i müteahideteyn (ahidlerin tarafları) işbu beyan-ı ihtiyariyi senet ittihaz ederler. (...)’

Bu bakımdan büyük güçlerin emperyal müdahale ve denetimleri ile bu milletlerden gelen ayrılıkçı talep ve eylemlerin kesiştiği bir konjonktürde yürütülen “himayecilik” politikası; gerçekte, emperyalizmin Osmanlı memleketlerine sızma stratejilerinden biri olarak ortaya çıktı². Büyük güçlerin, Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki bitmeyen müdahale ve denetimleri bu bakış açısı ile daha netlik kazanır. Bu politikayı, Osmanlı’nın sömürgeleşme sürecinde “Osmanlı aydın/bürokratları ve gayrimüslimler ile büyük güçler arasındaki ilişkiler” temelinde analiz edersek; bu yönü ile, Osmanlı liberal-modernleşme sürecinin gerçekte sömürgeleşme sürecini ifade ettiği; bu anlamda, emperyalist büyük güçlerin müdahale ve denetiminde yürütülen liberal reform hareketlerinin bu sürecin önünü açan “idarî reform paketleri” olduğu sonucuna ulaşırız.

Osmanlı Gayr-ı Müslimleri ve Millet Sistemi Hakkında Tartışmalar

Konu ile ilgili olarak, Ortaylı’nın, “millet” kelimesinin bugünkü anlamını taşımayıp “community-communitias” anlamında dinî topluluğu karşılayan bir terim olduğu, “etnik grup” olarak ancak “kavm” kelimesinin kullanılabileceği, “nation” kelimesinin karşılığı olarak da “ulus” kelimesinin kullanılması gerektiği şeklindeki uyarısı önemlidir³. Millet sisteminin, imparatorluğa kalmış tarihsel bir miras olduğunu belirten Ortaylı’nın, Osmanlı devlet yapısı içinde Osmanlı milletlerinin her birinin “kapalı bir kompartıman” oluşturan gruplar oldukları, her millet grubunun yönetiminin -malî, adlî ve idarî sorumluluklar ve sorunları- bu grubun yöneticileri tarafından yürütüldüğü ve aynı millet grubu içinde farklı mezheplere ve dinlere sahip grupların “kendi içinde dahi kapalı bir yaşam” sürdürdükleri şeklindeki tespiti⁴ konu

² Krş. Cevdet Küçük; “Osmanlılarda ‘Millet Sistemi’ ve Tanzimat”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c. IV, s. 1007-1024. Özellikle “Batalı Devletlerin Müdahalesi ve Himaye” başlığı, s. 1012-1014. “Himayecilik”i “emperyalizmin taktiği” olarak yorumlayan Küçük, bu konuda önemli bir tespitte bulunmaktadır; “Emperyalizmin Türkiye’ye girişini azınlıkların ekonomik ve sosyal gelişmelerinden ayrı olarak incelemek mümkün değildir. Emperyalist devletler, 19. yüzyılda Osmanlı ülkesi üzerinde giriştikleri mücadelede kendilerine verilmiş olan himayeci haklara dayanarak ortaya çıktılar. Bölgeyi ve gelenek-göreneklerini yakından tanımaları, ticaret yaptıkları Türk halkının dilini bilmeleri ve geniş ticarî kabiliyet ve tecrübelerinin olması azınlıkları Avrupalılar için vazgeçilmez, tabii bir ortaklık mevkiine yükseltti.” s. 1013-1014.

³ İlber Ortaylı; “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c. IV, s. 996. Krş. Yavuz Ercan; *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler: Kuruluştan Tanzimat’a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukukî Durumları*, Ankara, 2001, s. 76, dpt. 83. Bu inceleme Tanzimat öncesi Osmanlı gayrimüslimleri hakkında ayrıntılı bir çalışmadır. Millet kavramı hakkında bir çözümleme için bkz. Bernard Lewis; *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Ankara, 1993, 321-348. Lewis, İmparatorlukta bir Müslüman ve gayrimüslim milletin var olduğunu, fakat “etnik milletler” olarak değil, “dinî cemaatler” olarak var olduğunu; Tanzimat Fermanı’nın, dinine bakılmaksızın bütün Osmanlı tebaasına atıfta bulunduğunu, fakat yine de, aynı belgede, imparatorluk içinde ayrı ve farklı varlıklar olarak “ahali-i İslam ve milel-i saire”den söz ettiğini belirtir. “Milel-i saire” ve “ecnebi milletler” kavramının zamanın Türkçe idarecilik ve gazetecilik dilinde kullanılan yaygın deyimler olduğuna dikkat çeker. s. 333. Krş., Gülnihal Bozkurt; *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasî Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914)*, Ankara, 1996, s. 7-39.

⁴ İlber Ortaylı; *A.g.m.*, s. 996.

hakkında açıklayıcı bir yol haritası sunmaktadır. Ortaylı'nın bir başka makalesi bu ifadeyi tamamlar niteliktedir;

"Osmanlı'daki millet biçiminde teşkilatlanma ve ferdin bu kesime aidiyeti modern dünyadaki azınlık statüsü psikolojisinden hem objektif hem de subjektif esasları itibarı ile farklıdır. Millet sözü dinî bir aidiyeti ifade etmekte olup, fert doğduğu millet kompartımanının içinde o cemaatin ruhanî, malî, idarî otoritesine bağlı olarak yaşar. Millet bir kavram değil bir içtimai teşkilatlanma, bir ruh hali tebaanın birbirlerine bakışını ifade eder."⁵

Ortaylı, bir başka incelemesinde, millet sisteminin adli ve yönetsel örgütlenmede bir tür dine dayalı "adem-i merkezîyetçilik" ve çeşitlilik demek olduğuna değinir⁶.

Eryılmaz'ın yaklaşımı, "özerklik"e yaptığı vurgu bakımından, Ortaylı'yı destekler niteliktedir. Ona göre;

"Rum, Ermeni ve Musevi cemaatleri, İstanbul'un fethinden sonra nail oldukları statülerini, her padişah döneminde geliştirmişler ve 'hükümet içinde hükümet' gibi fonksiyon icra eder hale gelmişlerdi. Nitekim, bu örgütlenme içinde, Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim milletlere, dünyanın hiçbir devletinde benzeri görülmeyen ölçüde dinî, adli, eğitim, kültür ve idarî alanda özerklik tanınmış; dillerine, kiliselerine ve havralarına, mektep, mahkeme ve hastahanelerine karışılmamıştır. Evlenme, boşanma, düğün ve ölüm gibi medenî hukuku ilgilendiren bütün işler millet teşkilatlarına bırakılmıştır"⁷.

Millet sistemi, Findley'e göre de "özerk milletler modeli"dir. Findley, imparatorluk sisteminin çöküşü ve neticede ortaya çıkan adem-i merkezîyet eğilimleriyle birlikte cemaat liderlerinin hem adli hem de idarî sorumluluklarının artmış görüldüğünü belirttikten sonra şu hususa dikkat çekmektedir;

"Nasıl olursa olsun, milletlerin ayrılığı prensibi sadece hukukî ve idarî gereksinimlerle değil aynı zamanda Müslümanların gayrimüslimlere karşı takındığı lütüfkâr tavır ve birçok topluluğun kimliklerini koruma yönündeki kararlılıkları ile bütün dönemlerde sürdürülmüştür. Bunun şekilleri bir dereceye kadar topluluğun kendisine, mahalle ve zamana bağlı olarak değişiyordu; fakat özerk topluluklar (millet) Osmanlı toplumunun ve bunu bazı açılardan kendi çıkarları için idare eden yönetimin ayırt edici bir özelliğini teşkil ediyordu."⁸

Findley'in "özerk milletler modeli" tasvirinde resmî otoritelerle olan ilişkileri buna göre düzenlenmiş olan Rum Ortodoks, Yahudi ve Ermeni gibi birçok "cemaatler" ya da değişik milliyetlerden gayrimüslim tüccarların elde ettikleri "kapitülasyonlar" bu modele örnektir. Hatta, dinî haklar üzerindeki ayrıklık her sahada ağır basmakla beraber, bu milletler sistemini şekillendiren tavır ve tutumlar eserlerini sayısız diğer durumlarda göstermiş olmalıdır.

Kenanoğlu, incelemesinde, tartışmanın taraflarının görüşlerindeki iddialar ile bunların Osmanlı belgelerinin dili ile olan uyumsuzluğuna değinmekte ve literatürde yaygın kabul gören "otonom millet sistemi teorisi"nin sağlam hukukî temeller taşımadığı sonucuna ulaşmaktadır. Ona göre,

⁵ İlber Ortaylı; Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Nizamı", Prof. Dr. Hâlime Topçuoğlu'na Armağan, A.Ü.H.F. Yay., no., 498, Ankara, 1995, s. 92.

⁶ İlber Ortaylı; "Osmanlı Devleti'nde Laiklik Hareketleri Üzerine", Türk Siyasal Hayatının Gelişimi (Der. Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay), İstanbul, 1986, s. 163.

⁷ Bilal Eryılmaz; Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi, İstanbul, 1990, s.42- 43.

⁸ Carter V. Findley; Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform: Bâbîâli (1879-1922), (Çev. Latif Boyacı, İzzet Akyol), İstanbul, 1994, s. 18-20.

“Osmanlı Devleti gayrimüslimleri idarî, malî, cezaî sahalarda hiçbir zaman otonom bir yapı içerisinde olmamıştır. Aksine söz konusu grupların dengeli ve kontrollü bir biçimde, devletin temel hukukî yapısını bozmayacak ve hukukun mülkîlik vasfını ve kanunların genel niteliği prensibini ortadan kaldırmayacak şekilde tek hakim hukuk sistemi altında yönetmesi söz konusu olmuştur.”⁹

Konumuzun temel problematiği açısından biz bu tartışmaların ayrıntısına girecek değiliz¹⁰. İncelememizdeki kavramsal çerçevemiz açısından ifade edecek olursak, millet sisteminin Osmanlı toplumsal formasyonunda, Ortaylı'nın “kapalı kompartımanlar” deyiminde dile gelen herbirinin birbirine “öteki”leşmesi ile ilgilidir. Bu bakımdan, bu açıklamayı, Bozkurt'un, “Osmanlı devlet bütünlüğü açısından bu uygulamanın, yüzyıllarca dil, kültür ve geleneklerini yitirmeden yaşayan zimmilerin ulus duygularının da beslendiği hukukî bir özerkliğe dönüştüğü”¹¹ ifadesini; Shaw'ın, “kaçınılmaz gelişim” olarak yorumladığı “uzun yıllar kendi dinlerini, dillerini ve geleneklerini koruyarak yaşayan milletlerin Fransız Devrimi ile birlikte gelen milliyetçilik akımlarının etkilenmemelerinin mümkün olmadığı ama bu akımların büyümesinin daha çok Batılı devletlerin gelişme siyasetlerine uygun bir biçimde olduğu”¹² açıklaması ile tamamlayabiliriz. Böylece, Findley'in Osmanlı “özerk milletler modeli”nde dile gelen cemaatlerin birbirlerinden “ötekilik”leri ile Osmanlı Devlet'inden “özerklik”lerinin, son kertede bağımsızlaşmalarının ve bu sürece büyük güçlerin müdahalelerinin birbirlerinden beslenme şekli ortaya çıkar.

Bir Çözümleme Önerisi

Osmanlı imparatorluk yapısının çok dinli, çok dilli, çok milletli yapısı ve Osmanlı dünyasında kimliğin bireysel ya da milli değil dinsel algılanması ve bu tanım içinde oluşturulan “millet” yapısı Osmanlı'nın sömürgeleşme sürecinin kültürel kökenlerini oluşturdu. Bilindiği üzere, Osmanlı zihniyet algılamasında “millet” kelimesi modern anlamıyla “millî kimlik” karşılığı olarak değil, “dinsel topluluk” manasında “cemaat” şeklinde algılanıyor ve ehl-i kitap sahibi Hıristiyan ve Yahudi dinsel topluluklar bu tanımlamaya göre kendi içlerinde özerk bir şekilde örgütleniyorlardı. Bu örgütlenme biçiminde yetkilerin temel ögesi,

⁹ Macit Kenanoğlu; *Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek*, İstanbul, 2004, s. 395-396.

¹⁰ Millet sistemi ile ilgili tartışmalar incelememizin sınırlarını ve temel amacını aşmaktadır. Bu konuda ayrıntı için bkz. M. Macit Kenanoğlu; *A.g.e.*, s. 30-56.

¹¹ Gülnihal Bozkurt; *A.g.e.*, s. 10.

¹² Stanford Shaw; “Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlık Sorunu”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c. IV, s. 1003. Anagnostopulu, bu görüşü kurgu olarak nitelendirir; “Millet kurumunun uzun süreli var oluşuna, cemaatin bir “ulusal kurum” olarak işleyişine ve dolayısı ile Patriğin “milletbaşı” olarak yüzyıllar içerisinde “Yunan ulusunun devamını” güvenceye alan bir toplumsal kurum olmasına dair ex post kurgulara temel teşkil eden ana unsurları oluşturduklar.” Pinepoli Stathis (Ed.); *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler*, (Çev. Foti ve Stefo Benlisoy), İstanbul, 1997, s. 2. Hatta, daha ileri giderek, Braude'ye atıfta (B. Braude; “Foundation Myths of the Millet System”, Braude-Lewis (Der.), *Christians and Jews in the Ottoman Empire* içinde, “The functioning of a plural society”, s. 69-88) “millet sisteminin kullanılmasının dahi imparatorluğun son yüzyıllarına, hatta daha kesin bir biçimde söylemek gerekirse, 19. yüzyıla ait gerçekler olduğunu açıkça gösterdiği”ni iddia eder. Braude'un görüşlerinin eleştirisi için bkz. Macit Kenanoğlu; *A.g.e.*, s. 44-47. Kenanoğlu, Anagnostopulu'nun iktibas ettiği Braude'un, “millet teriminin imparatorluğun güçlü dönemlerinde otonom gayrimüslim cemaatlere işaret etmediği; bununla beraber, terimin aslında Hıristiyan ve Yahudilere işaret ettiği, fakat bunların da istisnai olduğu” (Kenanoğlu; s. 39), kısaca ifade etmek gerekirse “millet kelimesi o dönemde yaygın kullanıma sahip olmadığına göre ortada millet sisteminin varlığından da söz edilemez” (*A.g.e.*, s. 44) şeklindeki görüşlerinin meseleyi izah etmede yeterli olmadığını belirterek; Braude'a cevaben “erken sayılabilecek bir dönemden itibaren millet sisteminin gayrimüslim gruplara işaret ettiğine dair pek çok örnek olduğunu” belirtir, s. 44-45.

coğrafyaya ilişkin/nesnel öge değil, kişiye ilişkin/öznel ögedir: Belirli bir azınlık dinine bağlılık!¹³ Bununla ilgili olarak şu açıklama önemlidir¹⁴: Bu tür yönetim tarzı kişi yönünden yerel yönetim tarzıdır. Bununla birlikte, bu tür yönetim tarzı coğrafi ögeyi dışlamaz. Gerçekte dinsel temelde toplumsal farklılıkların öngörülmesi, topluluğun yersel/nesnel bir ögeyle değil; kişisel/öznel bir ögeyle tanımlanması bakımından, ister istemez "kişi yönünden yerinden yönetim olgusuna" ya da "topluluk esasına dayalı bir federalizme" yol açar.

Bizim kavramsal çerçevemiz, Osmanlı toplumsal formasyonunda, etnisite söz konusu olduğunda, "nesnel/coğrafi" ya da "öznel/kişisel" özerklik, özel vilâyet nizamnamelerinin yayımlandığı yerlerle de örtüşmektedir. Cebel-i Lübnan, Girit, Şarkî Rumeli vilâyet nizamnameleri, belli bir bölgedeki (nesnel/coğrafi öge) etnisite (öznel/bireysel-toplumsal öge) üzerinden "adem-i merkezileşme" sürecine¹⁵ karşılık gelir. Bu süreci, "çok-egemenlilik", "çok-ulusluluk", "çok-ülkelilik" gibi özellikleri ile, federalizmin daha kuruluş aşamasından beri bütün devletlerin özerkliğinin korunmasına yönelmesinden farklı olarak; merkezî bir devletin taşrayı denetleme aygıtlarının bozulması ile merkez-taşra ilişkilerinde taşranın merkezden özerkleşme ve bağımsızlaşma süreci olarak tanımlarsak millet nizamnamelerinin bu sürece etkisi açıklık kazanır.

Bu hukuksal çözümlemeye ek olarak, antropolojik bir çözümleme ile, etnik oluşumu tanımlayan temel öğeleri, Smith'i izleyerek, etnik topluluk, ortak soy miti, tarih ve kültürleri ile birlikte kara ile özdeşleşen ve dayanışma duygusuna sahip insan nüfusu olarak tanımlayabiliriz¹⁶. Buna göre, Yunan-Ermeni-Yahudi cemaatlerine göre örgütlenen Osmanlı

¹³ Atilla Nalbant; *Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, İstanbul, 1997, s. 147. Bkz. aşağıda, incelememizde dpt. 16.

¹⁴ Atilla Nalbant; *A.g.e.*, s. 147.

¹⁵ Bu süreçle ilgili olarak geliştirdiğimiz bir açıklama modeli hakkında ayrıntı için bkz., Cenk Reyhan; *Osmanlı'da İki Tarz-ı İdare: Merkezîyetçilik - Adem-i Merkezîyetçilik*, Ankara, 2007. İkinci bölüm. İncelememizin bütünlüğü açısından millet nizamnameleri de bu sürecin bir parçası olarak algılanmalıdır. Sürecin bir diğer parçası "vilâyet nizamnameleri"dir. Bkz., Cenk Reyhan; *A.g.e.*, üçüncü bölüm.

¹⁶ Anthony D. Smith; *Ulusların Etnik Kökeni*, (Çev. Sonay Bayramoğlu-Hülya Kendir), Ank., 2002, s. 57-58. Krş. Anthony P. Cohen; *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*, (Çev. Mehmet Küçük), Ankara, 1999, s. 118-124. Fetnon, etniste ya da etnik grup olmayı, bireyin kendisi gibi olan diğerlerinden biri olarak görmesini sağlayan, sosyal-kolektif bir kimlik oluşumu olarak tanımlar. Bkz. Steve Fetnoni, *Etnisite*, (Çev. Nihad Şad) Ank. 2001, s. 8. Tartışma "azınlık" kavramına ve bu kavramı tanımlamada kullanılacak "temel ölçütler"e geliyor. Yapılan tanımlamalar genellikle "genel ölçütler" içinde "bir-birkaç ölçüt"e yapılan aşırı vurguda odaklanmaktadır. Preece'ı takip ederek akademik camiadan bazı tanımları sunabiliriz: I. Claude bütünüyle öznel bir azınlık tanımı sunar. Bir ulus ya da ulusal azınlığı tanımlamak için kullanılacak bir nesnel ölçütler listesi oluşturmaya yönelik bütün çabaların, ulus olmanın önünde öznel bir olgu gerçeği nedeniyle, boşuna bir çaba olmaktan öte bir anlam taşımadıklarına değinir. Ona göre; "Bir devletin içinde bir ulus oluşturduğuna veya bir ulusun bir parçası olduğuna ikna olmuş, nüfusun çoğunluğunun dahil olduğu ulusal bünyenin dışında kalan bir toplumsal kesimin varlığı; veya nüfusun çoğunluğunu oluşturan ögenin, azınlıkta kalan gruplarda bulunmayışı, belki de bu gruplarla paylaşamayacaklarını varsaydıkları bir ulus kimliğine sahip olduğunu düşündüğü koşullarda, ancak, bir ulusal azınlığın varlığından söz edilebilir." J. Laponce, nesnel ve öznel karışımı bir tanım sunar; "Bir azınlık, siyasî olarak egemen gruptan, ortak ırk, dil, din ve ulusal mirasla ayrılan; kendi seçimleri olan ulusal bütünlüğe dahil olma isteklerinin engelleneceğinden veya ulusal bütünlüğe dahil olma isteklerinin engelleneceğinden veya kendi kimlikleri pahasına ulusal bütünlüğe dahil olmaya zorlanacaklarından korkan bir topluluktur." C. Macartney, sorunu, bir ulus devlet içindeki azınlıklar sorunu olarak algılar. Dolayısı ile azınlık tanımı, devleti oluşturan nüfusun geri kalanından ulusal kimlikleriyle farklılaşan, yönetici konumunda olmayan grupları tanımlar. Azınlıkları, belirgin ulusal özelliklerini koruma arzusunda olan, egemen olmayan grup olarak tanımlayan T. Moden'e göre azınlık, "Kimi görünür nitelikleriyle (esas olarak dinsel ve kültürel) veya bağımsız devletin diğer uyruklardan ulusal duyarlılıkları temelinde ayırt edilebilen bir topluluktur." Nesnel ölçütlerin karşısına öznel ölçütlerin konmasının azınlık sorununun karmaşık doğasını yansıttığını savunan P. Thornberry, "geleneleşme" ölçütünü temel alır, ki bu tanım en geniş kabul gören tanımdır. Jennifer Jackson Preece; *Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi*, (Çev. Ayşegül Demir), İstanbul, 2001, s. 33-37.

Preece konuyla ilgili olarak şu sonuca ulaşır; "Bir devletin nüfusu içinde sayıca azınlıkta kalan, yönetici konumunda olmayan, tarihsel olarak söz konusu devletin topraklarının belirli bir bölümünü işgal eden, devletin uyrukları kabul edilen bireyleri nüfusun geri kalan kesiminden farklı etnik, dinî, dilsel veya kültürel özelliklere sahip

millet sistemi ile ilgili olarak, toplumsal-mekânsal ilişkilerin tarihsel kökenleri üzerine şöyle bir özet geliştirebiliriz¹⁷; Türklerin İstanbul'u fethi ile Bizans'ın yok oluşu, Ortodoks Yunan topluluğunun ve etnik duygularının sonunu getiremedi. Yunan topluluğu, kilisenin ve patrikliğin altında Osmanlı İmparatorluğu'nun kabul ettiği bir "millet" şeklinde örgütlenerek sürgünde gelişti, diasporanın üst sınıfları imparatorluğun üst mevkilerinde imtiyazlı hale geldi. Osmanlı'nın kendini tanımlayışı bakımından bir çelişki yaratmasa da, Yunan-Ortodoks millettinden kişilerin Osmanlı Devleti'nde yüksek bürokratik mevkilere de yükselmesi, Yunan Ortodoksluğu lehine, Yunan milletin Osmanlı Devleti'nden, onun yönetiminden, bürokratik emperyal mitlerinden ve kültüründen kopmasına yardımcı oldu. Yunanlılarınki gibi bu diaspora topluluğu da on dokuzuncu yüzyıla kadar belki de Ermenilerin çoğunluğunun yerleşik olduğu anavatanlarına ve kutsal merkezlerine (İstanbul'a denk düşen Eçmiadzin'e) eşit bir tutkuyla bağlandılar. Bu, kendi içinde, dağınık Ermeni yerleşim bölgelerine belli bir iç bütünlük ve örgütsel amaç sağladı. Bu örgütlerin çatısı temel olarak dinseldi ve aldıkları eğitim kilise eğitimi idi. Yunanlılar ve Ermenilerin tersine Yahudilerin çoğu, Bar-Kohba Ayaklanması'ndan (MS. 132-135) beri diaspora toplulukları halinde yaşadı. Haçlılardan sonra sadece küçük yerleşim bölgeleri halinde özellikle Kudüs, Yafa, Galilee olmak üzere Filistin'de yaşamaya devam ettiler. Eğer Yahudiliğin durumu, sadece etnik parçalanma ve çoğalmanın daha güçlü bir örneğini oluşturuyorsa, geniş bir alana yayılan Yahudi topluluklarının yaklaşık iki bin yıldan fazla sürdürdükleri dayanışma diğer herhangi bir diaspora topluluğundan daha yoğun ve dinamikdir. Bunun bir nedeni Yahudiliğin erken bir dönemde karasal kökenlerinden koparılmalardır. Osmanlı "millet sistemi" böyle bir tarihsel köken üzerine inşa edildi.

Millet Sisteminden Islahat Fermanı'na

Osmanlı Devleti'nin otoritesinin zayıflamasında ve sona ermesinde millet sistemi en önemli kültürel etkiyi yaptı ve milliyetçilik fikrinin beslenme kaynağı oldu¹⁸. Millet sistemi, yukarıda da bahsedildiği üzere, gayrimüslimler açısından Osmanlı'nın ve birbirlerinin "öteki"liğini besledi¹⁹. Osmanlı belgelerinde;

ve kendi kültürlerini, geleneklerini, din ve dillerini korumaya yönelik gizli veya açık dayanışma duygusu sergileyen bir toplumsal grubu ifade eder." s. 39. Precece, konuya uluslararası örgütlerin yaklaşım tarzını da çözümler. Bu örgütlerin raporlarında da aynı ölçülere odaklanılmaktadır. s. 22-33.

¹⁷ Anthony D. Smith; *A.g.e.*, s. 147-157.

¹⁸ Feroz Ahmad; "Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, (Ed., Marian Kent), (Çev., Ahmet Fethi), İstanbul, 1999, s. 25.

¹⁹ Cohen, etnoğrafik kayıtların, bir grubun, "tek kan"dan, "tek ocak"tan ya da izi sürülebilir bir çizgiden geldiğini tasvir eden ve koşullar öyle gerektirdiğinde aynı içten inanışla değiştirilebilen ya da inkâr edilebilen soy kütuksel icat örnekleri ile dolu olduğunu vurgular. s. 120. Bu bakımdan, Cohen, Van den Berghe'nin etnik duyarlılığı bu denli güçlü ve hemencecik uyarılabilir kılan öğenin tam da etniliğin "irrasyonel" olmasından kaynaklandığını belirtmesine ve onun; "Etnik duyarlılığa seslenmek ortak "kan"dan başka haklaştırma ihtiyaç duymaz. Etnik duyarlılıklar "onlar"a karşı "bizim halkımız" ifadelerini yadsır. Cümle şöyle devam eder; "Ve "onlar", "biz"e yönelik bir tehdit olarak tasvir edildiği takdirde bu duyarlılıklar büyük bir kolaylıkla seferber edilebilir." Anthony P. Cohen; *A.g.e.*, s. 119-120. Cohen'e göre, Berghe, "aşırı biyolojistik ve etnik ideolojiyi desteklemek için retorik olarak işe koşulan ortak soy-sop mitlerini gereğinden fazla harfiyen kabul etmektedir." Halbuki bu yaklaşımın karşılaştırılmalı vakalara göre uygulanması yolu ile değerlendirilmesi gerekir. "İcat"ı vurgulayan diğer bir yorum ulusun "hayali bir cemaat" olduğuna dair görüştür. Benedict Anderson; *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (Çev. İskender Savaşır), İstanbul 1995. Geçmişliği genetik olarak sürekli gruplar (ırklar), tarihsel-toplumsal gruplar (uluslar), kültürel gruplar (etnik gruplar) olmak üzere üçlü bir tasnif geliştiren Wallerstein'a göre bu üç kipsel terimin her biri kapitalist dünya ekonomisinin temel yapısal özelliklerinden birinin etrafında dönmektedir. Söyle ki; "ırk" kavramı dünya ekonomisindeki eksenel işbölümüyle, yani merkez-çevre zıtlığıyla ilgilidir. "Ulus" kavramı bu tarihsel sistemin siyasal üst yapısıyla, yani devletlerarası sistemi biçimlendiren ve ondan türeyen egemen devletlerle ilgilidir. "Etnik grup" kategorisi, sermaye birikiminde ücretsiz emeğin büyük payının korunmasını sağlayan hane yapılarının yaratılmasıyla ilgilidir. Etienne Balibar-Immanuel Wallerstein; *İrk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler*, (Çev. Nazlı Ökten), İstanbul 2000, s. 100.

"...ve kendilerine tabi "hemmiletler" in ve yamakların "aher milletler" den..."²⁰

şeklindeki ifadeler buna dair bir örnektir. Konu ile ilgili olarak Delanty'nin şu analizi açıklıyıcıdır²¹:

"Kimlikler; devlet, cinsiyet, kilise ve etnisiteyi temel alarak somutlaşır ve kökleşir. Benzer bir biçimde, kimlikler, ötekiliğe göre oluşturulmaları halinde de patolojik bir şekil alırlar. Kimlik, paylaşılan yaşam dünyasından kaynaklanan aidiyet ve dayanışma duygusuyla tanımlanmak yerine, "öteki"ne karşıtlık üzerine odaklanır: "biz"; paylaşılan deneyimler, ortak hedefler ve kolektif ufuk çerçevesine referansla değil, ötekinin yadsınması esasına dayanarak tanımlanır. Kimliklendirme "biz" ve "onlar" ikili tipolojisi ile ötekiliğin empoze edilmesi yoluyla gerçekleşir. "Biz" in saflığı ve istikrarı önce ötekiliğin adlandırılması, daha sonra kötülenmesi ve en sonunda da tamamen ortadan kaldırılması sayesinde garantilenir. "Biz onlardan farklıdır" iddiası ile ötekiliğin empoze edilmesi. Grup, tanımlayıcı karakteristiği üyelerinin ortak olarak sahip olduğu şeyler değil, onları diğer gruplardan ayıran şeylerdir. Sorun farklılık ya da bölünmeden biridir: Ötekinin tanımmasından ya da yadsınmasından doğan kendi-kimliği; dayanışma ya da dışlamadır. Öteki bu şekilde tanımlandığında, farklılık olumludur, fakat öteki tehditkâr bir yabancı olarak sunulduğunda farklılık olumsuzdur."

Etnik kimliğin sürdürülmesinde dinsel geleneklerin, farklı din adamlığının ve törenlerin merkezî rolü oynaması bakımından, konunun ve özerkliğin önemini inkâr etmeden, din adamlığının yüzyıllar boyunca etnik kimliğin korunmasında ve etnik bekann sağlanmasında siyasal birliklerden ve anavatanlardan daha önemli olduğu açıktır. Modern öncesi çağlarda etnik özgüllük ve topluluk duygusunu en iyi şekilde sürdüren şey dinsel faktörlerin karmaşıklığıdır. On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı gücünün gözle görülür çökmesi ve Avrupa nüfuzunun yükselmesi ile Osmanlı gayrimüslimlerinin durumunda kötüye doğru bir değişme oldu. Bu dönemde, ortaklığın teorik temeli zayıfladığı ve Müslümanlarla Zımmiler arasında mevcut olan ve Zımmilere kesin ve uzlaşmış bir statü ve haklar veren karşılıklı benimsenmiş eski ilişki, yeni fikirler ve tutkular tarafından yıkıldı²².

²⁰ Sarkiz Karakoç; *Külliyyât-ı Kavanin*, belge no: 2599, tarih: 923. "...ve kendilere tabi yamakların hemmiletlerin...". A.g.e., belge no: 2600, tarih: 927. Aynı eser içinde bununla ilgili başka örnekler de çokça mevcuttur.

²¹ Gerard Delanty; *Avrupa'nın İcadı*, (Çev. Hüsamettin İnaç), Ankara, 2004, s. 8. Delanty, konuyu Avrupalılık kimliğinin icadı ile ilişkilendirerek, "kişisel ve kolektif kimlikler"i birbirinden ayırmak gerektiğine değinir. Kolektif Avrupa kimliği bazı şekillerde on altıncı yüzyıldan beri var olduğu halde kişisel kimliğin bir parçası olarak Avrupa kimliği aydınlanmadan beri tıdricen evrilen bir olgu olarak on sekizinci yüzyılın sonlarına gelinceye değin mevcut değildir. s. 8-9. Burada "kişisel kimliğin bir parçası olarak Avrupa kimliği" vurgusunu, kimliğin "devlet, cinsiyet, kilise ve etnisiteyi temel alarak somutlaştığı" ifadesi ile birleştirirsek şöyle bir sonuç ortaya çıkar; kendileri, Avrupa-Batı/büyük güçler ile, onun öteki, Asya-Afrika-Doğu/Osmanlı ilişkilerinde, Avrupa'nın, ötekinin/Osmanlı'nın içinde olup da kendilerinden/bizden olan unsurların/anasırı Osmanıyye'nin ötekinden ayrılması.

Bir topluluğun iddialılığının berisinde yatan güdülenim bağlamında, bu dürtünün ille herhangi bir topluluğun doğasında barındırdığı herhangi bir açık seçik ve sabit karakter duygusundan türemesi gerekmediğine dikkat çeken Cohen, bu dürtünün daha ziyade topluluğun kendisini başka herhangi bir kendilikten ayırma yönünde hissettiği ihtiyaçtan kaynaklandığını belirterek, Van den Berghe'nin önermesinin (yukarıda, incelememizde dpt. 19) bu konuda önem taşıdığı hakkını da vererek şu sonuca ulaşır; "ayrışıklık iddiaları politikanın domino teorisine benzer: Bir grup bir kez kendi ayrışıklığını işaretleyince, öbürleri de aynı yolu izleme zorunluluğu hisseder. Bazı vakalarda, varsayılan ayrışıklığın öne çıkartılması bu ayrışıklığın *tözünden* daha ziyade sergilenme ihtiyacıyla bağımlıdır. Bu bakımdan topluluk, bireysel kimliğin menzildir; benzerlik bağlarını sınırlandırma ihtiyacına yanıt verir. Anthony P. Cohen; A.g.e. s. 125. Krş. Hastings Donan-Thomas M. Wilson; *Sınırlar: Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları*, (Çev. Zeki Yaş), İstanbul, 2002, s. 46-47.

²² Bernard Lewis; A.g.e., s. 354. Daha genel bir açıklama ile Preece, Avrupa devletler topluluğunun Osmanlı ile olan ilişkilerini, "ulusal azınlık hakları" kavramına göre irdeler. Onun belirttiğine göre, "Osmanlı topraklarındaki Hıristiyan topluluklara dinî özgürlükler tanıma, ortaçağdan beri Hıristiyan ve Müslüman güçler arasındaki ilişkilerde öne çıkan genel unsurlardan biriydi. Örneğin, 1250'de Fransa'nın St. Louis'i, Emir, Patrik ve Piskoposa yazdığı bir

1862'de Rum Ortodoks, 1863'te Ermeni Gregorien, 1865'te Yahudiler ruhban sınıfının yetkisini azaltan ve laik sınıfın egemenliğini arttıran anayasal-nizamnameler oluşurdular. Esasen bu nizamnamelerin tarihsel-hukuksal temellerini, Islahat Fermanı'nda dile getirilen; "Fatih ve onun yüce halefleri tarafından patrikler ve Hıristiyan piskoposlarına bağışlanmış olan ruhsat ve iktidar, cömert niyetlerinden dolayı, bu cemaatlere sağlanmış olan hal ve yeni mevki" bir yana, büyük güçlerin denetim ve müdahalesi altındaki Islahat Fermanı'nın azınlık vaatlerinde bulabiliriz. Hıristiyan ve sair gayrimüslim tebaa cemaatlerine daha önce verilmiş bütün imtiyazlar ve ruhanî muafiyetlerin tekrar kabul edildiği Islahat Fermanı'nda azınlıklara ilişkin şu vaatler vardı²³;

"Hıristiyan ve tebaa-i gayrimüslime-i sairenin her bir cemaati mehl-i muayyen (belli bir müddet) içinde, imtiyazat ve muafiyat-ı hazıralarının rüyet (görmek, idare etmek) ve muayyenesine ibtidar (bir işe süratle başlamak) ile ol babda vaktin ve gerek asar-ı medeniyet ve malumat-ı müktesibenin (elde edilen malumatın) icab ettirdiği ıslahatı Bâb-ı Âlimizin nezareti tahtunda olarak mahsusan patrik-hanelerde teşkil olunacak meclisler marifetiyle bi'l-müzakere canib-i Bâb-ı Âli'ye arz ve ifade edecekler,

Cennet mekân Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han-ı Sâni hazretleri ve gerek ahlaf-ı izamları taraflarından patrikler ile Hıristiyan piskoposlarına ita buyurulmuş olan ruhsat ve iktidar niyat-ı fütüvvet-kârane-i padişahanemden naşi (padişaha yakışacak kadar soylu nineyelerinden dolayı) iş bu cemaatlere temin olunmuş olan hâl ve mevki-i cedid ile Tevfik olunup ve patriklerin el-haletü hazilhi (şimdi) cari olan usûl-ı intühabiyyeleri (seçme/seçilme şekilleri) ıslah olunduktan sonra patriklik berat-ı âlisinin ahkâmına tatbiken kayd-ı hayat ile nasb ve tayin olunmaları usûlünün tamamen ve sahihan icrası,

Bâbı Âlimiz ile cemaat-ı muhtelifenin rüesa-yı ruhaniyyesi beyninde (ruhanî reisleri arasında) karargir olacak bir surette tatbiken patrik ve metropolid ve murahhasa ve piskopos ve hahamların hin-i nasbında (-bir memurluğa- tayin zamanında) usul-ı tahlifiyyenin (yemin etirme/andiçme-içirilme) ifa kılınması,

Her ne suret ve nam altında olursa olsun rahiblere verilmekte olan cevaiz ve avaidat (armağanlar ve aidatlar) cümleten men olunarak yerine patriklere ve cemaat başlarına varidat-ı muayyene tahsis ve ruhban-ı sairenin dahi rütbe ve mansıplarının ehemmiyetlerine ve bundan sonra karara göre kendilerine ber-vech-i hakkaniyet (hakkaniyet üzere) maaşlar tayin olunması,

Hıristiyan rahiblerinin emval-i menkule ve gayr-ı menkulelerine (taşınır-taşınmaz mal-mülk) bir güne sekte iras olunmayarak (bir türlü sekte sebep olmayacak) Hıristiyan ve sair tebaa-i gayri-

mektupta Marunileri korumaya söz vermişti. Bu söz, 1649'da XIV. Louis ve 1737'de XV. Louis tarafından yenilendi. Böylesi güvenceler XVII. yüzyıl boyunca anlaşmalarda yer almaya başladı. 1615'te Avusturya Osmanlı anlaşmasında, Balkanlar ve diğer yerlerde Osmanlı Devleti egemenliği altında yaşayan bütün Hıristiyanların dinlerinin gereklerini yerine getirmeleri ve kiliseler inşa etmeleri hakkının tanınması ve iyi muamele maddeleri yer almıştı. Bu madde 1699'daki Karlofça Antlaşması'nda da yer aldı. Bu anlaşma Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı sınırları içinde yaşayan Katolik azınlık adına Osmanlı İmparatorluğu'nun içişlerine karışma hakkını da maddeleştirdi. Benzeri bir talep Rusya Çarı tarafından, Ortodoks, Ortodoks azınlık adına getirildi (görünüşte 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması, Rusya İmparatorluk Meclisi Bakanlarına Ortodoks dinî yararına temsil hakkı vermişti. Uygulamada, iddia edilen bu hak, Rus İmparatorluğu'nun Güney Doğu'ya yayılma politikası için bir bahaneden başka bir şey değildi) özellikle Moldovya, Eflak ve Karabağ'a." Jennifer Jackson Preece; *A.g.e.*, s. 78. Aslında, tam da bu dönemlerle ilgili olarak; Bauman'ın, etnisite çalışmalarının Batı'da yaygınlaşmasından çok önce sömürgeleştirilen dünyada başladığına dair uyarısı bu bakımdan önemlidir. Gerd Bauman; *Çokkültürlülük Bilmecesini: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, (Çev. Işıl Demirakın), Ankara, 2006, s. 69, dpt. 1.

²³ *Düştur*, 1. Tertip, c. I, s. 7. Çeviriyazımızı karşılaştırmak için bkz. Enver Z. Karal; *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1808)*, c. V, Ankara, 1994, s. 258-264. Suna Kili-A. Şeref Gözübüyük; *Türk Anayasa Metinleri: Sened-i İttifaktan Günümüze*, İstanbul, 2000, s. 24-29.

müslime cemaatlerinin milletçe olan maslahatlarının idaresi her bir cemaatin ruhban ve avamı beyinde müntehib azadan mürekkeb bir meclisin hüsn-i muhafazasına havale kılınması,

Ahalisi cümleten bir mezhebde bulunan şehir ve kasaba ve karyelerde icra-yı ayine mahsus olan ebniyyenin ve gerek mekteb ve hastane ve mezarlık misilli sair mahallerin heyet-i asliyeleri üzere tamir ve terimlerine bir gûne mevani ve ika olunmaması,”

(...)

“Hukuk-ı adiyeye aid deavi (davalar) dahi eyalat ve elviyye-i muhtelit meclislerinde (eyalet ve livaların karma meclislerinde) vali ve kadı-i memleket hazır oldukları halde şer’an veya nizamen rüyet olunup (görülüp) işbu mehakim ve mecalisde (mahkemeler ve meclislerde) muhakemat-ı vaka alenî icra olunması ve Hıristiyan ve sair tebaa-i gayrimüslimeden iki kimse beyinde hukuk-ı ırsiyye gibi deavi-i mahsusa sahibi dava olanlar istedikleri halde patrik veya rüesa ve mecalis marifetiyle rüyet olunması,”

(...)

“Her bir cemaatin rüesasası ile taraf-ı eşref-i şahanemden tayin olunacak birer memurları tebaa-i saltanat-ı seniyyemin umuruna aid ve raci olan maddelerin müzakeratına Meclis-i Vâlâ’da bulunmak üzere makamı celil-i vekâlet-i mutlakandan mahsusen celb olunub ve işbu memurlar birer sene için tayin kılınp bunlar memuriyetlerine başladıkları gibi tahlif olunmaları.”

Buna göre, dönemin “asar-ı medeniyet ve malumat-ı müktesebe”nin gereği her milletin kendi idarî sisteminde²⁴, Bâb-ı Âli’nin gözetiminde ve onunla müzakere halinde, ıslahat yapması ve sonuçların onun onayına sunulması; bu işlemin teşkil olunacak meclisler aracılığı ile yürütülmesi ve hatta her cemaatin ruhban ve dünyevî meclislerinin olması vurgulanmaktadır. Böylece, Osmanlı tutucu kilise hiyerarşisinin otoritesini sarsabilecek, ayrıca büyük güçlerin Osmanlı gayrimüslim cemaatleri ile olan ilişkisini ve onlar üzerinden Osmanlı üzerinde baskı kurmasının yollarını kapatacağı²⁵.

Fakat, yönetimin laikleşmesi ve temsil ilkesine dayalı halk katılımı ilkelerine dayanan “millet nizamnameleri”ni onaylaması, Osmanlı açısından değerlendirildiğinde; bu uygulama ile, hem kendi bünyesine farklı milletlerin varlığını kabul etmiş olması, hem de başlayan laikleşme sürecinin bu milletlerde milliyetçi duyguları beslemesi bakımından çözülemez bir ikilem oluştu. Neticede, her iki uygulama da Osmanlı Devleti’nin sömürgeleşme sürecinde yapısal çözümlerine katkıda bulundu.

Islahat Fermanı’ndan Kanun-ı Esasî’ye

Kanun-ı Esasî’ye gelince, bunun merkezî yönetim ile yerel yönetime dair ilkeleri belirleyen “vilâyat” başlığında toplanmış 108-112. maddelerden²⁶ 111. madde de, “her kazada her

²⁴ Bozkurt’a göre, Böylece eski millet sisteminde önemli bir değişiklik yapıyordu. Zımmilere, yüzyıllarca süren, patriğin dinî ve dünyevî işlerdeki bazen keyfiliğe kadar varan kesin otoritesinden sıyrılarak, kendi cemaatlerinin yönetimine katılma hakkı veriliyordu. A.g.e., s. 56. Bundan başka, fermanın konumuz açısından bir başka önemli özelliği, Zımmilerin yerel meclislerde de temsili hususunu düzenlemesidir. Şöyle ki, eyalet ve liva meclislerinde bulunan Müslüman ve Zımmî üyelerin seçim usûllerine belirlemek ve reylerin doğru olarak kullanılmasını sağlamak amacı ile bu kuruluş ve düzenlenmesine ilişkin mevcut nizamnameler tekrar gözden geçirilecekti. s. 57.

²⁵ Roderic H. Davison; *Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform (1856-1876)*, (Çev. Osman Akınhay), İstanbul, 1997, c.I, s. 137-138.

²⁶ *Düstur*, I. Tertip, c. IV, s. 18. (Tüm maddeler için bkz. s. 4-20.) Çeviriyazımızı karşılaştırmak için bkz. Suna Kili-A. Şeref Gözübüyük; A.g.e., s. 43-55.

milletin bir cemaat meclisinin” bulunduğu belirtilip, “dinsel yerinden yönetim kuruluşları” olarak bu meclislerin yetkilerini düzenlemiştir;

“Müsakkafat (ev-dükân vb.) ve müstagalat (zahire-tahıl vb. irad getiren vakıf malı) ve nukud-ı mevkufe hasılatının şurut-ı vakfiyesi ve teamül-i kadimi vechile meşrut lehine ve hayrat ve müberrata sarf olunmak üzere vasiyyet edilen emvalin vasiyyetnamelerde muharrer olduğu üzere musî lehine sarfına ve emval-ı eytamın (yetimlerin malları) nizamname-i mahsus vechile suret-i idaresine nezaret etmek üzere her kazada her milletin bir cemaat meclisi bulunacak ve bu meclisler tanzim edilecek nizam-ı mahsusası vechile her milletin müntahab (seçilmiş) efradından mürekkeb olacaktır. Ve mecalis-i mezkûre mahalleri hükümetlerini ve vilâyat meclis-i umumiyesini kedülerine merci' bilecektir. (md. 111)”

Ancak Osmanlı “üniter-merkeziyetçi” devlet algılayışı açısından değerlendirildiğinde; Kanun-ı Esasî'nin bu maddesinin, üniter bir devlet biçimi ile çelişen yanları da vardır²⁷. Osmanlı Devleti'nin tebaasının genel hukuk kurallarını belirleyen 8-26. maddelerden 11. madde de; muhtelif cemaatlara verilmiş olan “mezhebî ayrıcalıklar”ın bulunması da bununla ilgilidir;

“Devlet-i Osmaniyye'nin dini din-i islamdır. Bu esas-ı vikaye ile beraber asayiş-i halkı ve adab-ı umumiyyeyi ihlal etmemek şartı ile memalik-i Osmaniyye'de maruf olan bi'l-cümle edyanın serbesti-i icrası ve cemaat-ı muhtelifeye verilmiş olan imtiyazat-ı mezhebiyyenin kemakân cereyanı devletin taht-ı himayesinde (md. 11):”

Millet nizamnamelerinin; yazılı anayasa, ulusal parlamento, halk temsili vb. kavramlarıyla 1876'da Kanun-ı Esasî'yi ilan eden Ali, Fuat, Mithat Paşa'ları etkilemiş olabileceği düşünülebilir. Ermeni nizamnamesini yazanlardan Krikor Odyan Efendi'nin, yıllarca Mithat Paşa'nın danışmanlığını yapması ve daha sonra ki Osmanlı Anayasası tartışmalarına bizzat katılmış olması, ayrıca Yeni Osmanlılar içindeki en etkili kişi ve buna ek olarak 1876 Anayasası hazırlık komisyonu üyesi olan Namık Kemal'in daha 1867'de Hıristiyan milletlerdeki meclislere değinmesi ve onların bir temsilciler meclisine model işlevi görebileceğini söylemesi bu bakımdan önemlidir. 1876 Kanun-ı Esasîsi, seçim hükümleri, bazı bakımlardan, özellikle dolaylı oy kullanma sistemiyle İstanbullu vatandaşlara tanınan özel statüde, millet nizamnamelerinin bir yansımasıydı²⁸.

Millet Nizamnamelerinin Genel Nitelikleri

1862'de Rum Ortodoks, 1863'te Ermeni Gregorien, 1865'te Yahudiler ruhban sınıfının yetkisini azaltan ve laik sınıfın egemenliğini artıran millet nizamnameleri oluşurdular. Ayrıntıları yayımladığımız belgelere bırakılıp, her üç millet nizamnamesinin genel özellikleri şöyle özetlenebilir²⁹:

²⁷ Atilla Nalbant; A.g.e., s. 51. Ona göre, Osmanlı Devlet yapısının üniter bir biçime değil “bölgesel bir devlet”e benzediği söylenebilir. Bölgeselleşme ise, bir merkez tarafından yönetilen geniş bir örgütlenme içinde özerkliğin tanınması talebini ifade eden bölgecilik akımlarını kısmen içine alabilecek şekilde bölgelere yetki aktarımı olarak tanımlanabilir. (s. 51)

²⁸ Roderic H. Davison; A.g.e., c. I, s. 152-154. Konu hakkında ayıca bkz., Stanford Shaw; A.g.e., c.II, 161-166. İlk millet nizamnamesi olması ve Osmanlı Kanun-ı Esasîsini muhtemelen etkilemesi bakımından Ermeni Nizamnamesi Osmanlı-Türk anayasal gelişim tarihinde ayrı bir öneme sahiptir. Bunun için Bkz., Vartan Artanian; *Osmanlı Devleti'nde Ermeni Anayasasının Doğuşu: (1839-1863)*, (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul, 2004. Artanian'ın, bu süreci Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlatması incelememizle paralellik göstermektedir. İncelememizdeki nizamnamelerin gerçekte birer azınlık anayasaları olduğu düşünülebilir.

²⁹ Krş., Roderic Davison; A.g.e., s. 137-159; Gülnihal Bozkurt; A.g.e., s. 170-194; Atilla Nalbant; A.g.e., s. 152-154.

Rum Milleti Nizamnamesi: Bu nizamname ile iki meclis oluşturuldu. Biri on iki kişiden oluşan bir "Ruhanî Meclis"; diğeri bu meclisin üyesi olan piskoposların arasından seçilen dört kişi, fakat sekiz laik üyenin de bulunduğu bir "karma meclis=meclis-i muhtelit". Karma meclis-teki laik üyelerin seçiminde yalnızca İstanbul ve civarındaki Rumlar seçiyor ya da seçilebiliyorlardı. Seçim iki derecelidir. İstanbul'da oturanlar, meclis üyelerini seçmede oy hakkı bulunan kişileri, onlar da laik meclis üyelerini seçiyorlardı. Karma meclislerin oluşturulması ile birlikte, Rum cemaatinin iç örgütsel yapısında kısmî bir laikleşme; ahalinin cemaat kurumlarına temsilci göndermesi ilkesi sınırlı olarak kabul edilerek kısmî bir demokratikleşme oluşmuş oluyordu. Bununla birlikte, teokrasi açısından doğal olarak, halen ruhanî otoritenin dinî otoriteye karşı üstünlüğü sürmektedir.

Cemaat örgütlenmesinde üç organ öngörüldü: 1-Patrik, 2-Ruhanî Meclis, 3-Karma Meclis. Patrik Rum milletinin temsilcisi, dünyevî ve dinî otoritesidir. Seçimi piskoposların bir aday listesi oluşturmaları, hükümetin bu aday listesinde isterse veto yetkisini kullanması, Karma Meclis'in bu adayların sayısını üçe düşürmesi, Ruhanî Meclis'in patriği seçmesi ve hükümetin ataması üzerine kuruludur. Patrik bir kez seçilip Bâb-ı Âli'den onay alınca Ruhanî Meclis ve Karma Meclisle millet idaresini yürütürdü. Ruhanî Meclis dogmalar ve ruhanî disiplinle ilgiliydi. On kişiden oluşan üyelikleri yetmiş kadar piskopos arasında sırayla dönüyor, böylece hiç kimsenin gereğinden fazla güç kazanmaması sağlanıyordu. Sistem seçime dayanmaktan ziyade otomatik olarak işliyordu. Ermeni örgütlenmesine göre daha ilkel olan taşra örgütlenmesinde, piskoposlar, kendi bölgelerindeki kamuoyunu dikkate almadan hareket edebilen merkezî Ruhanî Meclis'in atadığı kişilerdi. Eyalet Meclisi yoktu. Gücün çoğu piskoposların elinde toplanıyordu.

Ermeni Gregorien Milleti Nizamnamesi: Temsil ilkesi esastı. Örgütün temeli İstanbul ve eyaletlerden seçimle gelen 140 üyeden oluşan Genel Meclis üzerine kuruluydu. Bu üyelerden sadece yirmisinin din adamı olduğu göz önüne alınırsa laik kesimin bir zaferi söz konusudur. Seksen laik temsilci ile ruhanî vekillerin hepsi İstanbul'dan seçilmişti. Mecliste, taşra Ermenilerinin oranı toplam temsilcinin ancak yedide ikisine karşılık geliyordu. Bu meclis, patrikleri, Sivil Meclis'i ve Ruhanî Meclis'i seçecekti. Dinî ve dünyevî olarak milleti temsil eden İstanbul ve Kudüs patrikleri, Genel Meclis'e karşı sorumlu olacaktı. Patrik millet ile hükümet arasında arasındaki iletişim kanalı idi. Kendilerine belirli bir ücret ödeniyordu. Genel Meclis tarafından seçilen yirmi kişilik bir Sivil Meclis, milletin eğitim, sağlık, malların yönetimi, bütçe ve yargı gibi işleri ile uğraşacaktı. Bu ve benzeri işlere bakmak amacı ile tayin edilmiş olan komiteler aracılığı ile faaliyet gösteriyordu. Ruhanî Meclis ise, dogma, dinî eğitim ve rahiplerin atanması gibi dinî işlerle ilgilenecekti. Her iki meclis Genel Meclis'e bağlı alt meclisler niteliğindeydi.

Taşradaki örgütlenme de aynı temel üzerine kuruluydu. Bu meclislerde de laik kesim egemendi. İstanbul Meclisi'ne bağlı taşra meclisleri ve bunların seçtiği patrik, hükümetin atadığı birer metropolid, taşra meclislerinin başkanlığını yürütecekti. Taşradaki çeşitli komiteler İstanbul'da bağlı oldukları nezarete karşı sorumluydular, kaynaklar kısmen merkezî idareye, kısmen yerel idareye ayrılmıştı.

Yahudi Milleti Nizamnamesi: Yahudi milletinde havralar arası bir hiyerarşi bulunmuyordu. Bu yönü ile Rum ve Ermeni milletlerinden farklıydı. Her yerel cemaat kendi kendine örgütlediği ve kendi hahamını seçtiği için İstanbul'da bulunan hahambaşı başkenttekilerin dışındaki Yahudiler üzerinde hiçbir ruhanî otorite kullanamıyordu. Bu yüzden nizamname bir taşra örgütlenmesi de düzenlenemiyor ve normal Genel Meclis'te sadece İstanbul temsil

ediliyordu. Ancak, Bâb-ı Âli hahambaşını bütün imparatorluk içindeki Yahudi milletinin sivil reisi olarak tanıyordu. Dinî cemaat tarafından seçilen hahambaşı, Musevi milletinin dinî ve dünyevî otoritesi idi. Meclislerin örgütlenmesi, Genel Meclis, Ruhanî Meclis ve Sivil Meclis üzerine kuruluyordu. Musevi milletinin taşra örgütlenmesi gevşek bir yapıya dayanıyordu. Taşra meclislerinin kendi hahambaşılarını seçeceği ve bunların merkezdeki hahambaşılara bağlı olmadığı belirlenmişti.

Sonuç

Osmanlı Devleti, ilan ettiği Rum, Ermeni, Yahudi millet nizamnameleri ile müslim-gayrimüslim tüm tebanın eşit olduğu şeklinde, bir “Osmanlılık” doktrini ve yönetime katılması şeklinde bir “eşitlikçi” teori geliştirdi. “Osmanlılık doktrini” ile kendilerini temsil etmeleri sağlanan milletlerin ayrılıkçı faaliyetlerinin önüne geçilmek; “eşitlikçi teori” ile milletler üzerindeki ruhban egemenliği kırılarak yönetimde laikleşmenin sağlanması umuluyordu. Fakat, “millet sistemi”nin beslediği etnik topluluk, ortak soy miti, tarih ve kültürleri ile birlikte kara ile özdeşleşen ve dayanışma duygusuna sahip insan nüfusunu yaratmaktaki başarısızlığa ve belli bir bölgedeki azınlık üzerinden “adem-i merkezleşme” sürecine büyük güçlerin denetimi ve müdahalesi de eklenince iki beklenti de gerçekleşemedi. Milliyetçilik çağında kendi anayasalarına sahip bu milletler büyük güçlerin himayesinde tedricen Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrıldılar³⁰. Aşağıda bu sürece katkısı olan millet nizamnamelerinin³¹ çeviriyazısını yayımladık³².

³⁰ Kitsikis, Bütünleşmiş “millet”ler ayaklanan uluslara dönüşüyor” diyerek, Yunan milletinin ayaklanmasında Batı etkisine değinmektedir. Dimitri Kitsikis; *Türk-Yunan İmparatorluğu: Arabölge Gerçeği Işığında Osmanlı Tarihine Bakış*, (Çev. Volkan Aytar), İstanbul, 1996, s. 170-181.

³¹ Azınlık millet nizamnamelerinin için bkz. *Düstur*, c.II, s. 902-937-Rum; s. 938-961-Ermeni; s. 962-975-Yahudi millet nizamnameleri. Ermeni Nizamnamesi’nin çeviriyazı ve Türkçesini krş. Vartan Artanian; *Osmanlı Devleti’nde Ermeni Anayasasının Doğuşu: (1839-1863)*, (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul, 2004, s. 210-262. Yayımlarımızın bütünlüğünü bozmamak için, Artanian ile de kıyaslayarak, bu nizamnameyi de çevirdik.

³² Çeviriyazıda, fonetik özelliklerin gösterilmesi on sekizinci yüzyıla kadar olan metinler için geçerli olduğu düşüncesi ile günümüzün fonetik işaretlerini kullandık. Meselâ, tokuzuncu yerine dokuzuncu, olacaktı yerine olacaktır, misillü yerine misilli vb.

(RUM PATRİK-HANESİ UMÛRUNUN ISLAHI ZİMNINDA PATRİK-HANE-İ MEZKÛREDE
MÛCTEMİ OLAN KOMİSYONUN PATRİK İNTİHAB VE NASBINA DA'İR TERTİP EY-
LEDİĞİ NİZAM-NAME-İ UMUMİNİN TERCEMESİDİR)

(FASL-I EVVEL)

(Suret-i İntihab Beyanındadır)

Birinci Madde: İstanbul Patrikliği mesnedinde hall-i vuku'unda cema'at-ı metropolidan ile meclis-i muhtelit a'zâsı birleşerek Der-sa'aded'de bulunan metropolidlerden evsaf-ı matlubeyi câmi bir zatı ka'im-makam olmak üzere intihab ederek keyfiyet-i hâli ve ka'im-makam olacak zatı bâ-mazbata Bâb-ı Âli'ye arz edib müte'allik buyurulacak irade-i seniyye-i mülûkâne mücebince ka'im-makamın me'muriyetiyle patrik intihabının ber-mücebi nizam icrasını mu-tazammın buyuldu gönderilecektir.

İkinci Madde: Madde-i sabıkanın ahkâmı icra olunduktan sonra İstanbul Patriğine tabi bulunan metropolidana umumen mektublar irsal olunup mefhumunda piskopos rütbesini ha'iz bulunan umum rehabinden muhakem-i vicdaniyyelerinden her kangısı(nı) zırde tasrih kılınan evsaf ile muttasıf ve bu cihetle patriklik kürsüsüne ku'ûda münasib görürler ise onun ismini bir varaka terkim ve işbu varakaya memhur zarf içinde olarak bir kıt'a mektuba leffen nihayet kırk bir gün zarfında Der-sa'aded'e isal etmeleri kendilere iş'ar olunacaktır. Bundan başka zırde mestur yigirmi sekiz metropolidlik de'iresinde olan ahalinin dahi meclis-i intihabda birer vekilleri bulunmak için avamdan münasib kimselerin yevm-i muayyende Der-sa'aded'de bulunmaları mezkûr yigirmi sekiz metropolidlik ahalisine mahsusen tahrir ve iş'ar kılınacaktır.

Üçüncü Madde: Kezâlik cema'at-ı metropolidan a'zâsıyla metropolidan-ı sa'ireden ittifaken Der-sa'aded'de bulunanların her biri patrikliğe müstehakk bildikleri piskoposun ismini yevm-i intihabdan beş gün mukaddem bir varakaya tahrir ve temhir birle taşralardaki metropolidler tarafından vürud etmiş olacak re'y varakaları torbasına va'z edeceklerdir.

Dördüncü Madde: Patrik intihabı için ta'yin olunan kırk bir gün müddetin inkızasından beş gün evvel işbu nizam-name mücebince meclis-i intihabda huzuru lazım gelen rehabin ü avamın cümlesine ka'im-makam tarafından da'vet tezkereleri irsal olunarak teşkil kılınacak meclis-i umuminin yevm-i makarrı bildirilecektir. Yevm-i mezkûrda da'vet olunanların cümlesi mahall-i cem'iyete gelip şahısları tahkik u tasdik olunduktan sonra kapılar kapalı olarak bi'l-cümle erbab-ı meclisin muvacehesinde cema'at-ı metropolidanın kâtibiyle meclisin iki nefer a'zâsı re'y varakalarını küşad ile tertip ü ta'dad edeceklerdir.

Beşinci Madde: Re'y varakalarında isimleri zuhur edecek piskoposları kimine ziyade ve kimine az re'y isabat ettiğine bakılmayarak cümlesi mütesaviyen kabil-i intihab olacaklardır.

Altıncı Madde: Mezkûr re'y varakalarında isimleri zuhur etmeyen piskoposlardan patrikliğe elyak ve şayeste olanlarını erbab-ı meclisten avam takımının ba'zıları arz eyledikleri halde ve misilliler dahi meclisin sülûs-i a'zâ-yı ruhbaniyyesi tarafından tensib olunur ise kabil-i intihab olanlar adadına dahil olacaktır.

Yedinci Madde: Bu suretle kabil-i intihab olmak üzere ta'yin olunan metropolidanın esamisi bir deftere yazılıp ziri huzur-ı mecliste ka'im-makam ve cema'at-ı metropolidan ve meclis-i muhtelit a'zâsı taraflarından imza ve temhir olunacaktır.

Sekizinci Madde: Patrik olacak zat kilisece re'is-i ruhanî olduğu misilli patrikliği dahilinde bulunan Hıristiyanların ba'zı mesalih-i dünyeviyelerinde dahi Devlet-i Âliyye'nin vasıta-i tenfiz-i ahkâmı olduğundan umûr-ı ruhaniyye ve milliyyede ehl olan zatın tayini için emr-i intihab rüesa-yı ruhaniye ve avama aid olup fakat saltanat-ı seniyye kendisine bi't-tabi a'id olan hakk ruy-ı intihab-ı umumiden çıkan bir zat hakkında icra mecburiyetinde bulunmamak üzere madde-i sabıkada beyan olduğu vechile yapılacak kabil-i intihab olanların defteri derhal Bâb-ı Âli'ye gönderilecektir. İşbu defterde esamisi muharrer zevattan şayet umûr-ı mülkiyye liyakati görünmeyen kimseler bulunur ise istisnasıyla sa'irlerinin intihabı icra olunması yigirmi dört sa'at zarfında bâ-tezkere canib-i Bâb-ı Âli'den patrik-haneyeye bildirilecektir.

Dokuzuncu Madde: İntihab Defteri madde-i sabıkada beyan olduğu üzere Bâb-ı Âli'de görülüp geldikte Meclis-i Umumî-i intihab bir gün evvelki halinde müctemi olarak Bâb-ı Âli'nin re'yi ka'im-makam tarafından tebliğ olunduktan sonra eğerçi istisna olunmuş zevat var ise onlardan gayrileri hakkında usûl-ı intihabiyyenin icrasına mübadelet olunacaktır. Şöyle ki defterde haric-i ez-istisna bulunan zevattan üç neferi kâffe-i hazar-ı meclisin ya'ni gerek ruhban ve gerek avam takımının hafiyen i'tâ-yı re'y etmesiyle hasıl olacak ekseriyyet-i ârâ ile namzed ta'yin olunacaktır.

Onuncu Madde: Hazar-ı meclisten her biri gerek ruhban ve gerek avam takımından olsun fakat bir re'y i'tâsına salih olacaktır.

On Birinci Madde: Üç nefer namzedlerin ta'yin oldukları akabinde bunların isimlerini hâvi varakayı meclisin a'zâ-yı ruhbanıyyesi bi'l istishab kiliseye varıp a'zâ-yı sa'ire-i gayr-ı ruhbanıyye dahi kilisede hazır oldukları halde öteden beri icrası mu'tad olan rüsum-ı diniyyeye tevfikân ruh-ı mukaddesten istimdad ederek mezkûr üç nefer-i nemzedlerün biri patrik olmak üzere re'y-i hafi ve ekseriyyet-i ârâ ile intihab olunarak kilisece rüsum-ı diniye icra olunacaktır.

On İkinci Madde: Tesavî-i ârâ vuku'unda ka'im-makamın inzimam-ı re'yiyle keyfiyete netice verilecektir.

On Üçüncü Madde: Vech-i meşruh üzere intihab maddesi icra olduğu anda usûl-ı kadime üzere bir kıt'a mahazır-ı terkib ve terkim ve Bâb-ı Âli canib-i vâlâsına arz u takdim olunacak ve intihab olunan zat canib-i Bâb-ı Âli'den vaki olacak da'vet üzerine doğru huzur-ı hümayun hazret-i padişahiye müsul edip me'muriyyet-i resmıyyesi icra ve Bâb-ı Âli'ye gelerek i'tlan olunduktan sonra mu'tad olan alay ile patrik-haneyeye avdetinde oraca dahi merasim-i me'r'iyye icra olunacaktır.

(FASL-I SANİ)

(Patrikliğe Layık ve İntihab Olunacak Zatın Sıfat-ı Lazimesi Beyanındadır)

Birinci Madde: Patrikliğe layık intihab olunacak zatın sinn-i kemalinde ve piskopos rütbesini ha'iz bulunan cümle rehabinden olmasıyla beraber lâ-ekall yedi sene mütemadiyen bir mansıbı kat'en lekedâr olmayarak idare etmiş olması lazimedendir.

İkinci Madde: Patrik olacak zatın adab u ahlakı şa'ibe-i ta'rifden salim ü mümkün ise fûnûn u ma'arifle beraber ulûm u kavanin-i kilisede kâmil ve ahkâm-ı diniyye ve feraizü'l-hayalarına ri'âyeti muslik-i sabıkandan sabit ü müstedel olması lazimedenden olduğundan başka Ortodoks Kilisesinin re'isi ve bu dinde olanların peder-i ruhaniyyesi olup zîr-i idaresinde bulunan metropolidan ile Ortodoks mezhebinde bulunan sa'ir müstakil kiliselerin dahi rabita-i ictima'

isi olduğundan her halde ve her vakt ve mahalde mezheb-i mezkûru kavlen ve fiilen gayrê-i kâmile ile himayeye muktedir olması kilisenin umûr-ı ruhaniyesi muktezasındandır.

Üçüncü Madde: Patrik bulunan zat kilise-yi şarkinin bir büyük re'is-i ruhanisi olduğundan başka Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri tarafından ihsan buyurulup sa'ir selatîn-i izâm-ı maziyye taraflarından takdir ve îka ve zat-ı şevket-simat-hazret-i padişahî canib-i âlisinden te'kid buyurulmuş olan intiyazatı hâvi olan berat-ı âlişanda muharrir kâffe-i hususatin icrasına me'mur olduğuna ve bu cihetle ahval-i mahsusada saltanat-ı seniyyenin vasita-i tenfiz-i ahkâmı bulunduğuna bina'en patrikliğe intihab olunacak zat bend-i sabıkta beyan olunan sıfat-ı câmi olmağıle beraber intihabı tasdik edecek olan saltanat-ı seniyyenin emniyet-i kâmile sine şayan olması ve cihet-i ruhaniyyeden gayr-ı ahvalde dahi ehliyet-i kâmile olarak usûl u kavanine vakıf ve umum-ı milletün emniyyet ve i'tibarını calib olmak için her cihetle işbu makama layık olacak evsaf u hayşiyet zatiyye ile muttasıf bulunması ve lâ-ekall pederinden beri aslen teb'a-ı saltanat-ı seniyyeden olması elzemdir.

(FASLI SALİS)

(Patrik İntihabı İçin Teşekkül Edecek Meclis-i Umumiyye'nin Hey'eti Beyanındadır)

Birinci Madde: İntihab-ı meclis-i umumisi rehabin ve avamdan mürekkeb olacaktır.

İkinci Madde: Ruhban takımından meclis-i umumide bulunması lazım gelenler cema'at-ı metropolidan a'zâsıyla ittifaken Der-sa'aded'de bulunan sa'ir metropolidlerden Ereğli metropolidinin re'yi i'tâ eylemesi hakkında mer'i olan usûlün devam-ı icrası için mahsusen da'vet olunacağından bu dahi mevcut olacaktır.

Üçüncü Madde: Avam takımından bulunması iktiza edenler evvela patrik-hanenin en mu'teber üç nefer me'murlarıdır ki bunlar lugofet ile ondan sonra olan iki me'murlardır. İkincisi meclis-i muhtelit a'zâsı üçüncüsü rütbe-i evveli ve rütbe-i sâniye ashabından en ziyade kıdemli bulunan üç zevat-ı mu'tebere ile rütbe-i askeriyeden mir-alay rütbesini ihraz etmiş zevattan iki nefer ve devletin hidemat politikasında müstahdem bulunan me'murinden üç nefer dördüncüsü Sisam ka'im-makamı Der-sa'aded'de bulunduğu takdirde bi'z-zat bulunmadığı halde kapı kethüdası. Beşincisi memleketeyn ve sarpkapı kethüdaları. Altıncısı erbab-ı hüner ü ma'arifün en ziyade ma'lum olanlarından dört nefer, yedincisi tüccar takımından beş nefer. Sekizincisi sarrafandan bir nefer. Dokuzuncusu esnaf-ı mu'tebere takımından on nefer. Onuncusu nefsi İstanbul ve Boğaziçi mahalleleri sekencesinden iki nefer. On birincisi yigirmi sekiz metropolidlik da'iresinde ya'ni Kayseriyye, Kuşadası, Ereğli, Kapudağı, İzmid, ma'a-İznik, Kadıköyü, ma'a-Tarabya, Selanik, Tırnavî, Edirne, Amasya, Yanya, Bursa, Manastır, Bosna, Girit, Trabzon, Yenişehir, Filibe, Siroz, Edremit, Midilli, Varna, Vidin, Sofya, Sakız, Üsküb, Isparta, Kastamonu Hıristiyan ahalisi tarafından tayin olunacak yigirmi sekiz nefer ve-killer der-hakk-ı intihab münhasıran teb'a-i saltanat-ı seniyyeye a'iddir.

(Piskoposluğa Müstchakk Olacak Rahiblerin Sıfat-ı Lazımleriyle Usûl-ı İntihablarını Mütezamın Nizamnamenin Tercemesidir)

Birinci Madde: Piskopos intihab ve ta'yin olunacak zatın evvela an-asl teba'a-i Devlet-i Âliyye'den olduğu halde devletçe ve milletçe bir vakte lekedâr olmamış olması, sâniyen patrikhanede veyahud metropolidlerin biri ma'iyetinde istihdam olmazdan evvel her nerede ikamet etmiş ise oralardan her vechile hüsn-i haline da'ir şehaded-namesi bulunması, sâlisen kavanin-i kilisenin ahkâmı iktizasınca sinn-i kemal sahibi ve nâmü'l-a'zâ olması rabien umûr-ı

kilisede ma'lumat-ı kâfiye ve piskoposluk hüsn-i idaresi zımında tecrübe-i matlube ashabından olması için beş seneden berü rahib sıfatıyla patrik-hanede veyahud bir metropolid ma'yyetinde kullanılarak hizmet-i sadıkanesi sebkat etmiş ve bu suretle kilisenin ma'lumu olmuş zevattan olması, hâmisen lisan-ı Rumi'den başka ta'yin olunacağı mahalle göre lisan-ı Türkî ve İslavyonya'ya dahi aşına olması elzemdir.

İkinci Madde: Bundan böyle piskoposluk rütbesi mücerred ulûm-ı kilise-yi Ortodoksî de tahsil-i kemal etmiş olduklarını isbat eder ru'ûsu ibraz eden veyahud ru'ûsları olmayıp fakat ahlak-ı hasene ve adab-ı memduha ile beraber umûr-ı mezhebiyyede ma'lumat-ı kâmile ashabından oldukları müsellemler olan zevata verilecektir. Şu kadar ki diyar-ı ecnebiyyeye gederek tahsil-i ilm ile avdet edib hamil-i ru'ûs olanlar Der-sa'aded'de vaki' mezheb mektebinin mu'allimleriyle mübahese-i ilmiyye ederek anlar tarafından liyakat ve ehliyeti tasdik olunmadıkça ve rüûssuz bulunanlar dahi mekteb-i mezkûrda usûlû üzere imtihan olunarak ru'ûs istihsal etmedikçe intihaba layık görülemeyeceklerdir.

Üçüncü Madde: İffet ü ilm ü kemali cihetiyle i'tibar-ı ammeyi müktesib olup kilisenin dahi ma'lumu olan zevat bend-i sabık iktizasınca imtihan olunduktan sonra intihaba layık görülecek ve bu misillilerin patrik-hane veyahud metropolidlerin biri ma'yyetinde beş sene hizmet etmiş olmasından sarf-ı nazar olunacaktır.

Dördüncü Madde: Mahlul kalan piskoposluk mesnedlerine yeni piskopos intihab ve ta'yini kilisenin öteden beri cari olan usûlû üzere cema'at-ı metropolidanın re'y ü tensibiyle icra olunacağından cema'at-ı mezkûre patriğin sevk u ruhsatıyla piskoposluk için lazım olan sıfat-ı matlubeyi zatlarında cem' eden rahibinin defterini tertip edip bunların liyakat-ı mütesaviyye ashabı olanlarından kiliseye en ziyade sadıkane hizmetlere sebkat etmiş bulunanları tercih ederek içlerinde üç neferini açık bulunan piskoposluğa namzed ta'yin edecek ve akabinde kiliseye varıp usûl-ı mer'iyyenin icrası ve yine re'y-i hafî ile zikr olunan üç namzedlerden birini kat'iyyen intihab ve ta'yin eyleyecek tesavî-i ârâ vuku'unda patriğin re'yiyle ekseriyyet-i ârâ hasıl edilecektir.

Beşinci Madde: Piskoposlardan birinin vefatı vuku'unda keyfiyeti resmen bildirir. Mütevefanın ikametgâhı olan şehrin mu'teberan-ı ruhban ve avamı tarafından mûmza mektub vürud itmezden evvel diğerrinin intihab u ta'yini hususına teşebbüs olunmayacaktır.

Altıncı Madde: Patrik bulunan zat mesnedinde mâdamu'l-ömr da'im olacağı misilli kilisenin kavanin-i müessesesi ahkâmına tevfiakan piskoposlar dahi madam ki Devlet-i Âliyye'ye ihanetleri veyahud ahaliye zulm ü taaddileri veya kanun-ı memleketce azl ü tebdili mûcib su'i hall ü hareketleri vuku' bulmaya me'mur ve ta'yin olundukları mesnedler de kayd-ı hayat ile da'im olacaklarından bundan böyle piskoposların bir mansıbdan diğerr mansıba nakl olunmaları ca'iz olmayacaktır. Ancak bir sebep-i mühim zuhurunda ya'ni gerek ahalinin kesreti ve gerek mevki-i cihetiyle cesamet ve ehemmiyeti olan piskoposluğa mücerreb ve umûr-ı dide bir piskopos ta'yin olunması lazım geldiği halde kilisenin nadiren icra olunan aded-i kadimesine tevfiakan cema'at-ı metropolidan patrik ile ma'an ashab-ı menasib olan piskoposlardan en münasibleri olarak üç neferini ekseriyyet-i ârâ ile namzed ta'yin eyledikten sonra kiliseye varıp usûl-ı mu'tadenin icrasıyla mezkûr üç namzedlerden birini kezâlik ekseriyyet-i ârâ ile intihab ve ta'yin eyleyeceklerdir ve fakat keyfiyet bu vechile intihabı icra kılınmış olan piskoposa bildirilip re'yi su'al edilmek lazım geleceğinden eğer piskopos-ı mûmâ-ileyh bulunduğu mesnedi terk etmek istemez ise cema'at-ı metropolidan zikr olunan namzedlerden bir diğerrinin intihab ve ta'yinine müsara'at edecektir. Ve bir piskoposun ibtida me'mur

olduğunu piskoposluktan diğerine nakl ve ta'yini bir def'adan ziyade ca'iz olmayıb bu da bâlâda zikr olunduğu üzere pek mühim bir sebep zuhuruna mebni' olabilecek ve aher piskoposluğa nakl olunan piskoposun yerine diğerinin intihab ve ta'yini mücerred işbu nizam-namenin dördüncü maddesi me'aline tevfikana icra kılınacaktır.

Yedinci Madde: Piskoposlar ale'l-umum kilisenin kavanini iktizasınca da'ima me'mur oldukları mahalde ikamet edib da'ire-i hükümet-i ruhaniyelerinde olan Hıristiyanların ahvâl-i ruhaniyelerini görmek ve gözetmek için her mahallin usûl-ı mu'tadesine göre evkat-ı muayyenede me'muriyetleri dahilinde bulunan yerlerde ahaliye yâr olmayarak bi'z-zat geşt ü güzar etmek umûr-ı magruzelerinden³³ olacak ve gayet şeyhuhet ve illet ü maraz gibi mevanî-i meşru'aları olmadıkça veyahud diğer esbab-ı sahihaya mebni' devletçe veya patrik-hanece Der-sa'aded'de ihzarları lazım gelmedikçe kendilerinin bi'z-zat icra etmeleri iktiza eden umûr-ı ma'iyetlerinde piskopos payeli ruhban istihdamıyla gördürmeleri asla ca'iz olmayacaktır.

Sekizinci Madde: Altıncı maddede beyan olunduğu üzere piskoposlar me'mur oldukları mahaller piskoposluklarında kayd-ı hayat ile da'im olacaklar ise de bir mahallin ahali-i iseviyesi tarafından piskoposları hakkında şikâyat vaki olduğu halde cema'at-ı metropolidan hakkında şikâyet olunan piskopos ile teşekkî edilenler beynlerini te'lif ü islah için müddet-i mu'tedil zarfında tedabir-i mümkinneyi i'mal ve hem-civar bulunan piskoposlar vasıtasıyla teftiş ve tesviye-i keyfiyete bezli-gayret u makderet eyledikten sonra müteşikkî takımı razı olmayıp piskopos ile muhakeme olunmak talebinde ısrar ederler ise ol halde piskopos Der-sa'aded'e celb edilerek hakkında izz ü isnad³⁴ olunan töhmetler hususat-ı ruhaniyyeye da'ir olduğu takdirde muhakemesi kavanin-i kiliseye tevfikana yalnız cema'at-ı metropolidan tarafından icra olunacak ve zikr olunan şikâyetler mevadd-ı dünyeviyye müteda'ir olduğu halde patrik ile cema'at-ı metropolidan dördü piskopos dördü avamdan olmak üzere meclis-i muhtelitün sekiz nefer a'zâsından mürekkebe bir komisyon teşkil edip iş bu komisyon tarafının ifadatını zabt u tahrir ve tedkik ü tahkik birle netice-i ârâ ve mütala'atını hâvi yapacağı mazbatayı patrik-i vakte arz edib mücazaat-ı lazımesini kavanin-i Devlet-i Âliyye'ye tatbiken ta'yin ve Bâb-ı Âli'ye ifade olunacaktır. Ve eğerçi o makule metropolid ve piskoposun töhmeti cinayet cinsinden ise uhdesinde bulunan sıfat-ı ruhaniyye patrik-hane tarafından bi't-tabi' ref olunacağından andan sonra ber-vech-i muharrer kavanin-i mevzu'a-i ceza'iyeye göre mücazaat icra olunacaktır.

Dokuzuncu Madde: Matbu mefhumumuz olan Devlet-i Âliyye'nin eyalat meclisleri hakkında mevzu' olan nizamı ahkâmına tevfikana piskoposlar ikamet eyledikleri memleket meclisine bi'z-zat devam ederek ifa-yı me'muriyet etmek ve hasta oldukları veyahud başka bir mahalle azimet ettikleri halde ruhban ta'ifesinden birini vekil ta'yin eylemek ve sa'ir kazalar meclislerine dahi kezâlik ruhban ta'ifesinden olmak üzere birer vekil ta'yin etmek hususlarına mecbur olacaklardır.

Onuncu Madde: Piskoposlar kendi emvallerine da'ir vasiyyet etmeğe me'zun olmayıp vefatlarında ibtida cenazeleri ve canları için sarf-ı iktiza eden mebalîğ terekelerinden lede'l-ihrac bâki cemi'-i emval-i menkule ve gayr-ı menkuleleri üç kısma münkasım olup biri bulunmuş oldukları piskoposluğa irad peyda etmek üzere emlak ü akarat iştirasına tahsis ve bunların hasılatı dahi pey-der-pey emlak iştirasına sarf olunarak her piskoposun senevî ma'aş-ı mukaninini ne ise ol mikdar irad peyda olunup ondan sonra piskoposların emval-i sülüsünden neş'et

³³ مغروضه لرنندن

³⁴ عزو اسناد

edecek irad memleketin hayrat u hasenatına sarf u isti'mal olunacaktır ve kısm-ı sânisî mütevefânın akrabasına a'id ve musib olup kısmı sâlisin dahi ikiye taksimiyle biri milletin Der-sa'aded'de bulunan hayrat u hasenatına sarf u tahsis ve nisf-ı diğeri İstanbul Patriği'nin senevî maaş-ı mukannini neye iblağ olunur ise ol mikdar mebalîğın istihsaline kadar patrik mesnedine irad peyda olunmak üzere emlak ve akar iştirasına sarf ve ma'aş-ı mezkûr tamam-pezir olduktan sonra ol vechile zuhur edecek fazla irad-ı hasilatı milletin Der-sa'aded'de bulunan hayrat u hasenatına sarf olunmak zımnında keza emval-i gayr-ı menkule iştirâ ve tedarikine isti'mal olunacaktır ve mütevefânın emval-i metrukesinden akrabasından kendisine kaldığına da'ir dela'il-i şer'iyesiyle emval-i mevrusesi tahakkuk ve zuhur edip de o makule hakkında vasiyyeti bulunduğu surette mamûlün-bih ve cari tutulacağı misilli vasiyyeti olmadığı halde emval-i mezkûrenin dahi ber-vech-i muharrir üçe taksimi lazım gelerek patrikten piskoposlara varınca her sınıf metropolidlerin taksim-i emval-i metrukesi hususunda işbu usûle ri'âyet olunacaktır fakat usûl-i meşruhanın icrasında kavanin ü nizamât-ı arazi ve evkafa tamamıyla ittiba' olunmak şart-ı lazımdır.

On Birinci Madde: Mansıbdâ bulunmayan patrik ve metropolid ve piskopos payeli rahiblerin vefatında cenazeleri ve canları için ve sa'ir sarfı vacib olan mebalîğ emval-i metrukelelerinden lede'l-ihrac bâkiye-i terekeleri ale't-tesavî üç kısma taksim birle biri mütevefânın lazım gelen akrabasına i'tâ ve kısm-ı sânisîyle İstanbul Patriği mesnediyle bu tarafta vaki hayrat u hasenata nisfiyyet üzere irad olmak zımnında emlak u akarat iştirâ ve kısm-ı sülûsü dahi vefat edenlerin vatan u memleketleri canibinde vaki menfaat-i ammeye da'ir ebniyye-i hayriyelere sarf u vakf kılınacaktır.

On İkinci Madde: Mansıbdâ vefat eden patriğin terekesi dahi kezâlik üçe taksim olduktan sonra biri İstanbul Patriği mesnedine a'id olmak üzere iştirâ-yı akara sarf olunarak ikinci kısmı akrabasından lazım gelenlere i'tâ ve kısm-ı diğerdinden dahi bir nisfî yine irad peydasına isti'mal olunmak üzere patrik mesnedine ta'yin birle bu tarafta bulunan ebniyye-i hayriyye-i avama vakf u tahsis kılınacaktır.

On Üçüncü Madde: Rûesa-yı Ruhbandan birinin vefatı vuku'unda kurb u civarda mukim Ortodoks mezhebinde bulunan ahali mu'teberanından dört kişi diğerdört nefer rahib ile ma'an derhal iktiza eden defteri bi't-tanzim emval-i metrukeyi kayd ve emnen temhir ettikten sonra icabının icrası hususuna vesâyâ-yı lazımenin taraflarına isal u isbali zımnında keyfiyyeti İstanbul Patriği tarafına ihbar u ifadeye müsara'at edeceklerdir ve mütevefânın defn ü cenazesıyla ber-mukteza-yı mezheb canına da'ir sa'ir âdât-ı mer'iyenin emr-i icrası mu'teberan-ı merkumenin ayı-ı intibah u ihtimamlarına havale kılınacaktır.

On Dördüncü Madde: Memalik-i şahane-i sa'irede bulunarak sıfat-ı ma'lume-i matluba ashabından ma'dud olduklarına mebni' şimdiki halde piskoposluk mesnedine müstehakk u layık-ı intihab görülecek mecmu zevatın isimleri tertip kılınacak defter-i mahsusda kayd olunarak ba'dehu hîn-i lüzumunda patrik tarafından mektub irsaliyle celb olunacaktır ve bundan sonra aralık aralık zuhur edecek bu misilliler kemalât u sıfat-ı sa'ire-i zatiyyelerinin işaretleriyle intihaba layık oldukları tavsiye kıldıkları zevat tarafından tahriren arz u ifade olunarak tahsil-i ulum-ı diniyyelerinin tahkik zımnında balâda muharrir bendlerin me'aline tatbiken Der-sa'aded mezheb mektebinde usûl-ı imtihanîyyeleri bil-icrâ isimleri tarihinin zikr ü işaretleriyle beraber defter-i mezkûrda ayrıca kayd ve zabt olunacaktır.

(Cema'at-ı Metropolitanın Hey'etiyle Suret-i Teşekkülünü Mutazammın Nizamnamenin Tercemesidir)

Birinci Madde: Cema'at-ı metropolitan İstanbul Patrikliği'ne merbut metropolitlerden ma'dud olarak on iki zattan tereküb ettiği ve İstanbul Patriği bulunan zatın taht-ı riyasetinde bulunduğu halde öteden beri mevzu' ve mü'esses bulunan usûl-ı müttehaze-i kadimesine tevfikan daimü'l-evrak İstanbul Rum Patriğine a'id ü tâbi olan kâffe-i ta'ife-i iseviyyenin hükûmet-i ruhaniyyesi add ü ittihaz kılındığından cema'at-ı mezkûre tarafından kilisenin kavanin-i mevzu'a-i mü'essesesi iktizasınca milletin bi'l-cümle umûr ve hususat-ı ruhaniyyesi dikkat olunmak ya'ni mahlul kalmış piskopos mansıplarına diğerlerinin nasb u ta'yini ve unumen ta'ife-i ruhban ile her tarafta vaki' millet manastırlarının ve Der-sa'aded'de bulunan millet mektebinin ıslah-ı halleriyle hüsn-i hıfz u idareleri ve Ortodoks Hıristiyanlarının ihlal-i aka'ide ve tebdil-i mezhebe sebep olabilecek her nev' te'sirat-ı hariciyyeden emin ve masun olmaları hususuna sarfı lazım gelen tayakkuz ve ihtıtam keyfiyeti İncil-i Şerif'in patrikü'l-va'z ahali-i iseviyyeye ta'lim ü telkin-i zımında Der-sa'aded ve memalik-i sa'ire-i şahaneye ashab-ı liyakatten olarak va'iz u rahibler ta'yin u irsali ve ta'ife-i ruhbanıyyenin kesb-i fa'ideleri ve güruh-ı iseviyyenin aka'id-i diniyelerini layık-ı vech üzere ta'limleri zımında münasib görülecek kütüb ü te'lifat-ı müfidenin tedarik ve neşri ve bunun için dahi patrik-hanede bir muntazam basma-hanenin mevcut olması ve bu tab-hanede sırf umûr-ı diniyelerine müte'allik olan kütübden ma'ada tab' olunacak kütüb ü resa'il hakkında ewel-emirde mü'esses olan nizamına tatbiken Ma'arif-i Umumiyye Nezaret-i Celilesi'yle muhabereye ri'âyet kılınması keyfiyetlerine bezli himmet ve sarf-ı makderet birle bu hususta cema'at-ı metropolitanın eyalat-ı şahanede bulunan piskoposlar ile muhaberesi olması ve piskoposların dahi doğrudan doğruya cema'at-ı mezkûreye hitab eylemeleri lazım geleceğinden cema'at-ı metropolitanın hükûmet-i ruhaniyyesine da'ir hukuk-ı umûrına haricden bir ferdin müdahalesi tecviz olunmayacaktır.

İkinci Madde: Piskoposların bundan böyle Der-sa'aded'de kapı kethüdarları olamayacağı misilli ba'z-ı metropolitan-ı mümtazenin dahi Der-sa'aded'de ikamet adedi min-ba'd fesh ü ilga kılındığından İstanbul Patrikliği'ne mülhak u a'id bi'l-cümle metropolitanın münavebet ikişer sene müddet-i mahsusa ile cema'at-ı metropolitanında a'zâ nasb u ta'yin olunmalarına hakk u salahiyetleri olup a'zâdan hiç birinin cema'at-ı mezkûrede iki seneden ziyade kalması zımında a'zâ-yı cema'atin nısfı her sene teccid ü tebdil ve yerlerine diğerleri nasb olunacak ve cema'at-ı metropolitanın mürekkeb olduğu kâffe-i a'zâsı beyinde bir güne fark u tefavüt olmayıp icra-yı memuriyyetlerinde re'y ve kuvvetleri müsavî olacaktır ve metropolitlerden Der-sa'aded'e gelib gideceklerin defteri da'ima patrik-hane tarafından Bâb-ı Âli'ye irsal ile beyan-ı hall kılınacaktır.

Üçüncü Madde: Eyalat-ı şahanede piskopos ta'yin olunacak zatın piskoposluk rütbesine yeni na'il olmuş bulunurlar ise muhavvel uhdeleri olan mahall piskoposluğunda tamamen beş sene ve nasb u ta'yinleri diğer mansıbdan nakl u becayış suretiyle olmuş olduğu takdirde me'mur oldukları mahalde üç sene ikamet etmedikçe cema'at-ı metropolitanında a'zâ ta'yin olunamayıp ol vechile cema'at a'zâlığına da'vet olunacak piskoposlardan fakat sinn-i şeyhuhatta³⁵ bulunanlardan sarf-ı nazar kılınacak ise de bâki cemi'i piskoposların da'vet olundukları halde derhal Der-sa'aded'e gelmelerine mecburiyyet vardır.

Dördüncü Madde: Cema'at-ı metropolidan a'zâsından olup ibrad-ı³⁶ mukannenleri elli bin guruştan aşağı olan piskoposlara verilmek üzere beherinin icra-yı umûra mübaşeretî gününden itibaren diğerinin nasbı gününe kadar Der-sa'aded'de ikametinde masârîf vakıasına medar olabilecek kadar şey tahsis kılınacaktır.

Beşinci Madde: Bi'l-cümle metropolidanın mikdar u adedini mübeyyen ve bunların üç sınıfa taksimiyle beher sınıfın sülüsünü hâvi bir defter-i mahsus tertip kılınmış olduğundan patrik bulunan zat cema'at-ı metropolidan ile beraber her sene hitamına üç mah kalınca defter-i mezkûr mücebince her sınıftan ikişer nefer ya'ni başta ve hitamda bulunanları ba'de'l-ahz müddet-i azalığı inkıza bulmuş olanlara halef olmak üzere da'vet edeceğinden ol vechile yerlerine diğerleri ta'yin kılınmış olanlar ilâ-te'hir semt-i me'muriyyetlerine azimete mecbur olacaklardır.

Altıncı Madde: Ber-vech-i muharrer iki sene müddet-i muayyenenin inkızasından evvel cema'at-ı metropolidan a'zâsından birinin vefatı takdirinde vefatı birinci sene esnasında vuku' bulur ise yerine hasebü'l-sınıf akabinde lâ-hakk bulunan zatın ta'yiniyle iki seneyi tamam edecek ve ikinci senesi esnasında vaki' olduğu halde bâki birkaç ay sınıf-ı muktezasınca taşradan celb ve da'veti icab edecek zevata zamm ve ilâve-i me'muriyyet olunacaktır. Cema'at-ı metropolidanın kangı zevattan tereküb edeceği keyfiyyetine gelince birinci senesinde patrik ile cema'at-ı metropolidan taraflarından re'y-i hâfi ile intihab olunmak üzere meclis-i muvakkatın a'zâyı mevcudesinden piskopos olarak üç nefer zatın vilâyat-ı şahanede bulunarak üç sınıfa münkasım piskoposlardan ber-vech-i sınıf birinci ve ikinci olanlar ile birincinin akabinde bulunanları olmak üzere diğer dokuz nefer piskoposun ahz ve a'zâ ta'yin kılınacağı ve birinci sene tamamında a'zâ-yı mezkûrenin nisfına üçü meclis-i muvakkat a'zâsından ve üçü dahi beher sınıfın birincisi olmak üzere bâki dokuz nefer piskoposlardan ibaret olacaktır. Me'muriyyeteri canibine azimet ve avdet edeceği ve yerlerine diğerinin ta'yini hususu ma'aruz-zikr üç sınıftan herkesin sırasına göre ikişer nefer piskopos ahziyla icra olunacağı mukarrer idüğü işbu mahale şerh kılındı.

Yedinci Madde: Kilise ve millete da'ir düyûn-ı ma'lumenin ref'u tesviyesi hususına ta'yin olunacak komisyon-ı mahsusun te'sisinden sonra cema'at-ı metropolidanın a'zâsı o makule düyûn-ı milliye için taraflarından kefalet ve güzesteli tahvilat i'tâ ve tervic etmek keyfiyyetlerinden reha olacaklarından bu husus min ba'd te'kidem memnu' olan maddelerden olduğu der-kârdır.

Sekizinci Madde: Patriğin haberi olmaksızın cema'at-ı metropolidan tarafından her hükm olunan şeye i'tibar olunamayıp mülga tutulacağı misilli kezâlik cema'at-ı metropolidanın ma'lumatı olmayarak patrik tarafından münferiden hükm ü karar-pezir olacak şey gayr-ı câri hükmünde add olunacak ve ekseriyyet-i ârâ ile cemi'-i a'zânın huzurunda cema'at tarafından hükm ü karar verilmiş maddeyi patrik dahi tensib ü kabul ile icra-yı icabına teşebbüs etmeğe mecbur olacaktır.

Dokuzuncu Madde: Cema'at-ı metropolidandan olup müddet-i muayyenesi munkazi olanlar hiçbir ömr ü bahane ile Der-sa'aded'de kalmaları ca'iz olmayıp eğer bu babda ilâ ü esbab-ı kaviyyesi³⁷ olur ise kendilerine cema'atin haberi olarak patrik tarafından münasib va'de ta'yin olunup ve keyfiyyeti Bâb-ı Âli'ye dahi bildirilip ancak bu misillilerin mecliste bulunma-

³⁶ ابراد

³⁷ قویبسی

ları ve derûn-ı kilisede zatlarına mahsus mevki'de durmaları hususlarına me'zuniyyet olmayacaktır.

Onuncu Madde: İstanbul Patrikliğine merbut u tabi' olan piskoposlardan her biri patrik tarafından izin tahsil etmedikçe ve cema'at-ı metropolidanın haberi olmadıkça hiçbir bahane ile Der-sa'aded'e gelemeyeceklerdir.

On Birinci Madde: Milletin meclis-i muvakkati tarafından bu vechile tanzim olunan maddelerin zat-ı hazret-i mülûkâne canib-i mekârim-i menakıplarından tasdik buyurulduğu akabinde cema'at-ı metropolidanın teşkiliyle milletin tesadüf edeceği en karib bir büyük yortu gününde ber-vech-i münavebe iki sene müddetle akd-ı meclis ve icra-yı me'muriyyete mübaderet olunması lazım gelecektir.

On ikinci Madde: Patrik bulunan zatın şayed vacibe-i zimmetine ve fera'iz-i ruhaniyyesine muhalif hareketi zuhurunda ve kendisine birinci ve ikinci def'a olarak cema'at-ı metropolidan tarafından hüsn-i suretle vaki olacak ihtarat-ı layıkaya havale-i sem'i i'tibar etmeyip ne-sayih-i vakı'adan imtina etmekte ol halde cema'at-ı mezkûre teşkili musammem olan meclis-i muhtelit-i da'imî a'zâsıyla bi'l-ittifak ihtarat-ı lazıme bir kere de beraberce tekrar ü teccid ettikten sonra eğer patrik yine ibram u ısrarda bulunur ise ol surette cema'at-ı metropolidan ile meclis-i muhtelit-i mezkûrun a'zâsı patriğin azlını talep zımnında keyfiyeti canib-i eşref-i Bâb-ı Âli'ye birlikte fera'iz-i cismaniyyesinde mugayir hareketi zuhurunda meclis-i muhtelit-i da'imî tarafından ber-vech-i muharrer ibtida müstakilen ve ba'dehû cema'at-ı metropolidan ile ittifa-ken tedabir-i lazıme teşebbüs olunacaktır. Fakat patriğin icra-yı azli hususunda gerek cema'at-ı metropolidan ve gerek meclis-i muhtelit-i da'imî a'zâsının ikişer sülüslerinin bu babda müttefik bulunması lazımdır.

(İstanbul Patriğiyle Cema'at-ı Metropolidanın Yek-diğerine Olan Münasebetini Hâvi Nizam-name Tercemesidir)

İstanbul Patriği bulunan zatın İstanbul Patrikliği'ne tâbi' ve merbut olan kâffe-i sunuf-i rehabinin re'is-i ruhaniyyesi olduğu cihetle ewela cemi'-i piskoposları ihvan mesabesinde add ile esbab-ı şahsiyye ve zatiyyeye mebni' bunlardan hiç birini fark u temyiz etmeyerek beheri hakkında hulûsane ve muhabbet-i uhuvviyye ile mu'amele etmesi sâniyen ta'ife-i rehabinde min-gayr-ı hakk mağdur bulunanlar hakkında cema'at-ı metropolidan ile beraber bezli-himayet ü makderet eylemesi sâlisen gürûh-ı rehabinin etvar u harekâtına sarf-ı enzar-ı teyakkuz birle şayan-ı medh u sena olan şeyleri vesa'it-i münasebe ile takviye ve teşvik ve bunlardan kilisenin şan u rekânetine mugayir olup tayin u takbihi lazım gelenlerini men'u def' ve iktizasına göre cema'at-ı metropolidanın ittihad u ittifakiyle te'dibat-ı layıkanın icrasına dikkat eylemesi. Râbi'an hiç birini tefrik u itisna etmeyerek cema'at-ı kâffe-i a'zâsı hakkında hilm ü mülayimetle mu'amele ederek beherine layık-ı vech üzere ri'âyet birle su-i zannı mûcib olarak halâtan ihtiraz u icinab eylemesi. Hâmisen cema'at-ı metropolidanın rütbe-i ulyâsı ve kilisenin şan u şöhreti iktizasınca esna-yı mecliste sıfat-ı rehabinine yakışmayacak ve aybı mûcib olacak sözler söylenmek gibi hüsn-i nizama hâle verecek uygunsuzluklara cevaz vermeyerek men' ile her halde kendisini irae-i hüsn-i misal eylemesi sâdisen cema'at-ı metropolidanın ittihad u ittifakiyle garazsızca ve bî-tarafane ve faide-i zatiyye fikrinden biri olarak umûr-ı vakıada devam ve her halde kilise ile milletin feva'idine mugayir şeylerde bulunmayarak umûr-ı vaki'a-i milletin hüsn-i rü'yet ü tesviyesine sarf-ı himmet eylemesi, sâbi'an cema'at-ı metropolidanın patrik-haneden hariç hiçbir mahalde akd-ı meclis eylemesi gayr-ı ca'iz olduğundan a'zâsının fevka'l-âde hallerde patriğin izn ü haberi olarak umûr-ı me'murelerine da'ir ayrıca akd-

meşveret ü tezekkür eylemeleri zımnında derûn-ı patrik-hanede bir münasib oda tahsis ü ta'yin eylemesi mukteza-yı mesnedinden bulunduğu misilli cema'at-ı metropolidan a'zâsının dahi umûr-ı mefruzaları ber-vech-i âtî beyan kılınır.

Birinci Madde: Cemaat-i metropolidanın mürekkeb olduğu zevatın evvela kilise ve milletin re'is-i mutlak-ı ruhaniyyesi olan İstanbul Patriğine hasbe'l-mesned tevkir ü hareket ederek nesayih-i sâ'ibe ve vesâyâ-yı akilânesine ita'at ü imtisal birle umûr-ı mefruzalarının icrasında bir gûne muhalif harekette bulunmamaları sâniyen dahil-i mecliste ve hariçte şanları muktezasınca etvar-ı hasene ve adab-ı mergubede bulunarak müceb-i riyebe olacak ve patriğin sıfatına dokunacak hareket ü kelimadan ihtiraz eylemeleri lazıme-i me'muriyyetlerindedir.

İkinci Madde: A'zâ-yı meclisten ma'dud bulunan ve bulunmayan piskoposlardan birinin ashab-ı menasib olan zevattan birine ziyaret etmesi iktiza ettiği halde ber-müceb-i mu'tad bu babda patrik tarafından izn ü ruhsat tahsil eylemesi lazım geleceği, misilli bi-lâ-izn azimet eden zuhur eder ise kendisine suret-i hasene ile patrik tarafından vaki olacak ihtarat-ı lazımeden sonra adem-i ita'atında def'a-i sâniye olarak cema'at-ı metropolidan huzurunda ta'zir ü itab olunacak ve yine inkıyad etmediği takdirde def'a-i sâlisede o makulenin tarikat-ı ita'ate idhali tedabir-i multeziyyesine teşebbüs kılınacaktır.

Üçüncü Madde: Cema'at-ı metropolidandan olan ve olmayan piskoposlardan hiç biri patriği ötede beride patriğin şan u i'tibarına nakısa verecek surette bi-edebâne sözler söyleyip fasl u mezemmet edemeyecek ve buna cür'et eden olur ise ibtida kendisine patrik tarafından halimane nasihatler verilip ikinci def'ada huzur-ı cema'atte itab u ta'zir ve yine ıslah kabul etmediği surette hakkında te'dibat-ı lazıme icra kılınacaktır.

Dördüncü Madde: Akdemce patriğin izn ü ruhsatı olmadıkça ve gidilecek mahallin piskoposuna haber verilmedikçe bir piskoposun diğer piskopos ikamet-gâhına azimeti ve orada on beş günden ziyade ikamet ü ârâmı ca'iz olmayacak ve fakat zaruret mess ettikte eyalet dahilinde bulunan sancaklarda hitam-ı maslahatlarına kadar birkaç gün ikamet edecekler ve vakt-i azimet ü avdetlerini İstanbul Patriği tarafına bildireceklerdir.

Beşinci Madde: Cema'at-ı metropolidanın a'zâsı umûr-ı vakı'anın rü'yetinde ve her mes'elenin ittifak-ı ârâ ile fasl u tesviyyesinde ale'd-devam patrik ile beraber icra-yı me'muriyyet ederek bir madde hakkında tesavî-i ârâ vuku'unda patriğin re'yi bulunan taraf tercih olunacaktır ve cema'at-ı metropolidanın a'zâsı kangı rütbe ü sınıftan olur ise olsun beyinlerinde hukukça asla fark u tefavüt olmayıp fakat sınıf hasebiyle neş'et edecek fark u tefavüte kilisenin bi'l-cümle piskoposların rütbe ü sunuf-ı muhtelitasını beyan u işaret eden kanun-name-i mahsususu ahkâmı iktizasınca yalnız kürsü ve kilisede oturulacak mevki-i mahsusa i'tibar u ri'âyet olunacak ve kanun-name-i mezkûrun ba'z-ı mahalleri münasib görüleceği üzere teşkil kılınacak cema'at-ı metropolidan a'zâsı tarafından istikamet ü bî-tarafı ile ta'dil ü tashih kılınacaktır.

Altıncı Madde: A'zâ-yı cema'atten biri hakkında esna-yı mecliste beyan ettiği re'yine veyahud bir madde üzerine ifade ettiği zannına mebnî patrik tarafından i'tibara nâkısa verecek sözler söylenmesi hey'et-i meclise dokunur bir keyfiyyet add olunacağı misilli cema'at-ı metropolidanın ibaret olduğu zevatın dahi patrik bulunan zata hürmet-i layıka ü tevkir ituneleri umûr-ı mukteziyye-i mü'ekkedendir.

Yedinci Madde: Cema'at-ı metropolidanda ta'ife-i ruhbandan olarak patrik ve a'zâ-yı cema'at tarafından me'mur iki nefer kâtib istihdam kılınacak olup birine baş ve diğerine

ikinci kâtib tesmiyesiyle baş kâtib ve onun mevânî zuhurunda ikinci kâtib meclisinin kitabete da'ir umûrunu idareye ve ma'ruzat ve evrak-ı sa'ireyi patrik ve cema'atin huzuruna arz ve meclisin hükm ü müzakeratına da'ir evrakın hıfzına me'mur olarak kendisine su'al olunmadıkça meclisçe tezekkür kılınan maddelere karışamayıp i'tâ-yı re'ye salahiyeti olamayacaktır. Ve sa'ir yazıcıların işlerine dahi da'ima baş kâtib tarafından bakılacaktır ve tarih-i istihdamlarından i'tibaren me'muriyetlerinde baş kâtibin beş sene ve ikinci kâtibin yedi sene hizmeti sebkât etmedikçe piskoposluğa intihaba layık u müstehakk görülemeyecektir.

Sekizinci Madde: Cema'at-ı metropolidanın haftada üç kere akd-ı meclis etmesi mukarrer olup canib-i eşref Bâb-ı Âli'ye sevk u takdim kılınacak cemi'-i evrak altı kıt'adan ibaret mühr ile temhir kılınacağından mezkûr altı kıt'a a'zâ-yı cema'atten beher sene Der-sa'aded'de kalacak altı zevata tevdi' u teslim ve her bir kâğıdın takdiminde deftere kayd u derc ve a'zâ tarafından imza kılınacak olup mühr-i mezkûrun miftahı dahi nezd-i patrikte mahfuz buluncaktır.

Dokuzuncu Madde: Piskoposluğa nasb u ta'yin kılınmış olan zevatın Der-sa'aded'de iki aydan ziyade ikametlerine cevaz verilemeyib semt-i me'muriyetlerine azimetleri lazım gelecek ve bunlar Der-sa'aded'de oldukça kilisede kendilerine mahsus mevkide durup icra-yı kudâs-ı şerif edebileceklerdir.

Onuncu Madde: Haklarında da'va olunanlardan ma'ada li-ecli'l-maslaha veya maraz u illetine mebnî patriğin izni ve cema'atin re'y ü tensibiyle müddet-i muayyene ile Der-sa'aded'de bulunan metropolidlerin akd-ı meclis etmeleri gayr-ı ca'iz olup fakat kilisede kendilerine mahsus mevkî'de durub diğer piskoposlar ile beraber icra-yı kudâs-ı şerif etmeğe salahiyetleri olduğu halde va'deleri inkızasında derhal mahall-ı me'muriyetlerine azimete mecbur olacaktır ve bunların bu tarafta ikametleri bi'z-zarure icab eylediği halde bu babda cema'atin re'yiyle patrik tarafından karar verilecek olduğundan kiliseye müceb-i ızıtırab olarak müddet-i ikametlerini temdid etmek sevdasında olanlar o makulenin derhal semt-i me'muriyetine irsalî ve kabil olamadığı surette sevk u i'zaminin teshil-i icrasına değin diğer bir tarafa gönderilmesi lazım gelecektir.

On Birinci Madde: Kayd-ı ızıtırab u zarurette bulunan ma'zul patriklerin müsterihen emr-i ta'ayyüşleriyle kezâlik mansıbdâ bulunmayan metropolid ve piskopos ve piskopos payeli rahiblerin idareleri zımnında herkese göre ma'aş-ı kâfi tahsisine patrik ve cema'at-ı metropolidan tarafından sarf-ı himmet ü nasb kılınacak olup hüsn-i rızalarıyla isti'fa-ı me'muriyet eden piskoposlar istirahatleri ve bâkiyye-i ömrlerini imrar zımnında patrik ve cema'atin haber u ma'lumatı olduğu halde hin-i isti'falarında me'mur buldukları piskoposluktan ma'ada kendilerinin ihtiyar edecekleri mahallde ikamet edebileceklerdir fakat piskoposların usûl-ı intihabiyyesine da'ir olan nizam-namenin sekizinci maddesi me'aline göre bir piskoposun azli vuku'unda töhmeti hususat-ı ruhaniyyeye da'ir ise mahall-i ikameti patrik ve cema'at taraflarından ta'yin ve irâe olunacak ve töhmeti ceraim-i dünyeviyyeye da'ir ise mahall-ı ikameti Bâb-ı Âli ile patrik-hane beyinde bi'l-muhabere ta'yin buyurulacaktır.

On İkinci Madde: Ruhban ta'ifesinden olanların hüsn-i hareket ü etvarda bulunub tahsil-i ilm etmeleri esbabına dikkat etmek ve tarikat-ı ruhaniyyete cahil ve adabı gayr-ı muvafık olan **kimesnelerin** dahil olmamaları vesa'itine sarf-ı ihtıtam eylemek üzere ma'lumat sahibi ba'zı rahiblerden mürekkeb bir mezheb komisyonu teşkil olunacak ve a'zâsı dahi patrik ve cema'at-ı metropolidan tarafından nasb u ta'yin kılınacaktır.

On Üçüncü Madde: Der-sa'aded'de bulunan merkez-i komisyon-ı mezhebiyesi ahkâm u şurut mevzu'asına tatbiken piskopos bulunan her bir memlekette birer mezheb komisyonu bulunması lazımdır.

On Dördüncü Madde: Her piskoposun dahil-i idare-i ruhaniyesi olan yerlere nevbete dolaşıp bilâ-ücret va'z etmek üzere bir vâ'iz ta'yin etmek her bir piskoposun fariza-i zimmetidir, bundan başka büyük piskoposluklarda dahi masârıfı ahali-i Hıristiyan taraflarından tesviye olunmak ve o mahallin piskoposu ile mu'teberan-ı iseviyyenin taht-ı riyasetlerinde bulunmak üzere birer ruhban mektebi bulunacak olup tarikat-ı ruhbanıyyeye sülûk u duhûle hahiş-ker olanlar ile ale'l-husus rahiblerin çocukları ve keşiş ve rahiblerden cahil olanlar ol vechile tahsil-i ilm edeceklerinden içlerinde isti'dad u zekâveti olup da layıklıca tahsil-i ma'lumat etmek murad edenler olur ise mahallî piskopos ma'rifetiyle Der-sa'aded mezheb mektebine irsal olunacaktır.

On Beşinci Madde: Piskoposların ve bunların buldukları memleket ahali-i iseviyesi mu'teberanının ikdam u gayretiyle Der-sa'aded mezheb mektebine dahil olmak üzere ahlak-ı hasene ü isti'dadı olanlardan şakirdan irsali hususuna da'ir aralık aralık patrik tarafından bi'l-cümle piskoposlara iktiza eden mektublar gönderilecektir.

On Altıncı Madde: Sevk-i mektub ücreti gibi ba'z-ı masârıf-ı cüz'iyeye için cema'at-ı metropolidanın ayrı bir akçe sandığı olup bu hususta iktiza eden mebalîğ-i meclis-i muhtelit sandığından verilecektir.

On Yedinci Madde: Millet-i iseviyyenin manastırlarından kavanin-i mer'iyye-i asliyesi iktizasınca ba'zısı İstanbul Patriğinin zir-i hükmünde ve ba'zısı dahi dahilinde buldukları memleketlerin metropolidlerine a'id bulunmuş oldukları misilli bundan böyle dahi bunlar öteden beri kangı tarafa merbut bulunmuşlar ise yine o tarafa merbut olarak manastırlar hakkında mahsus nizam-namenin hükkâmı mûcibince idare olunacaktır.

On Sekizinci Madde: Kiliselerde okunan du'a ve hutbelerden dolayı aralık aralık Bulgar ta'ifesi tarafından patrik-haneye arz olunan şikâyat cema'at-ı metropolidan tarafından sarf-ı dikkat-i kâmile ve bezli muhafaza-i lazıme olunarak bu misilli şikâyat vakı'anın ne derecede haklı olduğu tedkik u tahkik olunduktan sonra merkurularının teskin ü rahatları için keyfiyyetin icab-ı tesviyesi esbab u vesa'itine sa'y u gayret olunacaktır.

On Dokuzuncu Madde: Millet'in fukara kızlarına cây-ı iltica olarak ve bunların tahsil-i ilm eylemeleri için patrik ve cema'at-ı metropolidan ile meclis-i muhtelit'in zir-i nezaretinde bulunarak münasib görülecek mahalde küşad olunması ve derûnunda bi-kes ü aciz ve esbab-ı sa'ireye mebnî muhafaza ve ta'lim-i aka'id-i diniyyeye muhtac bulunan yetim çocuklar için iskân-ı terbiye olunmak üzere bir eytam-hanenin tertip ü inşası hususuna gerek cema'at-ı metropolidan ve gerek millet'in mu'teberanı taraflarından sa'y u gayret olunmak elzemdir.

Yigirminci Madde: Der-sa'aded millet hasta-hanesiyle Fener'de kâ'in millet mektebine ve eyalat ve karyelerde bulunan mektebler ve sa'ir menafi'-i ammeyi mûcib-i hayrat u hasenat hakkında iktiza eden dikkat u ihtimam bezl ü sarf olunarak mezkûr mekteblerde usûl-i tedris ü ta'limin bir surette olması elzemdir.

Yigirmi Birinci Madde: Patrik-hanedeki kilise elbisesiyle sa'ir zi-kıymet olan zuruf u eşyanın defter-i mahsusa bi'l-kayd emnen hıfzı zımnında cema'at-ı metropolidan tarafından nasb u ta'yin kılınır ve a'zâsından birinin taht-ı nezaretinde bulunur bir müstahfiz ile kezâlik a'zâ-yı cema'atten birinin zir-i nezaretinde bulunmak üzere bir hafız-ı kütüb ta'yin kılınacaktır.

(İşbu Nizam-name Meclis-i Âli'de Dahi Kabul Buyurulmuştur)

İşbu nizam-name tekrar mu'ayene olunduktan sonra bi'l-cümle a'zâ-yı meclis tarafından tensib ü istihsan kılınmış olup patriğin azli hususunda cema'at-ı metropolidan ile meclis-i muhtelit-i da'imî a'zâsının milletin lugofet mesnedinde bulunan zat ve mu'teberan-ı millet ile dahi ittifak itmeleri lazım geleceği a'zâ-yı meclisten lugofet yek-taraftan beyan ve serd-i re'y olunduğu işbu mahale işarete ibtidar kılındı.

(Meclis-i Muhtelit-i Da'iminin Suret-i Teşkili Nizam-namesidir)

Birinci Madde: Milletin da'imî meclis-i muhteliti dördü piskopos sekizi avamdan olmak üzere on iki nefer a'zâdan mürekkeb olup patrik tarafından bu babda verilecek tezkire mücebince mezkûr dört nefer piskoposlardan ber-vech-i sınıf birinci bulunan zîr-i riyasetinde bulunduğu halde ba'zı umûr-ı mühime zuhurunda patriğin dahi huzuru lazım geldikte patrik bulunan zat bilâ-da'vet veyahud müddeâ-i mecliste bulunup icra-yı riyaset edecek ve meclis-i mezkûrun Rumca ve Türkçe lisanlarıyla beraber Bulgarca ve Fransızca tercemesine muktedir bir baş ve ikinci kâtibi olacaktır.

İkinci Madde: Meclis-i muhtelit-i mezkûrun a'zâsı iki sene müddet-i muayyeneden ziyade icra-yı me'muriyyet edemeyip hey'et-i meclisin nisfî beher sene tecdid ü tebdil kılınacaktır.

Üçüncü Madde: Meclis-i mezkûrda ber-vech-i muharrer a'zâ ta'yin kılınacak dört nefer piskopos patrik ve cema'at-ı metropolidan taraflarından nasb u intihab olunarak a'zâ-yı cema'at-ı mezkûreden ahz olunacaktır.

Dördüncü Madde: Meclis-i mezkûrun avamdan olacak a'zânın usûl-ı intihabiyesine dahi vech-i âtiyyü'z-zikr üzere mübaşeret olunarak an-asl teba'a-i Devlet-i Âliyye'den ve beyne'l-millet i'tibar-ı ammeyi müktesib arz u istikamet ashabından oldukları halde patrik-hane ve Cibali mahallelerinden iki nefer ve lonca veya Nablus mahallatından iki ve altı mermerden biri Belgrad ile Samatya'nın cemi-i mahallelerinden iki ve Edirne Kapısı Sâlmaturuk³⁸ ile ve Sarmaşık ve Eğrikapı ile Topkapı mahallelerinden Burulanka³⁹ ile Hasköy mahallelerinden birer ve Tatavla'dan iki ve Beyoğlu mahallelerinden iki Galata'dan iki ve Ortaköy'den bir ve Beşiktaş'tan bir ve Kuruçeşme ile Arnabud karyesi ve Bebek mahallelerinden iki ve Boyacı karyyesinden bir ve İstinye ile Yeniköy'den iki nefer vekiller nasb ve yevm-i muayyende patrik-haneye irsal olunmak üzere Der-sa'aded'den Boğaziçi'nde vaki mahallat-ı mezkûre ahalisine yevm-i muayyende patrik tarafından ihbar u beyan kılındıktan sonra meb'ûsân-ı merkume patrik-hanede bi'l-cem-i avamdan olacak a'zâ-yı mezkûrenin intihabı zımında cema'at-ı metropolidan ve meclis-i muhtelit beraber akd-ı meclise ibtidar birle her a'zânun sıfat-ı lazıme ile muttasif olup namzedliğe layık u münasib göreceği zevatın isimlerini irad u teklife salahiyyetli olduğu halde ibtida nam-zed olan zevatı bi'l-itifak ta'yin ve isimlerini ayrıca deftere kayd ettirip ba'dehû ekseriyyet-i ârâ mücebince re'y-i hafî ile meclis-i muhtelit-i mezkûrun a'zâsını intihab edeceklerdir ve vuku-ı hal min evele ila ahire defter-i mahsusaya kayd u zabt ettirilecektir.

Beşinci Madde: Usûl-ı intihabiyyenin ber-vech-i meşruh hitamından sonra meclis-i muhtelit-i mezkûrda a'zâ nasb u intihab olunmuş olan piskopos ile avamdan olacak zevat-ı sai'renin isimleri tarafından Bâb-ı Âli'nin mevki-i tensib ü tasdikine arz kılınacaktır. İşbu meks

³⁸ صامحطرق

³⁹ برونانقه

meclis tarafından tanzim kılınmış maddelerin sühulet-i icrası zımında yalnız bir def'a olmak üzere meclis-i muhtelit-i da'iminin avamdan olacak a'zâsının nisf-i meclis-i muvakkatte Der'sa'aded ahâlisi tarafından vekil ta'yin kılınmış olanlarından ahz olunacağı ve bunlar meclis-i muvakkatin kâffe-i a'zâsı taraflarından ekseriyet-i ârâ ile nasb u intihab olunacağı ve birinci sene hitamında yerlerine diğerleri ta'yin kılınacağı hasseten işbu mahalle şerh u işaret kılındı.

Altıncı Madde: A'zâ-yı meclis-i muhtelit-i mezkûrdan beherinin tamamen iki sene icra-yı me'muriyyet etmesi lazım geldiği keyfiyeti tarikat-ı ruhbandan olan a'zâlar hakkında carî olmayıp muna-ileyhinin cema'at-ı metropolitanda müddet-i me'muriyyetleri inkıza bulduktaki teccid ve mahallerine diğerleri ta'yin kılınması emr-i tabî'idir.

Yedinci Madde: A'zâ-yı mezkûreden beheri iki sene müddet-i mahsusası tamamından sonra diğer iki sene geçmedikçe müceddeden a'zâ nasb u intihabına layık görülemeyecektir.

Sekizinci Madde: Meclis-i muhtelit-i mezkûr a'zâsının sinnleri otuz yaşından ziyade olması ve Der'sa'aded sekene-i sâniyesinden ve an-asl teba'a-i Devlet-i Âliyye'den ve umûr u maslahatta kesbi tecrübe ü itibar ve devlet ve milletçe tahsil-i vüsuk u emniyet etmiş zevattan bulunması elzemdir.

Dokuzuncu Madde: Nasb u ta'yini bi'l-kabul icra-yı me'muriyyete mübaşeret eden a'zâ iki sene müddet-i muayyenesi inkıza bulmazdan evvel sebep-i ma'kul olmadıkça isti'fa edemeyecektir.

Onuncu Madde: Sebeb-i makule mebnî me'muriyyetinden isti'faya mecbur olanlar ile esna-yı hizmette vefat eden a'zânın müddet-i bâkiye için diğeri patrik ile beraber cema'at-ı metropolitadan ve meclis-i muhtelit a'zâsı taraflarından bi'l-intihab suret-i icrası Bâb-ı Âli'ye arz olunacak ve o misilliler devr-i âtîde müstehakk-ı intihab görülebilecektir.

On Birinci Madde: A'zâ-yı meclisten hiç birine bir tarafa azimet için iki mâhdan ziyade izin verilemeyeceğinden iki aydan ziyade gaygubet edecek a'zânın hemen yerine bend-i sabık me'ali mücebince diğeri intihab kılınarak icra-yı me'muriyyeti zımında keyfiyyet Bâb-ı Âli'ye arz kılınacaktır.

On İkinci Madde: A'zâdan her birinin eyyam-ı muayyenede mecliste hazır olması mukteza-yı me'muriyyetten olup bunun aksi memnu' olarak bir aydan ziyade birinin mâni'i zuhurunda keyfiyyeti re'is-i meclis tarafına ihbar u ifadeye mecbur olacağı misilli bilâ-ihbar bir mâhdan ziyade gaygubet edenin isti'fa etmesi veyahud onuncu bendin me'ali iktizasınca mahalline diğerinin nasbı lazım gelecektir.

On Üçüncü Madde: İrtikâb ü irtışaya da'ir a'zâ-yı meclisten biri aleyhinde bir da'va zuhurunda eğer piskoposlardan ise hakkında piskoposluk nizam-namesinin sekizinci maddesine tatbiken mu'amele olunacak ve eğer avamdan ise ceza kanun-name-i hümayunu ahkâmına tevfiikan muhakeme ü hükm olunmak üzere keyfiyyet Bâb-ı Âli'ye arz u inha olunacaktır.

On Dördüncü Madde: Meclis-i muhtelit-i mezkûrun kalem odası verilecek ta'limat üzerine baş kâtabin zîr-i idaresinde olarak derûn-ı patrik-hanede mahsus oda olup eyyam-ı muayyenede a'zâ-yı meclis-i mahall-i mezkûrda tecemmu' ve akd-ı meşveret edecektir.

On Beşinci Madde: Meclis-i mezkûrun avamdan olacak a'zâsı bilâ-ma'aş icra-yı me'muriyyet edeceklerdir.

(Meclis-i Muhtelit-i Da'imî A'zâsının Veza'ifi)

Birinci Madde: Millet meclis-i muhtelit-i da'imî a'zâsı bilâ-tahallûf haftada iki kere akd-i meclis edecektir.

İkinci Madde: Meclis-i mezkûra havale olunacak evraka tarih-i vürudları i'tibariyle numero vaz' olunarak sırasıyla rü'yet olunacak ve fakat umûr-ı müsta'cile zuhurunda diğeri takdim kılınacaktır.

Üçüncü Madde: Meclis-i mezkûr millet mekteb ve hasta-hanelerinin ve sa'ir hayrata müte'allik ebniyelerinin hüsn-i idaresine ve ebniye-i mezkûre ile Der-sa'aded'de vâki kiliselerinin varidat u masârifatına dikkat ü nezaret edecek ve İstanbul Patrikliğine merbut manastırların varidatına da'ir ve vasiyyet-name ve vakfiyelere ve terahüme akçesiyle cihaza müte'allik münazaatı tedkik u tesviye ve Bâb-ı Âli'den patrik-haneye havale olunan mevaddın ruhanî olmayanlarını havale üzerine rü'yet eyleyecek ve fakat kavanin-i evkaf u araziye ve sa'ir nizam-ı avamiye-i mülkiyyeye dokunur maddeler zuhurunda bunlar bi't-tabi' ve kemakân devletçe mu'ayyen olan muhakim ve mecliste rü'yet olunacaktır.

Dördüncü Madde: Bir eyaletin ahali-i iseviyesi tarafından piskoposları hakkında vuku' bulacak şikâyat mevadd-ı dünyeviyyeye da'ir olduğu takdirde piskoposların usûl-i intihabiyyesine da'ir olan nizam-namenin sekizinci maddesi me'aline tevfikân icabının icrasına teşebbüs kılınacaktır.

Beşinci Madde: Millet mektepleriyle sa'ir hayrata müte'allik ebniyyeyi idare için patriğin re'y ü tensibiyle ehl-i arz u istihaktan ve teb'a-ı saltanat-ı seniyyeden ve millet-i iseviyyeden olarak meclis-i mezkûr tarafından nazırlar ve me'murlar ta'yin kılınacaktır.

Altıncı Madde: Zikr olunan nazırların hesapları beher sene meclis-i muhtelit-i mezkûr tarafından rü'yet ü teftiş olunarak beher sene zarfında vuku' bulan irad ve masârifin hülâsası baş kâtib vasıtasıyla başkaca bir defter-i umumiyeye derc ü kayd olunacaktır.

Yedinci Madde: Meclis-i muhtelit-i mezkûrun sandığı muhasebesi beher sene müceddeden a'zâ intihab eylemek üzere akd olunacak meclis-i intihab huzurunda olarak her sene hitamında iki a'zâ ta'yin kılınmış olan zevat taraflarından rü'yet olunacak ve akçe te'diyesini amir-i meclis-i muhtelit tarafından vâki olan kâffe-i senedat sandık emini bulunan zat tarafından ibraz u der-meyan kılındıktan sonra torbaya bi'l-vaz temhir ve meclisin defter-hanesinde hıfz olunacaktır.

Sekizinci Madde: Mekteb sandığına a'id olacak rüsum-ı kalemiyenin bir ta'rifesi meclis-i mezkûrda bi't-tanzim Bâb-ı Âli'nin mevki-i kabulüne arz u takdim olunacak ve bu rüsumun ahz u kabzı zımında bir mutemed zatın taht-ı kefalette olduğu halde her iki senede meclis-i mezkûr tarafından me'mur ta'yin kılınır bir sandık emini istihdam kılınarak meclisin tahriren emri olmadıkça habbe-i vahide te'diyesine salahiyeti olmayacak ve sandık emini ile baş kâtibin ve müstahdem-i sa'irenin vacibe-i me'muriyyetleri meclis-i mezkûr tarafından tecdid ve beyan kılınacaktır.

Dokuzuncu Madde: A'zânın iki sülüsü mecliste hazır olduğu halde meclis tamm add ü i'tibar olunarak esna-yı müzakeratta lede'l-icab i'tâ-yı re'y usûlüne dahi ri'âyet birle ekseriyyet-i ârâ ile tesviye-i umûr edilecek ve tesavi-i ârâ vuku'unda dahi re'is-i meclisin bulunduğu taraf tercih olunacaktır.

Onuncu Madde: Meclis-i muhtelit-i da'iminin teşkil ü te'sisi akibinde bir kıt'ası a'zâdan olan dört nefer piskoposlara ve diğer iki kıt'ası dahi avamdan ma'dûd sekiz nefer-i a'zâyâ teslim ve miftahı dahi re'is-i meclisin yedd-i emanetine tevdi olunmak üzere üç kıt'adan ibaret bir mühr isti'mal olunup vakfiye ve vasiyyet-nameler gibi senedler vekiller düyûnu ve sa'ir düyûn-ı milliye senedleri dahi bu mühr ile temhir olunacak ve meclis-i mezkûrda yapılan i'lamlar cemi'-i a'zâ tarafından imza olunduktan sonra kezâlik bu vechile mührlenecek ve balâda mezkûr evrakın kâffesi patrik tarafından tasdik kılınacaktır ve meclis-i mezkûrda tertip ü tanzim kılınacak her bir kâğıd varaka-i sahiha üzerine yazılacak ve meclisten ihrac olunacak bi'l-cümle kâğıdlar akdemce deftere kayd olunacaktır.

On Birinci Madde: İki Hıristiyan beyninde hukuk-ı irsiye gibi de'avî-i mahsusa sahib-i da'va olanların istidaları üzere patrik-haneyeye havale olundukta meclis-i mezkûrda rü'yet ü tesviye olunacaktır.

On İkinci Madde: Her Ortodoks-ı iseviyenin kavanin ü nizamât Devlet-i Âliyye'ye ve bu kere Hıristiyan terekeleri hakkında verilen karar ve nizamı hâvi tasdir olunan evamir-i umumiyye-i resmiyyede mûnderic ka'ideye tevfikân tertip eylemiş olduğu vasiyyet-namesi Devlet-i Âliyye'nin bi'l-cümle hükûmat-ı mahalliyyesi indinde câri ve mu'teber tutulduğundan o makule vasiyyet-namenin hâvi olduğu ahkâm u şürûtun tenfiz ü icrasına meclis-i muhtelit-i mezkûr tarafından sarf-ı himmet ü dikkat olunacaktır.

On Üçüncü Madde: Millet mektebi ve hasta-hane ve sa'ir hayrata müte'allik ebniyyelerin ve Der-sa'aded'de vâki kilise ve manastırların varidat u masârifat ve vasiyyet-name ve vakfiyelerine dair terahüme akçesiyle cihaza müte'allik hususata da'ir piskoposlar tarafından i'tâ olunacak bi'l-cümle senedat meclis-i mezkûrda mu'teber tutulacaktır.

On Dördüncü Madde: Üçüncü madde de ta'yin olunan mevaddı muhakemeye şürû etmezden evvel esna-yı da'vada zuhûr edecek masârif için müdde'i olanlar irâe-i kefalet etmeğe mecbur olacaklardır.

On Beşinci Madde: Memalik-i mahrusa-i şahanede vâki Ortodoks mezhebinde bulunan isevilere a'id ü mahsus bi'l-cümle ziyaret-gâhların hüsn-i tanzimleriyle bunlardan hasıl olan mebalighin mevcut olan berevat ve vasiyyet ve imtiyazat ve teberrük-nameleri ahkâmı me'aline tevfikân suret-i layka üzere sarf olunması hususlarına İstanbul Patriği canibinden ve iktizasına göre mezkûr ziyaret-gâhların zir-i hükmünde buldukları rüesa-yı ruhaniyyesinin re'y ü ittifakı ile bezl-i himmet ü gayret kılınması tedabirine dikkat eylemeleri meclis-i mezkûr a'zâsının vacibe-i me'muriyyetleridir.

On Altıncı Madde: Beher Ortodoks Hıristiyanının fariza-i zimmeti olduğu misilli a'zâ-yı mezkûrenin her biri dahi tarik-i ruhbandan olanların ba'zısının su'-i hal ü hareketini istihbar eyledikte iktiza eden tedabire teşebbüs olunmak üzere keyfiyeti patrik ve cema'at-ı metropolidan taraflarına arz u ifadeye müsara'at edeceklerdir.

(Yüz otuz bin gurus Der-sa'aded ahali-i iseviyesi tarafından ve üç yüz yetmiş bin gurus dahi ber-vech-i âti her birine isabet ettiği mikdara göre ma'aş-ı mukannenleriyle beraber piskoposlar taraflarından tahsil ve millet sandığına teslim olunmak ve kendisine ceste ceste verilme üzere meclis-i muhtelit-i millette ittifak-ı ârâ ile İstanbul Patriği için tahsis kılınmış olan senevî beş yüz bin gurus ma'aş ile İstanbul Patriklığı'ne merbut ve tâbi bil-cümle piskoposların senevî maaşlarını mübeyyin nizamnamenin tercemesidir)

Birinci Madde: İstanbul Patriği bulunan zaun senevî beş yüz bin guruş maaş-ı mukannenî olup patrik-hane hazine-darıyla mühür-darı ve sa'ir patrik hizmetinde bulunan bi'l-cümle müstahdeminin ücretleriyle kilise ve milletin vikâye-i şâmî iktizasınca masârif-i sa'ire-i lazimesi meblağ-ı mezburdan tesviyye olunacak ve patriğin ba'zı masârif-i için bundan böyle millet sandığından hiçbir akçe verilmeyecektir.

Yer	İstanbul patriğinin maaş-ı senevisi için beher piskoposluktan te'diye olunacak meblağ	
	Piskoposlara beher sene verilecek ma'aş	Guruş
Kayseri Piskoposuna	060.000	03.000
Kuşadası	100.000	5.000
Ereğli	090.000	05.000
Kapudağı	090.000	03.000
İzmid	060.000	02.500
İznik	060.000	01.500
Kadıköy	070.000	06.700
Tarabya	080.000	06.500
Selanik	090.000	06.500
Tırnovi	070.000	27.000
Edirne	100.000	14.000
Amasya	080.000	03.000
Yanya	080.000	09.500
Bursa	070.000	01.500
Dimetoka	070.000	03.750
Manastır	080.000	06.000
Galos ⁴⁰	080.000	06.000
Niksar	050.000	02.000
Konya	050.000	02.250
Karaferye	050.000	01.000
Bosna	100.000	21.750
Antalya	040.000	15.000
Girid	070.000	02.500
Trabzon	045.000	00.700

⁴⁰ عزو اسناد

Yenişehir	070.000	03.000	073.000
Narde Akaratu	090.000	03.000	093.000
Filibe	070.000	23.000	093.000
Rodos	050.000	02.500	052.500
Siroz	085.000	06.000	091.000
Drama	070.000	04.000	074.000
İzmir	070.000	03.000	073.000
Midilli	070.000	03.000	073.000
Ankara	060.000	00.000	060.000
Alaşehir	030.000	00.000	030.000
Melyık ¹¹	070.000	05.500	075.500
Ohri	060.000	04.750	064.750
İnöz	025.000	00.000	025.000
Molve ¹²	040.000	02.000	042.000
Mesure ¹³	045.000	01.000	046.000
Vidin	070.000	05.500	075.500
Silistre	065.000	11.250	076.250
Sisam Ceziresi	040.000	03.000	043.000
Varna	060.000	01.500	061.500
Naslic ¹⁴	040.000	01.500	041.500
Sofya	070.000	11.250	081.250
Vize	050.000	01.500	051.500
Gümüşhane	030.000	01.500	031.500
Ahiyolu	060.000	03.000	063.000
Mardin	060.000	03.500	063.500
Panayırdan Senevi	045.000	01.000	046.000
Süzebalı	045.000	01.500	046.500
Eskice	050.000	01.800	051.800
Katoz	030.000	01.100	031.100
Sakız	045.000	03.000	048.000
Limni Adası	040.000	01.500	041.500
İmroz	025.000	00.000	025.000
Alasonya	040.000	01.000	041.000
Paşa Limanı	025.000	00.700	025.700

¹¹ ملیق

¹² مولوه

¹³ مسوره

¹⁴ ناسلیج

Kösendre	040.000	02.250	042.250
Drama	024.000	00.000	024.000
Şünni	040.000	02.500	042.500
Bogoniye	060.000	00.500	060.500
Ergiri	050.000	03.000	053.000
İsaköy	030.000	00.000	030.000
Niş	065.000	08.000	073.000
Üsküb	065.000	17.250	082.250
Hersek	070.000	03.750	073.750
Köstendil	070.000	10.000	080.000
Samako	075.000	11.000	086.000
Azurnik	070.000	06.000	076.000
Prizren	065.000	03.500	068.500
Şelrköy	060.000	04.200	064.200
Kesriye	050.000	02.000	052.000
Vodina	060.000	02.500	062.500
Goriça	040.000	01.500	041.500
Fenar-ı Çatalca	050.000	02.000	052.000
Istrunga	070.000	04.200	074.200
Berat	050.000	04.000	054.000
Grebine ¹⁵	040.000	02.000	042.000
Yenice-i Vardar	040.000	02.000	042.000
Debre	035.000	01.750	036.750
Kobrili	050.000	00.000	050.000
Ortaköy	040.000	01.300	041.300
Körpe	025.000	00.000	025.000
Aydın Güzelhisar	046.000	01.150	047.150
Çeşme	040.000	02.750	042.750
Gelibolu	040.000	02.000	042.000
Merfite ¹⁶	030.000	01.350	031.350
Çatalca	030.000	00.750	030.750
Ketroz	030.000	00.580	030.580
Gölenye	060.000	02.000	062.000
Bilatmun ¹⁷	050.000	00.550	050.550
Kozna	050.000	02.000	052.000

¹⁵ کره بنه

¹⁶ مرفته

¹⁷ بلاطمون

Toyran	030.000	03.000	033.000
Tire	030.000	00.560	030.560
Edremid	030.000	00.750	030.750
Berisu ve Ayneroz ⁴⁸	030.000	00.750	030.750
Ruscuk	040.000	05.000	045.000
Kofca	040.000	07.500	047.500
Ayurace ⁴⁹	060.000	15.000	075.000
Kaplat	040.000	02.150	042.150
Niğbolu	024.000	00.000	024.000
Arkadya	024.000	00.450	024.450
Ritmine	050.000	01.500	051.500
Kandiye	060.000	03.000	063.000
Diğer Petro	035.000	01.100	036.000
Hrotisi ⁵⁰	035.000	0.1000	036.000
Sis	040.000	01.000	041.000
Kalamika	040.000	01.000	041.000
Grovik ⁵¹	020.000	00.000	020.000
Dimoka	025.000	00.350	025.350
Tırhala	040.000	00.700	040.700
Larna	025.000	01.000	026.000
Boravişte	025.000	00.400	025.400
Yunda Adası	012.000	00.000	012.000
Diyarbakir	024.000	00.000	024.000
Haleb	012.000	00.000	012.000
	7.001.000	401.040	7.402.040
Der-sa'aded Ahalisi	130.000		531.040

İkinci Madde: İstanbul Patriği ma'aş-ı mukanneninin mikdarı bir nizam ve emniyet tahtına va'z olunmak lazımeden olduğu misilli ol vechile akçe tahsiliyle umumen millete bar u sıklet-i kesire olmaması keyfiyeti dahi umûr-ı mukteziyyeden bulunması idüğü meclisçe i'tiraf ve tezekkür birle bunun tedabir-i lazımesine sarf-ı dikkat-ı kâmile ve bezl-i mütala'a kılındıkda İstanbul Patriğinin şanına münasib olacak suretle idare ve ta'ayyüş zımnında Bogonya ve Vâlâ taraflarında vâki millet manasturlarının iradat-ı mahsusasından olarak bâni ve münamlerinin vaz' eyledikleri nizamı me'aline tevfikan ebniye-i mukaddesenin idaresine kâfi

⁴⁸ بريسو و آينه روز

⁴⁹ ابوراجه

⁵⁰ خروتيسى

⁵¹ غرويق

olacak mikdarın ibtida ihracından sonra İstanbul Patriği mesnedlerine lüzumu mikdar irad tahsis olunması hususına da'imî meclis-i muhtelîti teşkil ü tertibi akabinde cema'at-ı metropolidan ile meclis-i mezkûr tarafından bezl-i sa'y u gayret olunması iktiza edeceği meclisçe karar verilmiştir.

Üçüncü Madde: Patriğin ma'aş-ı mukannenini hakkında meclis-i muvakkat tarafından ber-vech-i meşruh verilen kararın icrasına değin meblağ-ı mezbur bend-i sâbıkta işaret kılınan usûl üzere tahsil olunacak olup İstanbul Patriği mesnedinde iktiza eden iradatin vakf tahsisinden sonra patriğe a'id olmak üzere piskoposların ma'aş-ı mukannenelerine şimdiki halde zamm u ilave kılınan mikdar-ı meblağın ahali-i iseviyyeden artık ahz u tahsil olunmayacağı derkârdır.

Dördüncü Madde: Piskoposların ma'aş-ı mukanneneleri dahi vech-i âtiyyü'z-zikr üzere tahsil olunacak olup piskoposu olan her bir memlekete bu taraftan ta'limat-ı mütabaka îsal olunarak mahallî piskoposuyla memleket çorbacıları beher kasaba ve karyelerden celb ü da'vet ettirilecek vekiller ile beraber akd-ı meclis ve iktiza eden meblağ-ı her mahallin nüfus-ı mevcudesine göre adl ü istikamet üzere taksim eyledikten sonra buna da'ir üç kıt'a defter bi't-tertip bunlardan biri metrololid-hanede hıfz ve diğeri çorbacılar teslim olunarak üçüncü kıt'ası dahi patrik-hanenin kuyudatına derc ü kayd ettirilmek üzere bu tarafa irsal olunacak olup iktiza iden karyelerde dahi birer suret verilecektir ve her bir piskopos senede bir kere olarak kendi masârıfıyla bulunduğu memleketi ziyaret ve mezheb iktizasınca bilâ-ücret takdis ve ahaliye du'a ve kiliselerde dahi kudas icra ederek ancak panayırılarda veyahud fevka'l-âde olarak nas tarafından da'vet olundukta masârıf vaki'ası da'vet edenler tarafından verilecektir.

(Piskoposların Perakende Ava'id-i Mahsusaları)

Beşinci Madde: İstanbul Patrikliği'ne merbut bi'l-cümle piskoposluklarda piskoposun sınıfına bakılmayarak bilâ-fark düğün ruhsatı tezkireleri için fakat on guruş alınacaktır.

Altıncı Madde: Piskoposlar tarafından verilecek tatlik-nameler için alınacak akçe boşanan zevatın vakt-i haline göre alınacak ve her halde yüz guruştan aşağı olmayıp meblağ-ı mezbur ol memleketin hayrat u hasenatına tahsis kılınacaktır.

Yedinci Madde: Kiliselerde icra-yı kudas zımında ve düğün ve cenazeler ve ahali-i iseviyye taraflarından da'vet olunan piskoposlara ber-vech-i mu'tad verilecek akçe herkesin iradedine menut bir keyfiyet olup her halde elli guruştan aşağı olmayacaktır.

Sekizinci Madde: Piskopos ikamet-gâhında tanzim ü tahrir olunacak her kâğıd için yazıcı hakkı olmak üzere beş guruştan on guruşa kadar alınacağı misilli meclis-i muhtelîti da'imî nizam-namesinin üçüncü bendinde zikr ü işaret kılındığı vech üzere bu babda tertip kılınacak rüsum-namenin me'ali mücebince piskoposun tasdiki için dahi alınacak bir mikdar akçe ol memleketin hayrat ü hasenatına tahsis kılınacaktır.

Dokuzuncu Madde: Ahali tarafından talep olunacak aforos kâğıdları için alınacak meblağ elli guruştan aşağı olmayıp maslahatına ve zevatın vakt-i haline göre tahsis olunarak ol memleketin hayrat ü hasenatına sarf olunacak ve afv-namelerden dahi hiçbir para ahz olunmayacaktır.

Onuncu Madde: Mahalle papasları resm ü kanunu olmak üzere mahallî piskoposuna senevî fakat on guruş vererek gerek nakden ve gerek malen olsun resm suretiyle başka bir şey verilmek memnu'dur.

On Birinci Madde: Ruhban gedikleri fūrūhtuyla iki üç senede bir i'âne ü banik⁵² namıyla resm ü tabak gezdirmekle sadaka tahsili ve piskoposların hîn-i nasbında hah ü nâ-hah edilen Ayazmozlar ve yine böyle mecburi olarak takdisler çan payları ve müceddeden bina olunan kiliselerden akçe ahzı ve memnu' olan tezviclere irâe-i ruhsat ederek akçe alınması hususları papas ve gomünüs yapıldıkta alınan vesa'ir piskopos hakkı deyü alnagelen her nev avâ'id bundan böyle fesh ü lağv olunmuştur.

On İkinci Madde: Rahiblerin zatlarına mahsus gedikler dahi fesh ü iptal kılınmış olduğundan papasların zabtında bulunacak olanlar kiliseye i'âde kılınarak bedelinde tazmin olmak üzere piskopos ve çorbacıların re'y ü tensibiyle o makule rahiplere kiliseler tarafından iktiza eden tazminat verilecektir.

On Üçüncü Madde: Lugofet mesnedinin Erbestard⁵³ Beg zatında buldukça mîr-i müşarün-ileyhin doğrudan doğruya olmayıp fakat patrik ma'rifetiyle olarak ber-vech-i mu'tad birinci sınıftan piskopos nasbında üç bin ve ikinciden olur ise iki bin ve üçüncü sınıftan olduğu halde dahi bin guruş ahz etmiş ve eksarahya tabir olunur mansıblar dahi meclis-i muhtelitun kararı üzere bundan böyle lağv olunmuş olduklarından mîr-i müşarün-ileyhin ol vechile olan ve kendisinin takriri üzere on altı bin guruşa balığ iradı millet sandığı tarafından te'diyye olunması lazım geleceği meclisçe karargîr bulunmuş olmağile mesned-i mezkûrun diğer zata naklinde temettuat-ı mezkûrenin külliyyen lağvıyla lugofetlik mesnedi ancak bir şöhret payesi hükmünde tutulacağı vâreste-i kayd-ı işübahtır. Millet ve kilisenin açık borcu dahi bir komisyon-ı mahsus ma'rifetiyle tahkik u tedkik olunduktan sonra her bir müte'ehhile şu kadar guruş tahsisiyle milletin i'âne-i umumiyyesi ile tesviye olunması icab edeceği mukarrer bulunmuştur.

(Manastırlar Hakkında Ba'z-ı Mevadd-ı Umumiyyeyi Hâvi Nizam-name)

Birinci Bend: Gerek İstanbul Patriğinin ve gerek mahallî piskoposlarının zir-i hükmünde bulunan bilâ-istisna bi'l-cümle manastırlar civarda bulunan piskoposların taht-ı nezaretinde bulunacak olmağile piskopos-ı mûmâ-ileyhin taraflarından da'ire-i hükmlerinde mevcut bi'l-cümle rahiblerin etvar u harekâtına dikkat olunacağı misilli mezkûr manastırların dahi hüsn-i idareleriyle derûnlarında bulunan keşişlerin mu'amelatına sarf-ı takayyüd ü ihtimam olunması umûr-ı mukteziyyeden bulunmuştur.

İkinci Bend: Ba'zı karyelere papas ta'yin eder ne kadar manastırlar var ise adedi mezkûreden bundan böyle feragate mecbur olacaklarından Kurâ-yı mezkûre mahallî piskoposları mahallat-ı mahsusasından ma'dud buldukları cihetle piskoposların zir-i idaresinde ve onlara merbut olacak ve mezkûr manastırlar dahi fakat umûr-ı dünyeviyyeden ihtiyar-ı azl etmiş keşişlere bir cay-ı iltica hükmünde tutulacaktır.

Üçüncü Bend: Bi'l-cümle millet manastırları üç sınıfa münkasım olarak birinci sınıf derûnunda yigirmi keşişten ziyade olan manastırlar olup o misillilerde manastır ve keşişler hakkında olan usûl-ı mezhebiyyeye dikkat ü ri'âyet olunmasıyla beher yevm-i ibadat ve takdisat-ı lazime icrasında mecburiyyet olacak ve on nefer keşişlerden ziyadesi olan ikinci sınıf manastırlarda kezâlik nizam-ı mezkûra ri'âyet olunarak ibadat-ı mukarrereden ma'ada haftada üç kere icra-yı kudus edilmek lazım geleceği misilli üçüncü sınıftan olup beş nefer keşişlerden zi-

⁵² بانیک

⁵³ ا رستارض

yadesi olan manastırlar dahi kezâlik mu'tad-ı mezkûr tahtında mevzu' bulunmuş iseler de bu suret-i mükemmelede olarak ibadat-ı mezhebiyenin tanzimine değin mezkûr manastırlarda her cum'a ertesiyle bazar günleri kudasin icrası umûr-ı mefruzadan bulunmuştur.

Dördüncü Bend: Mürûr-ı zaman ile dağılmış olup sunuf-ı sülûse-i mezkûreden birine dahil olamayacak manastırların bir rabita-ı münasibeye vaz veya her nasıl ise tanzimi ve mahallî piskoposlarının zîr-i hükmünde olup derûnunda bir gomünüs olan manastırlardan ma'ada sa'irlerinin iktizasına göre tebdil ü tahvilleri tedabirine teşebbüs olunmak üzere mahallî piskoposu tarafından sarf-ı himmet ü gayret olunarak keyfiyyetin canib-i patrik-haneye bildirilmesi lazım gelecektir.

Beşinci Bend: Müddet-i medideden beri metruk ü münhedim bulunmuş olan manastır ismine olarak ne patrik-hane ve ne de mahallî piskoposları tarafından gomünüs payeli rahibler nasb u ta'yin olunmuş ve ekseriyyen bir takım hile ü desiseler ile bu misilli unvanın tahsiliyle mezkûr manastırlar hasılatının gasb ettirilmesine bir gûne cevaz verilmeyeceğinden ol vechile payeli gomünüsler kat'â i'tibar olunmayıp fesh olunacaklardır ve o makule manastırların halinden gerek mahallî piskopos ve gerek civarda vaki karyeden cema'at-ı metropolidan ve meclis-i muhtelit ma'rifetiyle istihbar kıldıkta nizam u kanunu iktizasınca mezkûr manastırın üç sene zarfında tertip ü tanzimi hususunda bir komisyon-ı mahsus teşkil ü ta'yin kılınacak veyahud menfa'at-ı umumiyyeyi müceb olacak diğere bir tedbire sülûk olunarak ilâ el'an şunun bunun tarafından gasb u garet olunan hasılatın-millet müzayakalarına medar-ı tahfif olmak ve hususiyle civarda kâ'in mahallerin hayrat u hasenatına sarf olunmak hususlarına dikkat olunacaktır.

Altıncı Bend: Hususiyle Eflak ve Boğdan taraflarında vâki' olup ber-vech-i maktu'iyet elzem olunur arazisi olan manastırlar varidatının bir emniyet tahtına vaz'ıyla sû-i isti'mal ü teleften biri olmalarına patrik-hane tarafından her halde bezl-i sa'y u gayret birle arazi-i mezkûrenin iltizam senetleri dahi bilâ-masraf tahkik u tasdik kılınacağından bu babda vâki olacak himmet ü himaye yolunda millet müzayakalarına sarf u isti'mal olunmak üzere o makule iradlardan beher sene millet sandığına yüzde onu verilecektir.

Yedinci Bend: Ayneroz manastırları gerçi İstanbul Patriğinin zîr-i hükmünde ise de oralarda manastırlar hakkında olan nizam u usûle oldukça ri'âyet olunmakta olduğu cihetle bunların usûl-ı idareleriyle patrik-hane ile münasiben bir gûne hâle gelmeyeceğinden ma'ada hin-i hacette umûr u mesalihinde dahi patrik-hane tarafından bezl-i himayet ü gayret kılınacağı misilli Eflak ve Boğdan taraflarında bulunan gomünüslerin nasbı ve senedat-ı sa'irenin tasdiki için öteden berü patrik-haneye vergeldikleri rüsûm-ı ma'lumeden dahi bundan böyle rehâ olacaklarından taraflarından beher sene millet sandığına dört bin aded Macar altını bedel-i akça verilecektir.

Sekizinci Bend: Manastırların da'ire-i dahiliyyesiyle keşişlerin harekât ü mu'amelatı ve gomünüslerin nasb u ta'yini hasılatının idaresiyle muhasebatının rü'yeti hususlarında bunlara mahsus nizam-namenin ahkâmı mücebince amel ü hare(ke)t olunacaktır.

(DER-SA'ADED ERMENİ PATRİKİNİN SURET-İ İNTİHABI BEYANINDADIR)

Birinci Madde: Der-sa'aded Patriki intihab olunacak zat bi'l-cümle millet meclislerinin riyasetini ve kuvve-i icra'iyyesini ha'iz olarak ahval-ı mahsusada Devlet-i Âliyye'nin vasıta-i tenfiz-i ahkâm-ı olduğundan umum milletin emniyet ü i'tibarını calib olmak için her cihetle bu makama layık olacak evsaf u haysiyet ile muttasıf ve ez-kadim patrikliğe mahsus olan piskoposların sınıfından bulunmasıyla beraber Devlet-i Âliyye'nin dahi emniyet-i kâmile sine şayan zevattan ve lâ-akall bederinden beri asl-ı teb'a-ı Devlet-i Âliyye'den bulunması ve otuz beş yaşını tekml etmiş olması lazımdır.

İkinci Madde: Patriğin vefatı ve isti'fası cihetiyle veyahud esbâb-ı sa'ireye mebnî patriklik makamının halli vukuunda ruhanî ve cismanî meclisleri birleşerek ka'im-makamlık etmek üzere bir zata karar verip tasdikini Bâb-ı Âli'den istid'a eder. Der-sa'aded Patriği Meclis-i Umumî'de intihab olunur fakat ruhanî ve cismanî meclislerinin intihab olunan zevatın derece-i istihkakları hakkında bir kıt'a Esami Defteri tanzimiyle beyan-ı re'y etmeğe hakları vardır. Emr-i intihab ber-vech-i âtî icra kılınır. Şöyle ki ewel-emirde patrik ka'im-makamı Memalik-i Mahrusa-i Şâhâne'de bulunan bi'l-cümle piskoposların esamisini hâvî bir kıt'a defter tertibiyle bunların birinci madde mucebince intihab olunmaya cihet-i istihkaklarını her birinin isminin önüne işaret ve defter-i mezkûru Meclis-i Ruhani'ye ibraz eder ve bu meclis tarafından Meclis-i Umumî-i Ruhani'ye da'vet olunarak re'y-i hafî ile ber-vech-i âtî bir kıt'a Esami Defteri tertip olunur. Meclis-i mezkûr a'zâsından her bir ruhanice şayan-ı kabul add ettiği piskoposların esamisini bir kâğıd üzerine tahrir ettikten sonra ta'dad-ı re'y olunarak esami-i muharrere her birine isabet etmiş olan re'yler kesretine göre sıra ile bir defter-i mahsusada derc olunur. İşbu defter ka'im-makam-ı mûmâ-ileyh tarafından Meclis-i Cismanî'ye ibraz olunup bu meclis dahi defter-i mezkûrda esamisi mûnderic olan zevatın cismanice derece-i kabiliyetlerini ba'de't-tahkîk en ziyade istihkakı olanlardan patrik intihab olunabilmek üzere ekseriyet-i ârâ ile beş neferini tefrik u ta'yin ve bu defteri Meclis-i Umumî'ye ibraz eder. Meclis-i Umumî-i Ruhani'nin tertip etmiş olduğu defter dahi Millet Meclis-i Umumisinde duvara asılacak olduğundan Meclis-i Umumî patrik intihabına iktidar u salahiyeti olan ilk meclisin dahi intihab olunabilecek zevatın gerek ruhanî ve gerek cismanice olan kabiliyetleri hakkında re'yine muttali olarak patriği re'y-i hafî ve ekseriyet-i mutlaka-ı ârâ ile intihab eder. Meclis-i Umumî'de Meclis-i Cismanî tarafından ibraz olunan defterin haricinde olan bir zat hakkında dahi i'tâ-yı re'y olunabilir ise de Meclis-i Umumî-i Ruhani tarafından tertip kılınmış olan defterde ismi mûnderic olmayan zevatın intihabı ca'iz olamayacağından ol zatın isminin defter-i mezkûrda muharrer olması lazım gelir. Ekseriyet-i mutlaka-ı ârâ ilk def'a husûle gelmediği takdirde haklarında en ziyade re'y isabet etmiş olan iki zatın isimleri ka'im-i makam-ı mûmâ-ileyh tarafından Meclis-i Umumî a'zâsına bildirilir ve def'a-ı sâniyyede bu iki zat hakkında nizamem i'tâ-yı re'y olunur ikinci def'a re'y i'tâsında hazır bulunamayan milletvekilleri re'ylerini ka'im-makam-ı mûmâ-ileyhe veyahud Meclis-i Umumî kalem re'isine hitaben gönderecekleri bir kıt'a memhur u mûmza mektub ile Meclis-i mezkûra tebliğ edebilirler. Re'y kâğıtları mahsus bir sandıkçaya vaz' olunduktan sonra i'tâ olunan re'yler Meclis-i Umumî kalemi ma'rife-iyle dört neferi ehl-i kiliseden ve dördü avamdan olmak üzere meclis-i mezkûr içinden intihab olunan sekiz kişi muvacehesinde ta'dad olunur. İkinci def'ada iki kişiye müsavat üzere re'y isabet ettiği takdirde bunlardan biri kur'a keşidesiyle intihab olunur.

Üçüncü Madde: Emr-i intihab reside-i hitam oldukta bir kıt'a mahzar kaleme alınarak huzzar-ı meclis tarafından imza ve ka'im-makam-ı mûmâ-ileyh vasıtasıyla Bâb-ı Âli'ye takdim

kılınır ve ez-kadim olageldiği vechile irade-i seniyyeye tevafuk eylediği halde patrik nasb u ta'yin kılınır.

Dördüncü Madde: Patrik nasb olunan zata Der-sa'aded'de bulunduğu takdirde Meclis-i Umumî tarafından birkaç zat ve taşrada ise mahsus davetçi vasıtasıyla da'vet-name gönderilir. Patrik işbu da'vet-nameyi alıp da patrik haneye geldikte baş kiliseye azimetle Meclis-i Umumî hazır bulunduğu halde devlet ve milletçe ifa-yı sadakat ve millet nizam-namesinin tamamî-i icrasına sahihen sarf-ı enzar-ı dikkat eylemeği huzûr-ı rabbanide ve Meclis-i Millet muvacehesinde alenen ta'ahhüd ederim deyü resm-i kısm-ı aleniye icra ettiği akabinden ka'im-makam-ı mûmâ-ileyhin me'muriyeti rehin-i hitam olarak patrik-i müşarûn-ileyh Bâb-ı Âli'den vâki olacak da'vet üzerine doğru huzur-ı hümayun-ı cenab-ı padişahiye mesul ile me'muriyet-i resmiyesi icra ve Bâb-ı Âli'ye gelerek i'lan kılınır.

Beşinci Madde: Patriğin Nizam-namesi esas ahkâmına mugayir vaz' u harekette bulunması kendi hakkında töhmet add olunur.

Altıncı Madde: Patriği itham edebilmek salahiyeti umumî veya ruhanî veyahud cismanî meclislerine mahsus olup itham veyahud iştikâ eden hey'et canib-i Bâb-ı Âli'den ba'de'l-istizan patrikten Meclis-i Umumî'yi 'akd etmesini istida eder ve patriğin imtünâ eylediği takdirde keyfiyet be-tekarrar Bâb-ı Âli'ye arz olunup suret-i istid'a mucebince Der sa'aded'de bulunan piskoposlardan en yaşlısının riyaseti tahtında akd-ı Meclis-i Umumî olunması canib-i Bâb-ı Âli'den emr ü iş'ar buyurup Meclis-i Umumî itham veya iştik'a eden kesan müstesna olarak kendi işinden olmak ve beşi ehl-i kiliseden ve beşi avamdan bulunmak üzere on kişiden mürekkeb bir teftiş komisyonu ta'yin eder ve bu komisyonun ithamat-ı vakı'ayı bi't-tahkîk meclis-i mezkûra bir kıt'a mazbata i'tâ eylemesi üzerine keyfiyet re'y-i hafî ile karar-gîr olup işbu karar hâvî olan ve a'zâ-yı meclisten karar-ı mezkûrlarında re'y vermiş olanların imzasıyla mûmza olması lazım gelen varaka patriğin isti'fasını şâmil ise iki meclisin kalem zabitleri piskopos ile beraber patrik nezdine azimetle varaka-i mezkûreyi ibraz ederler ve patrik-i mûmâ-ileyh milletün murad-ı sarihine bu vechile muttali oldukda isti'fa etmeğe mecbur olup imtünâ ettiği takdirde Bâb-ı Âli'ye lede'l-'arz azl olunur.

Yedinci Madde: İnfisal eden patrik-i murahhasa piskoposlar sınıfına dahil olarak hakkında meclis-i muhtelit tarafından usûlü vechile mu'amele olunur.

(Der-sa'aded Patriğinin Veza'ifi Beyanındadır)

Sekizinci Madde: Patriğin vazifesi Nizam-name-i Esasî ahkâmına imtisalen hareket ve bir de nizam-name-i mezkûrun kâffe-i mevadd-ı müteferri'asının tamamî-i icrasına dikkat ü nezaret etmek hususlarından ibarettir. Patrik kendisine gelen işleri bi'l-müzakere karar verilmek üzere a'id olduğu meclise hava'e eder ve bir mecliste karar-gîr olan maddeye da'ir kendisinin takrir vesa'ir resmî tahriri o meclis tarafından imza ü temhir kılınmadıkça mu'teber ve ma'mûlün-bih olamaz. Amma müsta'cel bir maslahat zuhur edib de rü'yet ü tesviyesi için meclis gününe beklemek veyahud fevka'l-'âde meclisi da'vet etmek mümkün olamaz ise patrik ol babda mes'uliyeti der-'uhde ederek hod-be-hod icra-yı icabına kadir ise de vuku'-ı hâli usûlü vechile kayd ettirmeğe ve tasdik kılınmak üzere zikr olunan meclise in'ikad-ı âtisinde beyan etmeğe mecburdur.

Dokuzuncu Madde: Patrik kendi gıyabı esnasında millet meclislerinde verilen kararları hâvî evrakı imza etmezden mukaddem ol kararlara da'ir mûlahazatını beyan ile keyfiyeti yeniden rü'yet ettirebilir ise de lede'r-rü'yet tasdik olunan kararı Nizam-name-i Esasî ahkâmına muhalif add etmedikçe evrak-ı mezkûreyi imzadan imtünâ' edemez.

Onuncu Madde: Patrik ve ruhban ve mekteb hocaları ile kilise ve manastır ve mekteb ve hasta-hane memurlarından hilaf-ı Nizam-name-i Esasî harekette bulunanların hidmetten tardı hususunu müteallik olduğu meclis ve komisyonlara teklif edebilir.

On Birinci Madde: Patriğin Meclis-i Ruhanî ve Cismanî ile onların tahtında bulunan komisyonları kendiliğinden tebdil ü tagyir etmeğe salahiyeti yoğise de bunlardan birinin Nizam-name-i Esasî hilafında reviş ü hareketini müşahede eylediği halde ilk defasında ol meclis veya komisyonun re'islerinden istizah-ı madde eder ve ikinci defasında hareket-i gayr-i meşru'iyesini beyan u ihtar ile muhafaza-i nizama da'vet ve üçüncü defasında eğer müttehim add olunan hey'et millet meclislerinden biri ise Meclis-i Umumi'ye ve eğer komisyonlardan biri ise Meclis-i Cismanî'ye müraca'at ve ibraz-ı dela'il ile bunların tebdilini teklif eyler.

On İkinci Madde: Patriğin millet sandığında mahiyyesi olmakla patrik-hanenin masârıf-ı dahiliyesini kendi tarafından tesviye eder.

(Patrik-hane Kalemine Da'irdir)

On Üçüncü Madde: Patrik-hanede milletçe icab eden muharrerata mahsus olmak üzere bir kalem olacaktır. Kalem-i mezkûr üç odaya münkasım olup biri mükâtebat odasıdır ki patrik-hane tarafından irsal olunan ve oraya vürüd eyleyen muharrirat ile meşgul olur. İkinci kayd odasıdır ki millet meclisi ve komisyonlarına müte'allik olan evrak ile meşgul olur. Üçüncü tahrir-i nüfus odasıdır ki millettten tevellüd ve izdivac ve vefat edenlerin kaydıyla meşgul olur. Gerek yolculuğa ve gerek mu'amelat-ı şahsiyeye da'ir iktiza eden evrak-ı musaddaka ve veladed ve vefat ve izdivaca da'ir şehaded-nameler bu odadan verilir.

On Dördüncü Madde: Patrik-hane kaleminin kâffe-i mu'amelattan mes'ul bir müdürü olup müdür-i mûmâ-ileyh Meclis-i Cismanî'de intihab ve patrik tarafından nasb u ta'yin olunur ve Meclis-i Umumi'nin kitabetini icra eder ve her sene Der-sa'aded'de ve taşralarda tevellüd ve vefat ve te'ehhül eden nüfus defterlerinin bir kıt'a suretini celb ile patrik-hane kalem-i defter-i umumisine kayd ettirmeğe mecburdur. Müdür-i mûmâ-ileyh Ermeni lisanında ma'lumat-ı tamme ahabından olup Türkçeye ve Fransızcaya dahi aşına olmalıdır.

On Beşinci Madde: Patrik-hane kaleminin mikdar-ı kâfi ketebesini olup bunların dahi Ermeni lisanını layıkıyla bilmeleri ve her biri kendi hidmetinde ma'lumat-ı kâmile ehabından olmaları lazımdır. Bunlar hidmet-i mahsusaları iktizasınca müte'allik oldukları meclis ve komisyonlar tarafından mahsusen ve kalem müdürü tarafından umumen mes'uldürler.

On Altıncı Madde: Tahrir-i nüfus odasından verilen kâffe-i evrak ve şehaded-nameler patriğin mührü ve kalem müdürünün imzasıyla tasdik olunmuş olmak lazımdır.

(Kudüs-i Şerif Patriğine Da'ir)

On Yedinci Madde: Kudüs-i şerif patriği Mar Yakub makamına kayd-ı hayat şartıyla ka'im ve Kudüs-i Şerif'de ka'in Ermeni milleti ziyaret-gâhları müdürü ve Mar Yakub manastırı ruhban cema'atinin re'isidir ve vazifesi manastır-ı mezkûrun usul ü nizamına tevfiik hareket ve mevadd-ı mer'iyyenin hüsn-i icrasına sarf-ı dikkat etmekten ibarettir.

On Sekizinci Madde: Patrik-i müşarün-ileyhin salifü'z-zikr manastır nizamına mugayir vaz u harekette bulunması kendi hakkında töhmet add olunur.

On Dokuzuncu Madde: Patrik-i müşarün-ileyh hakkında ya manastır-ı mezkûrun ruhban cema'ati veyahud İstanbul Patrik-hanesi'nin ruhanî ve cismanî meclisleri tarafından itha-

mat vuku'a gelebilir. Böyle bir hal vuku'unda Meclis-i Umumî-yi Millet ictima ederek ithamatı vaki'ayı lede't-tahkik esası tebeyün ederse Der-sa'aded Patriği hakkında altıncı maddede beyan olunan usûle tatbiken icab-ı hâle göre ya Kudüs-i Şerif Patriği'nin bir kıt'a şikâyet-name ile muhafaza-i nizama da'vet eder veyahud patriğin makamın sâlifetü'z-zikr ruhban cema'ati içinde olarak Meclis-i Umumî'de re'y-i hafi ile intihab olunan vekiline teslim ile makam-ı mezkûrdan teba'üd eylemeğe icbar eyler.

Yigirminci Madde: Kudüs-i Şerif Patriğinin vefatı zuhurunda manastır-ı mezkûrun ruhban cema'ati kendi içlerinden bir ka'im-makam intihab edib Der-sa'aded Patrik-hanesi meclisleri tarafından dahi tasdik olunur.

Yigirmi Birinci Madde: Kudüs-i Şerif Patriği Der-sa'aded Patrik-hanesi meclisleri tarafından intihab olunur fakat Kudüs-i Şerif ruhban cema'atinin kabil-i intihab olan zevatın derece-i istihkakları hakkında bir kıt'a Esami Defteri tanzimiyle beyan-ı re'y etmeğe hakkı vardır. Patrik-i müşarün-ileyhin vefatı 'akabinde ka'im-makam-ı mûmâ-ileyh tarafından rehasin Meclis-i Umumisi davet olunarak bu meclis Der-sa'aded Patriği hakkında Meclis-i Umumî-i Ruhânî'de icra olunduğu misilli bir kıt'a Esami Defteri tertip eder. Ancak işbu defterin lâ-akall yedi zat esamisini şamil olması lazımdır. Defter-i mezkûr cema'at-ı mezkûrenin bir kıt'a mûmza mazbatasıyla beraber Der-sa'aded Patrik-hanesi canibine irsal kılınır.

Yigirmi İkinci Madde: Patrik intihab olunacak zat lâ-akall otuz beş yaşını tekmil etmiş olup pederinden beri teb'â-i Devlet-i Âliyye'den ve cema'at-ı mezkûreden piskopos veya ruhbanlarından bulunması ve cema'at-ı mezkûreden infisal etmemiş olması iktiza eder. Der-sa'aded Patrik-hanesi meclisleri tarafından Kudüs-i Şerif Patriğinin muvafakatiyle milletçe bir hizmette kullanılmış olanlar cema'at-ı mezkûreden münfasıl add olunmazlar.

Yigirmi Üçüncü Madde: Ruhânî ve cismanî meclisleri birleşerek esamisi defter-i mezkûrda münderic olan zevatın istihkaklarını bi't-tahkik intihab olunabilmek üzere üç نفرini tefrik ve bunların isimlerini Meclis-i Umumî'ye ibraz ederler ve cema'at-ı mezkûre tarafından varid olan defter dahi millet Meclis-i Umumisi'nde duvara asılacak olduğundan Meclis-i Umumî kabil-i intihab olan zevat hakkında gerek cema'at-ı mezkûrenin ve gerek mezkûr iki meclisin re'yelerine kesb-i ittula' ederek zevat-ı merkume içinde diyanet ve ma'lûmat-ı muktesebe ve etvar-ı hasenesi cihetleriyle en ziyade istihkakı olan zatı re'y-i hafi ve ekseriyyet-i mutlaka-ı ârâ ile patrik intihab eder. Meclis-i Umumîde cema'at-ı mezkûre tarafından gelen defter haricinde bulunan birisi hakkında i'tâ-yı re'y olunamayacaktır.

(Meclis-i Ruhânî Beyanındadır)

Yigirmi Dördüncü Madde: Meclis-i Ruhânî ehl-i kiliseden erbab-ı vukuftan olarak otuz yaşını tekmil etmiş ve lâ-akall beş sene mukaddem rahiblik veya papalık rütbesini ihraz etmiş olan on dört neferden mürekkebirdir.

Yigirmi Beşinci Madde: Meclis-i Ruhânî a'zâsı adedinin üç misli Meclis-i Umumî-i Ruhânî'de re'y-i hafi ile intihab olunup isimleri bir kıt'a mûmza mazbata ile Meclis-i Umumî-i Millet'e ibraz ve bunların içinde Meclis-i Ruhânî a'zâsı Meclis-i Umumî'de re'y-i hafi ile intihab olunduktan sonra mazbatası patrik tarafından Bâb-ı Âli'ye 'arz olunarak ba-irade-i seniyye nasb u ta'yin buyurulurlar.

Yigirmi Altıncı Madde: Meclis-i mezkûr a'zâsı her ikinci sene şehr-i Nisan'ın gayetinde kâmilen dağılıb şehr-i Mayıs ibüdasında tecdid olunur infisal eden a'zânın hemen tekrar intihabları ca'iz olmayıp ancak iki sene sonra intihabları ca'izdir.

Yigirmi Yedinci Madde: Ruhanî Meclis a'zâsından istif'a vuku'una veyahud sa'ir bir sebebe mebnî mefkud olanların adedi üçe balîğ oldukta bunların yerine Meclis-i Umumî'de aherleri a'zâ intihab olunur ve intihab vuku' buluncaya değin meclis-i mezkûrda tekmilen a'zâ-yı meclisin ekseriyyeti aranılır.

Yigirmi Sekizinci Madde: Meclis-i Ruhanî'nin veza'ifi milletin umûr-ı ruhaniyyesine nezaret ve i'tikadat-i mezhebiyyeyi milletçe tervic ve tahkim ve Ermeni Kilisesinin aka'id ve rivayat-ı mer'iyyesini ihlalden muhafaza ve kiliseler ile ehl-i kilisenin bir hal-i muntazamda bulunmalarına sarf-ı dikkat ve vezaife-i ruhbanın gerek ahval-i hazıralarının ıslahına ve gerek ahval-i müstakilelerinin istihsal-ı esbab-ı te'miniyyesine devam ve ikdam ve mekâtib-i milliyeyi vakt vakt mu'ayene ile ta'lim-i mezheb hususuna bezl-i dikkat eylemek ve ehliyyet ü kabiliyyetle muttasif rahib ve papaslar yetiştirmek ve milletçe tekevün eden mesa'il-i mezhebiyyeyi bi't-tahkik usûl-ı mer'iyye-i kiliseye tatbiken hall ü tesviye etmek hususlarından ibarettir.

Yigirmi Dokuzuncu Madde: Meclis-i Ruhanî sırf diyanete müte'allik zuhur eden bir mes'ele-i mühimmeyi hall edemediği takdirde Der-sa'aded'de bulunan piskoposlar ve kilise va'iz ve baş papaslar ile ikincilerini ve iktiza ettiği halde Der-sa'aded kurbunda vaki' sancaklarda mukim murahhasaları celb u davet ile Meclis-i Umumî-i Ruhanî teşkil eder ve bu meclis dahi mesele-i mezkûrenin hallini daire-i iktidarı haricinde add ettiği halde bir mümza mazbata ile Umumî Gatogigos tarafına müracaat olunur.

Otuzuncu Madde: Meclis-i Ruhanî'nin her nev' mazbataları da'ima a'zâ-yı meclisin ekserisinin imzasıyla mümza olacaktır.

Otuz Birinci Madde: Gerek Der-sa'aded ve gerek taşralara va'iz ta'yini için iktiza eden ruhsat meclis-i mezkûr tarafından i'tâ olunur ve papas maddesine Der-sa'aded için ise kezâlik meclis-i mezkûrdan taşralardan kangı mahall için ise ol mahallin Ruhanî Meclisi tarafından ruhsat verilir.

Otuz İkinci Madde: Bir kilise cem'iyyeti ile papasları mücededen papas ta'yinine lüzûm görüp de Meclis-i Ruhanîleri bir kıt'a mümza mazbata ile istid'a etmedikçe ol babda ruhsat verilmemez.

Otuz Üçüncü Madde: Der-sa'aded kiliselerinin va'izleriyle baş papasları Meclis-i Ruhanî'nin kararı üzerine patrik tarafından ta'yin olunur.

Otuz Dördüncü Madde: Meclis-i Ruhanî'de her gûne intihab hususu re'y-i hafi ile icra olunur.

Otuz Beşinci Madde: Ehl-i kilisenin hizmet-i mezhebiyyelerinin meccanen ifa olunabilmesi için ahval-i hazıralarının ıslahı ile ahval-i müstakbelelerinün te'minine da'ir Meclis-i Ruhanî tarafından bir kıt'a nizam-name tanzim kılınacaktır.

(Meclis-i Cismanî'ye Da'irdir)

Otuz Altıncı Madde: Meclis-i Cismanî avamdan olarak mesalih-i milliyeye ve nizamat-ı Devlet-i Âliyye'ye vakıf yigirmi zevattan mürekkebdir.

Otuz Yedinci Madde: Meclis-i Cismanî'nin a'zâsı re'y-i hafi ve ekseriyyet-i mutlaka-ı ârâ ile millet Meclis-i Umumisi'nde bi'l-intihab mazbatası patrik tarafından Bâb-ı Âli'ye takdim olunarak bâ-irade-i seniyye nasb u ta'yin olunurlar.

Otuz Sekizinci Madde: Her iki senede bir kere a'zâ-i merkumenin cümlesi şehr-i Nisan'ın gayetinde dağılıb şehr-i Mayıs ibtidasında teccid olunurlar. A'zâ-yı merkûme iki sene sonra tekrar intihab olunabilirler ve infisal ettiği ilk iki senede meclis-i mezkûr a'zâlığına intihab olunamayb anma sa'ir gûne hidmette istihdam olunabilirler.

Otuz Dokuzuncu Madde: Meclis-i mezkûr a'zâsından biri tahriren bir sebep-i kâfi beyan etmeksizin birbirini müte'akiben üç kere meclise gelmediği halde sebebi su'al olunmak üzere meclis-i mezkûr kalemi zabiti tarafından mektub yazılıp cevab alınmadığı takdirde yeniden mektub tahririyle Meclis-i Âli'de hazır bulunmaz ise kendisine istifa etmiş gibi nazar olunacağı bildirilip yine gelmediği takdirde isti'fa etmiş add olunur.

Kırk İnci Madde: Meclis-i Cismanî a'zâsından isti'fa vuku'una veyahud sa'ir bir sebebe mebnî mefkud olanların adedi üçe baliğ olduktan bunların yerine Meclis-i Umumî'de aherleri a'zâ intihab olunur ve bu intihab vuku' buluncaya değin meclis-i mezkûrda tekmlen a'zâ-yı meclisin ekseriyyeti aranılır.

Kırk Birinci Madde: Meclis-i Cismanî'nin me'muriyyeti milletin umûr-ı cismaniyyesine nezaret etmekten ibarettir ve bu veza'ifi milletin ıslah-ı ahvaliyle ilerilemesine ihtimam u dikkat edib zîr-i nezaretinde bulunan komisyonlar tarafından kendisine ir'âe olunup millette menfa'ati müceb olacak olan tasavvuratu kemal-i dikkatle mütala'a ve tahkik ile lüzumu tebeyün ettiği halde tasdik etmek veyahud fi'le çıkarılmasına mani' olacak mahazirinin def'ine çalışmak hususlarından ibarettir.

Kırk İkinci Madde: Meclis-i mezkûr kendisine varid olan mesalihi müzakere olunmak üzere a'id olduğu komisyona ihale edib onun re'yini tahsil etmedikçe icra'ata teşebbüs edemez ve komisyonların kararını esbab-ı sahihaya mebnî cerh edebilir ise de kendiliğinden olarak bir başkaca tedbir ittihaz ve icra edemeyib keyfiyetine yine ol komisyona havale etmeğe mecburdur ve komisyonlardan birini işbu nizam-name-i esasî mugayyir bir harekette görmedikçe tebdil ü tağyir edemez ve birinin böyle bir hareketini müşahade ettikte ilk def'asında vukuu'-ı hali mezkûr komisyon re'isinden istizah ve ikinci def'asında tahriren icra-yı ihtarat ile ol komisyonu muhafaza-i nizama da'vet ve üçüncü def'asında a'zâsını tebdil edib ancak bu babda olan sebeplerini Meclis-i Umumî'ye ibraz edeceği mazbata-i senediyyede beyan u tasrih eder.

Kırk Üçüncü Madde: Meclis-i mezkûr umûr-ı cismaniyyeden olarak kendisine varid olan bir mes'ele-i mühimmenin halline da'ire-i iktidarı haricinde add eder ise ol halde Meclis-i Umumî'ye müraca'at eder.

(Meclis-i Cismanî Tarafından Teşkil Olunan Komisyonlar İle Müdürlükler Hakkındadır)

Kırk Dördüncü Madde: Ma'arif ve te'sisat-ı cüz'iyye ve muhakemat ve manastırlar mesalihine bakmak üzere dört komisyon ile diğere üç idare komisyonu Meclis-i Cismanî tarafından intihab olunup işbu komisyon a'zâları her sene başında nisfiyyet üzere tebdil ü teccid olunmak üzere iki sene hidmet ederler. Muhakeme komisyonu re'isi patrik olur.

(Ma'arif Komisyonu Beyanındadır)

Kırk Beşinci Madde: Ma'arif Komisyonu avamdan ve erbab-ı ma'ariften olarak yedi a'zâdan mürekkebe olup vazifesi Ermeni milletinin ta'lim ü terbiyesine nezaret ve millet mekteplerinin bir suret-i muntazamada bulunmasına dikkat ve erkek ve kız çocuklarının ta'lim ü

terbiyesi zımında teşekkül eden şirketlere icra-yı teşvikat ve mu'avenet ve mekteb hacelerinin ıslah-ı ahvaline ve iktidarları ile ehl ü erbab hocalar yetiştirilmesine ve mekâtüb-i mezkûreye mahsus ders kitapları tedarik olunmasına ikdam ve gayret etmek hususlarından ibarettir. Ve bu mekteplerde tahsil-i fûnûn edenlere şehaded-name i'tâsı ve ders kitaplarının ta'yini ve im-tihan-ı senevileri hususları komisyon ma'rifetiyle icra olunur. Fakat ta'lim-i mezheb edenlerin Meclis-i Ruhanî'den şehaded-name almaları ve mezheb kitapları ve mu'allimleri hakkında meclis-i mezkûra müraca'at olunması iktiza eder ve ta'lim-i mezheb imtihanı dahi Meclis-i Ruhanî ma'rifetiyle icra kılınır.

(Te'sisat Komisyonu Beyanındadır)

Kırk Altıncı Madde: Te'sisat komisyonu avamdan ve erbab-ı vukûftan olup Meclis-i Cismanî'de ekseriyet-i ârâ ile intihab olunmak üzere yedi a'zâdan mürekkebdir. Komisyon-ı mezkûrun vazife-i me'muriyeti Der-sa'aded'de vaki' kâffe-i te'sisat-ı milliye ve bunların akaratı idaresine umumen nezaret etmek ve te'sisat-ı mezkûrenin tanzim ü tertibine dikkat ve ikdam eylemek hususlarından ibarettir. Komisyon-ı mezkûr bi'l-cümle emlak-ı milliye senedatının mevcut olmasına dikkat edecek ve milletin gerek Der-sa'aded'de ve gerek taşralarda ka'in kâffe-i emval-i gayr-ı menkulesinin senedatı suretleri bu komisyon ma'rifetiyle toplanılarak patrik-hane kaleminde hıfz olunacaktır ve bu komisyonun ma'rifeti ve Meclis-i Cismaniyye'nin muvafakati ile patriğin bi't-temhir muvafakati olmadıkça emlak-i milliyenin bey' u fûrûhtu ca'iz olamayacaktır. Hususat-ı meşruhe iktizasınca tevliyyet usûlü Ermeni milletince münfesihtir. Bu komisyonun ma'rifeti ve Meclis-i Cismanî'nin rızası olmadıkça Der-sa'aded ve havalisinde bir güne inşa'at ve ta'mirat icra olunamaz. Komisyon-ı mezkûr muhasebe ve vasiyyet ve hastahane müdürleriyle kilise cem'iyetlerinin idaresi hakkında icrayı nezaret edecek ve bunların her birinden evkat-ı muayyenede hesap isteyerek Meclis-i Cismanî'ye tebliğ edecektir. Komisyon-ı mezkûr sene başından iki ay mukaddem sene-i âtiye varidat ve masârifin muhasebe müdürlerinden tahkik ve bir kıt'a muvazene defteri tanzimiyle Meclis-i Cismanî'ye ibraz eyleyecektir.

(Muhakeme Komisyonu Beyanındadır)

Kırk Yedinci Madde: Muhakeme Komisyonu a'zâsı dört neferi ehl-i kiliseden ve dördü avamdan olmak ve patrik vekilinin taht-ı riyasetinde bulunmak üzere kırk yaşını tekml etmiş ve müte'ehhil sekiz nefer erbab-ı vukûftan mürekkebd olup bunların cümlesi meclis-i muhtelit tarafından ekseriyet-i ârâ ile intihab olunur ve bu komisyon familyaca zuhura gelen münaza'atı tesviye Bâb-ı Âli'den patrik-haneye havale olunan da'vaları havale üzerine rü'yet eyler ve kestiremediği da'vaları mevadd-ı ruhaniyyeden ise Meclis-i Ruhaniye ve mevadd-ı dünyeviyyeden ise Meclis-i Cismanî'ye ve iki tarafa dahi ta'alluku var ise meclis-i muhtelite havalisini gösterir ve mezkûr komisyonda rü'yet olunan bir da'va mahkûm-ı 'aleyhin istid'ası üzerine bu meclislerden birinde istinaf olunur.

(Manastır Komisyonu Beyanındadır)

Kırk Sekizinci Madde: Manastırlar milletin emval-i mahsusasından ma'dud olup bunların idaresi ve varidat ve masârifatının nezareti ile rü'yet ü tahkiki hukuku millete a'iddir. Her manastırın kendi usûl-ı mahsusası olmak lazım geldiğinden ruhanî ve cismanî meclislerinin icûma'ıyla teşekkül eden meclis-i muhtelit her bir manastır cema'atıyla manastırlar komisyonunun efkârını ba'de't-tahsil icab eden ta'limatı tertip eder ve Meclis-i Umumî'ye tasdik ettirir. Ta'limat-ı mezkûrenün usûl-ı esasiyyesi ber-vech-i âti beyan olunur. Evvela her bir manastırın idare-i mahsusası ol manastır cemaatine a'id olup, bi'l-cümle manastırlara umumen

nezaret etmek hakkı Manastırlar Komisyonu marifetiyle icra olunmak üzere patrik-hane meclislerine racidir. Sâniyen her manastır re'isi ol manastırın cema'atı tarafından intihab olunup patrik-hane meclislerinin birleşmesi ile teşekkül eden meclis-i muhtelitın muvafakati ile patrik tarafından tasdik olunup re'is-i mûmâ-ileyhin teb'a-i Devlet-i Âliyye'den olarak otuz beş yaşını tekmil etmiş ruhbandan olması lazımdır. Sâlisen bi'l-cümle manastırlar milletin tervic-i menafi-i maneviyyesinde çalışmağa mecbur olacaklarından her biri derece-i kudretine göre papas mektebi ve kütüb-hane ve tab'-hane ve hasta-hane misilli milletçe menfa'atı müceb olacak te'sisatı şamil olacaktır. Manastırlar komisyonu Meclis-i Cismanî'de ekseriyyet-i ârâ ile intihab olunmak üzere yedi neferden mürekkebtir. Komisyon-ı mezkûrun vazife-i hidmeti her bir manastır nizamının icrayı ahkâmına dikkat ü nezaret etmek üzere varidat u hasılatını tahkik ile masârif-ı vakı'asını rü'yet ve tanzim etmek hususundan ibarettir. Komisyon-ı mezkûr her bir manastırın idare-i mahsusası hidmetini ifâ etmek üzere iktiza eden eşhası ol manastır cema'atı içinden intihab eder ve eşhas-ı merkume manastır re'isinin taht-ı riyasetinde olarak manastırlarını ta'limat-ı mahsusaya tatbiken idare ile evkat-ı muayyenede komisyon-ı mezkûra hesap verirler.

(Muhasebe İdaresi Komisyonuna Da'ir)

Kırk Dokuzuncu Madde: Muhasebe müdürleri erbab-ı vukuftan olarak yedi kişiden ibaret olup Meclis-i Cismanî'de ekseriyyet-i ârâ ile intihab olunurlar. Bunların hidmeti millet sandığını idare ve muhasebatını rü'yet etmektir. İşbu sandığın iradı i'âne-i umumiyye ve İstanbul Patrik-hane kalemi hasılatı ve mahall-ı sarfı tahsis olunamayarak millet namına vuku' bulan vasiyyet ve hediyeadan ve masrafı dahi patrik-hane ile patrik-hane kaleminin masârif-ı adiyyesi ve patrik-hanenin zir-i idaresinde bulunan te'sisat-ı milliyyeye ve muhtac olan kilise cema'atlerine i'tâ olunacak i'âne ile sa'ir vuku' bulacak masârif-ı müteferrikadan ibarettir. Müdürân-ı merkume te'sisat komisyonunun ma'rifeti ve Meclis-i Cismanî'nin muvafakati ile kâffe-i varidat-ı mezkûreyi tahsil ve masârif-ı mezkûreyi tesviye eder ve idaresi kendilerine muhavvel olan Millet Sandığının muhasebesini usûl-i cedid üzere tutarak bir kıt'a defterini evkat-ı muayyenede Te'sisat Komisyonu'na ibraz ederler. İşbu defter komisyon-ı mezkûrda bi'l-mu'ayene tasdik olunduktan sonra Meclis-i Cismanî'ye ibraz olunur.

(Vasiyyet İdaresi Komisyonu'na Da'ir)

Ellinci Madde: Vasiyyet müdürleri üçü ehl-i kiliseden ve dördü avamdan olmak üzere yedi kişiden mürekkebtir olup bunların cümlesi ekseriyyet-i ârâ ile meclis-i muhtelite intihab olunur. Müdürân-ı merkumenin vazife-i hidmetleri milletçe vaki' olan vasiyyetleri idare ve ahkâm-ı mûndericelerinin suret-i meşru'ada ve muvassinin⁵⁴ niyet ü tasmimatına mutabık vechile icraya konulmasına dikkat etmek hususlarından ibarettir. Vasiyyet idaresine da'ir iktiza eden ta'limat-ı mahsusa müdürân-ı merkumenin ve Te'sisat Komisyonu'nun re'yi tahsil olunan meclis-i muhtelit tarafından tertip ve Meclis-i Umumi'de tasdik olunacaktır. Müdürân-ı merkume kendi hidmetlerine dair olan muhasebatın bir kıt'a defterini evkat-ı muayyenede te'sisat komisyonuna ibraz ederler. Ve işbu defter komisyon-ı mezkûr tarafından bi'l-mu'ayene tasdik olunduktan sonra Cismanî Meclisine ibraz kılınır.

(Hasta-hane İdaresi Komisyonu'na Da'ir)

Elli Birinci Madde: Hasta-hane müdürleri ikisi tababet ru'ûsunu hamil etbbadan olmak üzere dokuz kişiden mürekkebtir olup ekseriyyet-i ârâ ile Meclis-i Cismanî'de intihab olunur.

⁵⁴ موصينك

Müdüran-ı merkumenin vazifesi gerek millet hasta-hanesinin akarat u varidat-ı mahsusına nezaret edip bunların hasılatını ve Millet Sandığı'nın i'ânesi ile hasta-hane-i mezkûru idare etmektir. İşbu hasta-hane dört da'ireye taksim olunup biri fukaradan olan hastalara ve diğeri ihtiyar ve amel-mande olan fukaraya ve üçüncüsü meccanine ve dördüncüsü ta'lim u terbiye-i eytama tahsis olunacak ve bu ebniyenin usûl-ı tıbbiye ve sıhhiyyeye tatbiken inşa ve idaresine i'tina kılınacaktır. Müdüran-ı merkume hasta-hane-i mezkûrun idaresi hususunda Te'sisat Komisyonu tarafından ve ta'lim ü terbiye maddesince Ma'arif Komisyonu tarafından mes'ul olup mu'amelat-ı vaki'asını işbu komisyonlara evkat-ı muayyenede irae ederler.

(Kilise Cem'iyetleri Beyanındadır)

Elli İkinci Madde: Kilise cem'iyetleri mahalline göre lâ-akall beş ve nihayet on iki a'zâdan mürekkeb olup me'muriyetleri mensub oldukları cema'atin masalih-ı milliyesini rü'yet ve ol cema'at kilise ve mektebi idare etmek ve fukarasını kayırmak ve cema'atçe zuhura gelen münaza'atı tahkik ile ıslah-ı zatü'l-beyn eylemek ve ol cema'at kilisesinin tezyinini⁵⁵ ve kız ve erkek çocuklara mahsus mektebler ihdasına say u ikdam etmek ve cema'at-ı mezkûrenin muhtac olan familyalarına icra-yı mu'avenet eylemek hususlarından ibarettir.

Elli Üçüncü Madde: Her cema'atin kendi kilise cem'iyetinin taht-ı nezaretinde bulunmak üzere bir sandığı olup bu sandığın iradı cema'atçe i'tâ olunan i'âne-i mahsusa ve kilise ve mekteb akaratının varidatı ve kilisenin hasılatı ve vasiyyet tariki ile veyahud sa'ir vechile vaki' olan i'tâyâ vesa'ireden ve masârıfı mezkûr kilise ve mekteblerin masârıfıyla fukaraya i'tâ olunacak i'âne akçesinden ibarettir. Her kilise cem'iyeti bulunduğu cema'ate tevellüd ve vefat ve te'ehhül eden nüfusu suret-i mutazamada bir kıt'a deftere kayd edecektir.

Elli Dördüncü Madde: Mezkûr cem'iyetlerin ifâ-yı hizmetleri zımnında doğrudan doğruya zikr olunan komisyonlar ile münasebetleri olacağından mektebler hakkında Ma'arif Komisyonu'na ve idarece mevadd hakkında Te'sisat Komisyonu'na ve mevadd-ı de'avî hakkında Muhakeme Komisyonu'na müraca'at eder ve mezkûr komisyonların her birine a'id olan hususatı ol komisyona evkat-ı muayyenede irâ'e eyler.

Elli Beşinci Madde: Her kilise cem'iyeti mensub olduğu kilise cema'ati tarafından intihab olunur. Yiğirmi beş yaşını tekmil etmiş olup da altmış yedinci madde iktizasınca muhakemece hakk-ı intihabda mahrum olmıyan kâffe-i efradın kilise cem'iyeti intihabında müşarekete selahiyeti vardır.

Elli Altıncı Madde: Kilise cem'iyetlerinin veza'if ve harekâtını teccid ve ta'yin zımnında lazım gelen ta'limat ruhanî ve cismanî meclisleri ma'rifetiyle tanzim olunacaktır. Kilise cem'iyetleri a'zâsı dört sene icra-yı hizmet edib beşinci sene ibtûdasında yeniden intihab olunabilmek üzere teccid olunur.

(Meclis-i Umumî'nin Suret-i Teşkil ve Veza'ifi Beyanındadır)

Elli Yedinci Madde: Meclis-i Umumî yüz kırk a'zâdan mürekkebdir. A'zâ-yı merkume üç kısım olup birinci kısım olarak bir sub'ı ki yiğirmi neferi İstanbul'da bulunan ehl-i kilise tarafından intihab olunan ehl-i kilise ikinci kısım olarak iki sub'ı olan kırk neferi ki taşralardan gelecek millet vekilleridir. Üçüncü kısım olarak dört sub'ı ya'ni seksen neferi Der-sa'aded kilise cema'atleri taraflarından intihab olunan vekilleridir.

Elli Sekizinci Madde: Ruhanî ve cismanî meclislerinin a'zâsı Meclis-i Umumî'ye dahil olup fakat Meclis-i Umumî a'zâlığına intihab olunamamışlar ise meclis-i mezkûrda sahib-i re'y olamayacaklardır.

Elli Dokuzuncu Madde: Meclis-i Umumî'nin ekser a'zâsı ya'ni lâ-akall yetmiş bir neferi hazır olmadıkça akd-i meclis olunamaz.

Altmışınca Madde: Der-sa'aded Patriği ve Gatogigos misilli milletin başlı müstahdemlerini ve ruhanî ve cismanî meclislerin a'zâsını intihab etmek ve bu meclislerin mu'amelâna nezaret eylemek ve onlara muhavvel olup da kendilerinin kestiremedikleri mesalih zuhurunda hall ü tesviye eylemek ve işbu nizam-nameyi halelden muhafaza etmek Meclis-i Umumî'nin veza'ifindedir.

Altmış Birinci Madde: Meclis-i Umumî ewela mine'l-kadim olageldiği misilli her iki senede bir kere şehri Nisan evahirinde ictima' edib mürur eden iki sene zarfında vukû' bulan idare-i umûrun mazbatasını istima ile mahsus olan me'murları ma'rifetiyle tahsil ve sarf olunmuş olan mebalighin muhasebe-i umumiyesini rü'yet ü teftiş eder ve millet meclislerinin kâffe-i a'zâsını müceddiden intihab eyley ve seneteyn i'âne-i milliyyesinin sureti idaresine karar verir iki mah hitamında kapanır. Meclis-i Umumî'nin işbu in'ikadında mezkûr iki meclis a'zâsını Meclis-i Umumî a'zâsı buldukları halde her bir mes'elede mübahase edebilip fakat i'âne ve intihab maddelerinden ma'adasında re'y veremezler. Sâniyen meclis-i mezkûr Gatogigos intihaba dahil olmak sâlisen Der-sa'aded ve Kudüs-i Şerif patriklerini intihab eylemek râbi'en mezkûr iki meclis beyninde yahud meclisler ile patrik beyninde tekewün ihtilaf def' olunmak üzere cem' olunur bu takdirce terefeyn-i muhalifeyn beyan-ı hal edebilirler ise de re'y veremezler. Hâmisen Nizam-name-i Esasî'nin yeniden tashihi lazım geldikte ve Meclis-i Umumî'nin re'y ve kararına menut bir mes'ele zuhurunda akd olunur. Şu kadar ki böyle fevka'l-âde ictima'mın vuku'undan evvel sebeb-i tecemmu' patrik-hane tarafından Bâb-ı Âli'ye ifade olunarak istihsal-i ruhsat olunur.

Altmış İkinci Madde: Meclis-i Umumî'yi patrik Meclis-i Ruhanî ile cismanîden birinin muvafakati ile veyahud Meclis-i Umumî a'zâsından ekserisinin istid'ası ile akd eder. Ancak bend-i sabıkta beyan olunduğu üzere bu misilli fevka'l-âde ictima' be-her hal sebebinin beyanıyla devletçe ruhsata menuttur.

(Meclis-i Umumî'nin A'zâ-yı Ruhaniyyesinin Şera'it-i İntihabiyyesi Beyanındadır)

Altmış Üçüncü Madde: İstanbul'da bulunan bi'l-cümle ehl-i kilise Der-sa'aded Ermeni patriği da'veti üzerine Nisan ahirinde bir mahalle toplanıp taşra me'muriyeti olmayan ve otuz yaşını tekmi etmiş olan ve beş sene mukaddem papaslık ve rahiblik rütbesin ihraz eden ve bir güne da'vâ altında bulunmayan piskoboslardan veyahud papas veya rahiblerden ekseriyet-i ârâ-yı mutlaka ve re'y-i hafi ile Meclis-i Umumî için a'zâ intihab edeceklerdir.

Altmış Dördüncü Madde: Ânifen beyan olunan a'zâ-yı ruhaniyyenin müddet-i me'muriyeti on sene olup beher iki senede bir humsu tebdil u teccid olunacaklardır. Ve ilk sekiz sene bu humsun tefrik ve ihracı kur'a ile icra kılınacaktır ve gerek böyle kur'a ile ve gerek sekizinci seneden sonra ikmal-i müddet ile çıkan a'zânın tekrar intihabı ca'iz olacaktır.

(Meclis-i Umumî'nin Avamdan Olan A'zâsının Şera'it-i İntihabiyyesi Beyanındadır)

Altmış Beşinci Madde: İ'âne-i milliye ile kabiliyet-i zatiyye hakk-ı intihaba esas tutulur. İ'âne-i milliye hakk-ı intihaba na'iliyyeti müceb olmak için i'âne-i umumiyye olarak lâ-akall

senevî yetmiş beş guruş i'âne verilmelidir. İntihaba kabiliyyet-i zatiyyesi olanlar devletin ak-lamında vesa'ir memuriyyetlerinde bulunanlar ve doktorlar ve kütüb-i nâfi'a te'lif etmiş olan-lar ve mekteb mu'allimleriyle milletçe asar-ı nâfi'a vücuda getirmiş olanlardan ibarettir.

Altmış Altıncı Madde: Lâ-akall yigirmi beş yaşını tekml edenler hakk-ı intihaba na'il olup ancak teb'aa-i Devlet-i Âliyye'den olmak şarttır.

Altmış Yedinci Madde: Hakk-ı intihabdan muhakemece mahkûm olanlar dört sınıftır. Sınıf-ı ewel bir cinayetten dolayı ceza kanun-name-i hümayunu ahkâmınca hukuk-ı medeniy-yeden mü'ebbeden sakıt olanlardır. Sınıf-ı sâni mesalih-i milliyye idaresinde hilesi tebeyyün edib de mesalih-i mezkûrede kullanılmamaları millet meclislerinden birisinin tarafından hükmlenmiş olanlardır. Sınıf-ı sâlis, mehakim-i Devlet-i Âliyye'de haklarında mücazat-ı te'-dibiyye terettüb edib de henüz müddet-i cezası hitam bulmamış olanlardır. Râbi'en tecennün cihetiyle hukuk-ı şahsiyyeden sakıt olup kâmilen şifa buldukları nizamca tasdik olunmuş olma-yanlardır.

Altmış Sekizinci Madde: Teba'a-i Devlet-i Âliyye'den otuz yaşını tekml etmiş olup niza-mat-ı Devlet-i Âliyye ve mesalih-i milliyyeye vakıf ve aşına olan ve altmış yedinci madde mücebince hukuk-ı intihabiyyeden mahrum olmayan kâffe-i efrad-ı milletün intihab olunması ca'izdir. Fakat Der-sa'aded kilise cema'atleri tarafından intihab olunacak seksen a'zânın lâ-akall yedisinin eshab-ı rütbeden bulunmaları şarttır.

(Gerek Der-sa'aded Mahallatından ve Gerek Taşralardan Meclis-i Umumî İçin Bi'l-inti-hab Ta'yin Olunacak A'zânın Suret-i İntihabı Beyanındadır)

Altmış Dokuzuncu Madde: Der-sa'aded-i kilise cema'atlerinden ve taşralardan intihabı lazım gelen vekillerin mikdarının tevzi'ini hâvi bir defter-i mahsus tanzim olunmak üzere be-her sene mah-ı Şubat'ın ibtidasını ruhanî ve cismanî meclisleriyle komisyon-ı kalem zabitleri-nin ictima'ıyla teşekkül eden meclis-i muhtelit ma'rifetiyle patrik-hane kaleminde mevcut olan nüfus defter-i umumisine tatbiken taşralarda murahhasalık kalabalığına Der-sa'aded'de her mahallede mevcut olan müntehiblerin adedine göre her yerde ne mikdar a'zâ intihab olunacak ise patrik tarafından mahallerine i'lan-ı keyfiyyet olunacaktır. İntihab olunan a'zânın müddet-i me'muriyyetleri on sene olacaktır ve her iki senede gerek taşralardan ve gerek Der-sa'aded'den intihab olunan millet vekillerinin bir humsu tebdil ü tecdid olunup bu humsun mahall-i intihabını ta'yinde mahalle ve murahhasalıklar beyninde her iki senede bir kere münavebe usûlü icra olunacaktır. Ve ilk sekiz senesinde emr-i mübadele kur'a ile ta'yin ve icra kılınacaktır. Şol şartla ki bir mahallede müntehib ve bir murahhasalıkta nüfus çoğalmış yahud azalmış ise mevcudlarının adedine bakılıp intihab olunacak a'zânın mikdarı ona göre ta'yin edilecektir. Vefat veya istifa ederlerin yerine a'zâ intihabı hususu dahi her sene başından iki ay evvel icra olunacaktır ve Der-sa'aded mahallatından alınacak a'zâ murahhasalıklarda bulunan Meclis-i Umumilerde intihab kılınacaktır.

Yetmişinci Madde: Gerek Der-sa'aded'de ve gerek taşralarda intihabı matlub olan vekil-lerin kendilerini intihab eden kilise cema'atlerinden ve murahhasalık da'iresinden olup ol-mamalarında bir be'is olmayıp şu kadar ki Der-sa'aded'de bulunmaları ve mezkûr cema'atle-rin milletçe mesalihine vakıf ve intihab edenler indinde hubb-ı millet ve refet ve istikametleri cihetiyle meri' ve muteber bulunmaları lazımedendir. Bu vekiller Meclis-i Umumî'de kendile-rini intihab etmiş olan Der-sa'aded veyahud taşra cema'atlerinin vekilleri add olunmayıp cümlesi ruhsat-ı mütesaviyyeyi ha'iz a'zâ-yı Meclis-i Umumî i'tibar olunurlar.

Yetmiş Birinci Madde: Der-sa'aded'den intihabı lazım gelen vekillerin adedi ile gerek intihab etmeğe ve gerek intihab olunmağa selahiyyetini müstelzem olan şera'iti her ikinci sene Şubat ayında öşri-i a'zâyı intihab edecek cemaatlere patrik tarafından beyan u i'lan olunup bunun üzerine vekiller kilise cema'atleri ma'rifetiyle intihab olunur. Fakat kilisenin vâ'izi ve olmadığı halde başpapas re'isi olup mahallenin mu'teberanından dahi üç kişiden altı kişiye kadar kilise cem'iyetine ilâve olunur. Bu cem'iyetler kendi cema'atleri içinde hakk-ı intihaba na'il olup olmayanları tahkik ile hurûf-ı hecâ tertibi üzere bir defterini tanzim ve sekiz gün meydanda kalmak üzere kilise cem'iyet odasına ta'lik ederler ve intihab edenlere vesile-i sühûlet olmak üzere matlub olan vekiller adedinin üç mislini hâvi bir kıt'a defter yapılp kilise cem'iyeti odasına ta'lik olunur. Fakat intihab edenler defter-i mezkûre mütabakata kat'a mecbur değildirler. Taşralarda Meclis-i Umumî a'zâsı intihabı hususu dahi bu minval üzere icra olunur.

Yetmiş İkinci Madde: Hakk-ı intihaba na'il olanların esamisi defteri meydana konulduktan bir hafta sonra kilisede sabah ibadedi hitam-pezir olduğu gibi kilise cem'iyeti odasında re'y i'tâsına ber-vech-i âti bed' olunur. Kilise cem'iyeti re'isi defter-i mezkûr e line alarak intihaba hakkı olanları sırasıyla çağırıp onlar dahi defter-i mezkûrda isimlerinin önünde vaz'ı imza ettikten sonra iktiza eden mikdar meb'usan esamisini bir kâğıd üzerine yukarıdan aşağıya sıra ile yazıp her bir şahsın ismi önüne lakab ve semt ve san'atı işaret ve ol kâğıdı dürüp mahsusen tedarik olunan sandıkçaya ilka ederler ve kendileri bir sebebe mebnî odasına gelemeler ise re'y verdikleri kesanın esamisini bir kıt'a mûmza mektub ile irsal ederler.

Yetmiş Üçüncü Madde: Re'y i'tâsı harfiyen icra olunmak lazım geldiğinden re'y verenler yazdıkları isimleri ahiri görememek üzere mahfirce tahrir ederler.

Yetmiş Dördüncü Madde: Re'y i'tâsı bed' olduğu gün tekmiil olmak iktiza eylediği cihetle re'y vermeğe hakkı olup da imtina edenlerin mu'ahharen da'vaya kalkışmağa selahiyyeti olamaz.

Yetmiş Beşinci Madde: Hiçbir kimse iki kilise cema'atinde re'y i'tâ edemez.

Yetmiş Altıncı Madde: İntihabca birleştirilmiş olan kilise cema'atleri ve kazalar yekdiğeri kurbunda vak'ise iki taraftan intihaba selahiyyeti olanlar bir yere gelerek i'tâyı re'y ederler ve mezkûr cema'at ve kazalar arasında mesafe-i ba'ide olduğu halde her biri ayrıca re'y verip ba'dehu iki tarafa re'yleri birleştirilir.

Yetmiş Yedinci Madde: Re'y i'tâsı reside-i hitam oldukta ol gün ta'til olunmayarak re'y kâğıdlarını şâmil olan sandıkça kilise cem'iyeti muvacehesinde küşad olunarak ta'yin olunan müfettişler re'y kâğıdlarını ta'dad ederler. Kâğıdların adedi re'y veren eşhasın adedine tevafuk etmeyib de cem'iyetçe hile vuku'unda iştibaha düşülecek olur ise ertesi pazar gününden evvel yeniden re'y verilmek üzere başka bir gün tayin olunup intihaba matlub olan aded kadar vekiller bir def'ada ikmal olunamaz ise mikdar-ı bakisi hakkında re'y i'tâsı kezâlik yevm-i ahire ta'lik olunur.

Yetmiş Sekizinci Madde: İntihab edenlerin biri re'y kâğıdlarında aded-i muayyeneden ziyade isim yazmış olur ise ol adedi tecavüz eden isimler makbul tutulmaz ve isimler yukarıdan aşağıya sıra ile yazılmış olmayan re'y kâğıdları dahi mülga ve münfesih add olunur.

Yetmiş Dokuzuncu Madde: Re'y verenlerin nisf-i adedinden ziyade olarak haklarında en çok re'y isabet edenler meb'us intihab olunmuş olurlar ve iki kişiye müsavat üzere re'y isabet ettiği halde en yaşlısı intihab kılınmış olur.

Sekseninci Madde: Eğer ilk def'a re'y verildikte ekseriyyet-i ârâ hasıl olmaz ise haklarında en çok re'y isabet eden iki kimsenin isimleri i'lan olunup ikinci def'ada ol kimesneler hakkında nizamen re'y verilir.

Seksen Birinci Madde: Kilise cem'iyetleri müntahab olan vekillerin isim ü lakab ve semt ü san'atı ve kâffe-i ahval-ı intihabatı hâvi patrike hitaben bir kıt'a mazbata tanzimi takdim eyler. Patrik tarafından dahi Meclis-i Cismanî'ye ibraz olunur. İşbu mazbatalar meclis-i mezkûrda mu'ayene olunduktan ve intihab olanların sıfat-ı matlubeyi câmi olup olmadıkları tahkik kılındıktan sonra millet vekillerinin nizamen intihab olundukları ve bir yevm-i muayyende Meclis-i Umumî teşkili zımnında ictima edecekleri patrik tarafından kendilerine resmen beyan olunur.

Seksen İkinci Madde: Meclis-i Umumî ilk in'ikadında ber vech-i muharrer Meclis-i Cismanî'de mu'ayene olunan mazbataları bi'l-istıma intihabat-ı vâkı'ayı ve millet vekillerinin ruh-sat ve iktidarlarını tasdik ettikte nizamen teşekkül etmiş olur. Der-sa'aded cemaatleri vekilleri ekseriyyet üzere intihab olundukları ve taşra vekillerinin intihabı pey-der-pey istihbar kılınmakta olduğu halde taşra intihabatı hitamına beklenmeyerek Meclis-i Umumî'de akd olunabilir.

Seksen Üçüncü Madde: Bir kimesne birkaç cemaat veyahud birkaç eyalette intihab olduğu halde kangısının vekâletini kabul ettiğini beyanda muhtar olur. Fakat imtina eder ise cema'tat veya eyaletler hakkında Meclis-i Umumî'de kur'a keşidesiyle karar verilir.

Seksen Dördüncü Madde: Meclis-i Umumî a'zâsının esamisi defterleri hurûf-ı hecâ tertibi üzere tanzim ve meclis mahallinde ta'lik olunarak vefat ve isti'faları misilli vuku bulan ahval isimleri önüne işaret kılınır ve her iki senede teccid olunur ve a'zâsının lede'l-infisal tekrar intihabı ca'izdir.

(Meclis ve Komisyonlar Hakkında Bazı Mevadd-ı Umumiye Beyanındadır)

Seksen Beşinci Madde: Her meclis ve komisyonun bir kalemi ve her kalemin bir zabiti ve kâtibi ve bazı kalemlerde zabıt ve kâtibin birer vekilleri olup bunların kâffesi a'zâdan olmak şarttır ve bunlar beher sene tebdil ü teccid olunurlar.

Seksen Altıncı Madde: Meclisin ekser a'zâsı mefkud olduğu halde meclis küşad olunamaz.

Seksen Yedinci Madde: Layıkıyla müzakere olunup hazır bulunan a'zânın efkârı anlaşıldıktan sonra ol madde hakkında ârâ-yı meclise müraca'at olunarak ekseriyyet ile karar verilir ve re'yler müsavat üzere münkasım olduğu halde eğer re'is meclis hazır ise re'isin ve eğer hazır bulunmaz ise kalem zabıtının bulunduğu taraf tercih olunur.

Seksen Sekizinci Madde: Muhtelit meclislerde tezekkür olunan mevadda karar verilmek için iki meclisin ayrı ayrı i'tâ-yı re'y etmeleri lazım gelip keyfiyyet iki mecliste dahi ekseriyyet-i ârâ ile bir merkezde karar-gir olduğu halde hall olunmuş olur ve iki meclis kararının adem-i muvafakatı ihtılaf-ı re'y demek olacağından keyfiyyetin kararı Meclis-i Umumî'ye bırakılır. İki meclisin a'zâsı ekseriyyet üzere hazır bulunmadıkları halde meclis-i muhtelit nizamen akd olunmuş sayılmaz.

Seksen Dokuzuncu Madde: Meclis-i Umumî'nin akdinden lâ-akall altı gün evvel patrik-hane tarafından a'zâ-yı meclise da'vet-nameler irsal olunacaktır.

(İ'âne-i Milliye Beyanındadır)

Doksanıncı Madde: Hadd-i bülûğa vasıl olup kâr ve kesb sahibi bulunan kâffe-i efrad-ı millet masârif-i milliye tesviyesinde müşakerete mecburdur ve bu i'âne senevî i'tâ olmuş emr-i tevzi'ne kudret-i zatiye esas tutulur.

Doksan Birinci Madde: İ'âne-i milliye iki nev'dir. Nev-i evvel i'âne-i umumiyyedir ki masârif-i umumiye münhasır olarak millet sandığı için patrik-hane marifetiyle tahsil olunur ve nev-i sâni i'âne-i mahsusadır ki her bir cema'atin masârif-i mahsusuna münhasır olarak kilise cema'ati sandıkları için kilise meclisleri ma'rifetiyle ahz ve isti'fa olunur.

Doksan İkinci Madde: Der-sa'aded'de i'âne-i umumiyyenin suret-i tevzi' u tahsili Meclis-i Cismanî'de tahsis ve Meclis-i Umumî'de tasdik kılınıp i'âne-i mahsusa dahi kilise cema'atleri tarafından ta'yin olunur ve taşralarda her bir murahhasalık cema'atin i'âne-i umumiyye ve her bir kilise cema'atinin i'âne-i mahsusası dahi ber-vech-i meşruh tanzim kılınır.

Doksan Üçüncü Madde: Patrik-hane sandığı için taşralardan ahzı mu'tad olan mebalîğin murahhasalara tevzi'ini ve usûl-ı tahsiliyesi hakkında Meclis-i Umumî'nin kararı üzerine ittihaz olunacak tedbir Bâb-ı Âli'den bi'l-istizan icra kılınacaktır.

(Murahhasalıklara Da'irdir)

Doksan Dördüncü Madde: Murahhasalar kendi murahhasalıkları da'iresi dahilinde akd olunan millet meclislerinin riyasetini ve kuvve-i icra'iyyesini ha'izdir. Vazifeleri işbu nizam-name-i esasinin icra-yı ahkâmına nezaret eylemekten ibarettir.

Doksan Beşinci Madde: Murahhasalar manastırlarda ikamet edemeyip murahhasalıkları merkezinde murahhasalık meclislerinin akd ü ictima ettiği konaklarda ikamet edecek ve mahall-i hizmetlerinden tebâüd etmeleri ca'iz olmayacaktır. Fakat bir murahhasanın manastır reislerinden bulunduğu takdirde manastırın mahall-i ikametinden yalnız bir günlük mesafede vaki ise manastırını vakt vakt mu'ayene etmek üzere iki hizmetini dahi birlikte icra edebilip manastırını bir günlük yoldan ziyade mesafede ise yerine bir vekil ta'yin ile kendisinin mahall-i hizmetinde ikamet etmesi lazım gelir. Fakat lede'l-icab murahhasalık dahilinde bulunan her bir mahalle gedebilir.

Doksan Altıncı Madde: Der-sa'aded'de olduğu gibi taşralarda dahi kilise cema'atinin bir kilise cem'iyyeti ve bir sandığı ve bir kalemi olduğu misilli murahhasalık merkezinde dahi bir Meclis-i Ruhânî ve bir Meclis-i Cismanî ve bu Meclis-i Cismanî'nin taht-ı idaresinde olmak üzere bir sandığı olacaktır ve her murahhasa konağında bir kalem olup murahhasalık dahilinde bulunan kilise cema'atleri nüfus defterlerini cem' ile tahrir-i nüfus edecektir.

Doksan Yedinci Madde: Murahhasa intihabı lazım geldikte patrik intihabına kıyasen murahhasalık dahilindeki Meclis-i Umumî'de bi'l-intihab mazbatası mahallî meclis-i muhtelîti vasıtasıyla partike takdim olunup ol dahi Der-sa'aded meclis-i muhtelîtinin muvafakati ile ol vechile intihab olunan zatı murahhasa ta'yin ederek Bâb-ı Âli'ye arz ile evamir-i resmîyesini istihsal eder.

Doksan Sekizinci Madde: Ber-minval-i sabık murahhasalıklarda bulunan meclisler Der-sa'aded meclislerinin esasî üzere teşkil olunup ve vazifeleri dahi o minval üzere olup fakat mezkûr taşra meclisleri a'zâsman mahall ü mevkilerinin mikdar-ı nüfusuna göre yalnız bir defa ta'yin olunacaklardır. Ve nizamen i'âne-i milliye te'sis olununcaya değin taşralarda ber-minval-i sabık akd olunacak Meclis-i Umumî a'zâsını intihaba hakkı olanlar birinci ve ikinci ve

üçüncü mertebede devlete vergi verenlerden ibaret olacaktır ve bu meclislerin suret-i teşkili patrik-hane tarafından murahhasalar ile bi'l-istişare da'irelerinin mikdar-ı nüfusuna göre kararlaştırılacaktır.

(Hâtime)

Doksan Dokuzuncu Madde: İşbu nizam-namenin esasına dokunulmaksızın ba'zı teferu'atının bi't-tecrübe ta'diline lüzum görüldüğü takdirce tarih-i te'sisinden beş sene sonra Meclis-i Umumi'de ruhanî ve cismanî meclisleri a'zâsından üçer ve salifü'z- zikr dört komisyonlardan ikişer ve bunlardan ma'ada Meclis-i Umumi a'zâsından veyahud haricden olarak diğer altı kimesneler ki cem'an yigirmi a'zâ intihabıyla bir komisyon teşkil olunarak lüzumu görünen ta'dilat bu komisyonunda kararlaştırılıp Meclis-i Umumi'de tasdik olunduktan sonra Bâb-ı Âli'den lede'l-istizan sâdır olacak irade-i seniyye üzere icabı icra kılınacaktır.

(HAHAM-NAME NİZAM-NAMESİDİR)

(FASL-I EVVEL)

(Hahambaşılığa İntihab Olunacak Zatın Evsafıyla Suret-i İntihab u Tahlifi Beyanındadır)

Birinci Madde: Hahambaşı olacak zat memalik-i mahrusa-ı şahanede mukim kâffe-i millet-i Museviyye'nin re'isi ve evamir-i Devlet-i Âliyye'nin vasıta-i tenfiz u icrası olacağından her vechile kendisi devletçe ve milletçe şayan-ı emniyyet ü i'timad bulunmak ve evsaf-ı memduha ve makbule ile muttasıf olarak ebâ'an-ı⁵⁶ cedd-i teb'a-i Devlet-i Âliyye'den olup hiçbir suretle lekedar olmamış ve bulunduğu me'muriyetlerde hüsn-i hizmet ve sadakat-i müşahade olunmuş ve umûr-ı cismaniye ve ruhaniyyede maharetli ve sinni lâ-ekall otuzu tekmil ile yetmiş tecavüz etmemiş olmak lazımdır. Şu kadar ki esna-yı me'muriyetlerinde sinni yetmiş tecavüz edip de aklen ve cismen ifa-yı me'muriyetten aciz olmadığı halde sinni sebep-i azl add olunmayacaktır.

İkinci Madde: Hahambaşılık me'muriyet-i mu'teberesi münhall oldukça birinci maddede muharrer evsaf ile muttasıf olan ve bu me'muriyete en ziyade istihkakları meşhur ve vacibat-ı zimmetlerini ifaya muktedir bulunan hahamlardan beş zat zirde suret-i teşkili beyan olunacak meclis-i cismanî marifetiyle tefrik ve meclis-i mezburdan tazmin olunacak mazbata-i ka'im-makam bulunan zat tarafından dahi tasdik olunduktan sonra kezâlik zirde suret-i teşkili gösterilecek Meclis-i Umumi-i Ruhaniyye'de dahi ba'de'l-mütala'a bunların içinde me'muriyet-i mezkûreye intihabta mezhebce mahzuru olan olur ise ka'im-makam-ı mûmâ-ileyh tahriren beyan olunarak onların ihracıyla yerlerine Meclis-i Cismanîden diğerleri intihab olacaktır ve Meclis-i Umumi-i Ruhanî işbu intihab olunan hahamların cümlesini kabul eylediği halde mazbata-i mezkûreyi tasdik u temhir ile ka'im-makam-ı mûmâ-ileyh i'ade edilecektir. Ba'dehu suret-i teşkili âtide beyan olunacak Meclis-i Umumi'nin akdiyle mazbata-i mezkûrede muharrer zevatın esamisini mübeyyin bir kıt'a pusulası tanzim olunarak meclis-i mezkûr odasının duvarına ta'lik olunacaktır. A'zâ-yı meclisin her biri zikr olunan pusulada muharrer olan beş zattan tercih ettiği zatın ismini hafiyen re'y kâğıdına yazarak vasat-ı meclisde hazır olan sandıkçaya yediyle vaz edecek ve hitamında ruhanî ve cismanî meclislerinin baş serkâtibleri suret-i aleniyyede zikr olunan sandıkçayı küşad ve re'y kâğıdlarını ta'dad eyleyecektir.

Aded-i evrakça noksan zuhur eder ya'ni a'zâdan re'y vermeyen bulunur ise üç def'a huzur-i mecliste alenen teklif olunarak yine i'tâ olduğu halde noksandan sarfı nazarla ârâ-yı mevcudede ekseriyet aranacaktır ve her kimin ismine ekseriyet-i mutlaka-i ârâ isabet eder ise o zat hahambaşılık me'muriyyetine intihab olunmuş olacak fakat ârânın beş zat üzerine taksiminden dolayı ekseriyet-i mutlaka hasıl olamaz ise ismine en ziyade re'y isabet edenlerden iki kişi tefrik olunarak mu'ahharan yalnız bunlar için ekseriyet-i mutlaka aranmak üzere tekrar umum a'zânın ârâ-yı hafiyyesine müraca'at kılınacaktır ve bu iki kişiye müsavat üzere re'y isabet eder ise yine ol mecliste ve ol gün alenen kur'a keşidesiyle bunlardan biri tercih olunacaktır. Zikr olunan mu'allak pusulada ismi muharrer olanlardan başkasına re'y olunamayacaktır.

Üçüncü Madde: İntihab maddesi reside-i hitam oldukça bir kıt'a mahzar kaleme alınarak hazar-ı meclis tarafından temhir ü imza ve ka'im-makam vasıtasıyla Bâb-ı Âli'ye takdim olunacak ve ez-kadim olageldiği misilli irade-i seniyye-i hazret-i padişahiye tevafuk eylediği halde intihab olunan zat hahambaşı nasb u ta'yin olunmak üzere Bâb-ı Âli'den da'vet-i resmîye gönderilecektir.

Dördüncü Madde: Hahambaşı nasb olunacak zat Der-sa'aded'de ise Meclis-i Umumî tarafından birkaç kişi ve taşrada bulunduğu halde mahsus da'vetcî vasıtasıyla davet olunarak haham-haneye geldikte ka'im-makamın ve meclis-i ruhanî ve cismaniyyenin huzurunda Devlet-i Âliyye'ye ve millet-i Museviyye'ye ifa-yı sadakat ve bu nizam-namenin tamamî-i icrasına dikkat etmeği ve ettirmeği alenen ta'ahhüd ve kalem eylediği halde ka'im-makam-ı mûmâ-ileyhin me'muriyyeti rehin-i hitam olarak hahambaşı olacak zat Bâb-ı Âli'den vuku' bulacak da'vet üzerine huzur-ı hümayun-ı cenab-ı padişahiye vüsûl ile me'muriyyet-i resmîyesi icra ve Bâb-ı Âli'ye gelerek i'lan kılınacaktır.

(FASLI SÂNİ)

(Hahambaşının Veza'ifiyle Kendisini İtham Edebilecek Hey'et Beyanındadır)

Beşinci Madde: Hahambaşı bulunan zat kemal-i dikkatle nizam-name ahkâmına tatbik-i hareket ve nizam-namenin mevki'i icraya vaz'ıyla hilafında bulunanları veyahud aleyhinde vaz' edenleri külliyyen men'e dikkat ü nezaret edecektir. Bunun hilafı hareket kendisine mücib-i töhmet ve mes'uliyet olarak hakkında on ikinci maddenin ahkâmı icra kılınacaktır. Hahambaşı gerek doğrudan doğruya kendisine gelen ve gerek Bâb-ı Âli tarafından havale buyurulan işleri bi'l-müzakere karar verilmek üzere a'id olduğu meclis veya komisyona havale ederek verilen kararî hâvi mazbatası mücebince tarafından verilmesi lazım gelen i'lam veyahud takrirî ve sa'ir resmî varakayı i'tâ eyleyecektir ve bu işler üzerine cereyan eden mu'amelat ve verilen karar Meclis-i Cismaniyye'nin mezbata defterine kayd u işaret olunacağından bir maddenin havale olduğu hey'etten ol maddenin kararını hâvi mazbatası, vürûd etmedikte ol iş için hahambaşı tarafından re'ise i'lam u takrir verilemeyecektir.

Altıncı Madde: Ruhanî ve cismanî meclislerinde bir madde üzerine verilen karar nizam-nameye muhalif olmadıkça tanzim olunan mazbatasının tasdikinde hahambaşı muhalefet edemeyeceği misilli nizam-nameye muhalif olduğu takdirde burasının zahire ihrac için ol maddeyi yeniden huzurunda mevki'i müzakereye vaz' edebilecektir.

Yedinci Madde: Meclis gününe değin te'hiri veyahud fevka'l-âde meclis teşkiliyle seri'an rü'yeti mümkün olmayan mesalih-i müsta'cile vuku'unda hahambaşı bulunan zat ol işin mes'uliyetini der-uhde ederek rü'yet ve icra-yı icabına mübaderete me'zun olup fakat Meclis-i

Cismaniyye'nin ilk in'ikadında keyfiyeti tasdik ve mazbata defterine kayd ettirmeğe mecbur olacaktır.

Sekizinci Madde: Mecalis-i komisyon a'zâ ve ketebe ve hademesiyle sa'ir hidmet-i milliyede müstahdem olanlardan nizam-name ile kendilerine verilen ta'lim-nameye muhalif harekette bulunanlar olup da hahambaşı tarafına beyan u ihbar olunur ise evvel emirde muhakemesinin icrası için a'id olduğu meclise havale olunup istintak u muhakemesi icra ve cünhası hükm ile ol meclisin ekser a'zâsı tarafından memhur mazbatası verildikten sonra hahambaşı ol ademi tebdil ve yerine diğerini ta'yin edecektir.

Dokuzuncu Madde: Bir meclis veya bir komisyonun kâmilten tebdili hahambaşının yedd-i iktidarında olmayıp ancak bunlardan birinin mugayir-i nizam hareketi müşahede olundukta hahambaşı tarafından iki def'a bâ-tezkere ihtar ile muhafaza-i nizama da'vet olunup üçüncü def'asında müttehim add olunan hey'et-i ruhanî ve cismanî meclislerinden kargısına mensub ise oraya ve eğer bu meclislerden biri ise Meclis-i Umumî akdiyle ona müraca'at ve ibraz-ı dela'il ile tebdilini teklif eyler.

Onuncu Madde: Hahambaşı bulunacak zatın evlad ve ahfad ve damad ve karındaşı cüz'î ve küllî umûr-ı milliyede istihdam olunmayıp şu kadar ki hahambaşı intihab olunacak zatın akraba ve evlad ve ahfadından kable'l-intihab hidmette bulunanlar olduğu halde kema-kân hidmetlerinde ibka olunarak haklarında şayan-ı istima şikâyet zuhur etmedikçe azleri ca'iz olmayacaktır.

On Birinci Madde: Hahambaşının ikamet-gâhı ve tezkere-hane-i millet bi'l-cümle erbab-ı mesalihe suhûletli olmak için Unkapamı veyahud Cibali Kapısı taraflarında olacaktır.

On İkinci Madde: Hahambaşığı itham üzere mahza ruhanî veyahud cismanî meclislerine a'iddir. Şöyle ki hakkında bir hey'et veyahud efrad-ı millet tarafından şikâyet vuku'unda tahriren meclisin-i mezburinden birine arz u beyan olunarak keyfiyet meclis-i cismanî tarafından bâ-mazbata Bâb-ı Âli'ye ifade ile vâki olacak emr üzerine nihayet beş gün zarfında meclis-i ruhanî re'isinin taht-ı riyasetinde olmak üzere meclis-i ruhanî ve cismanî a'zâsı birleşerek bir meclis-i muhtelit teşkiliyle orada ba'de'l-müzakere verilecek kararı hâvi tanzim olunacak mazbata hahambaşının sû'i hâlini ve isti'fa etmesini şamil olduğu ve lâ-ekall sâlisen a'zâ tarafından memhur bulunduğu halde kendisine ibraz olunarak isti'fa tahririni Bâb-ı Âli'ye takdime mecbur olup imtina vukuunda meclis-i muhtelit tarafından keyfiyet Bâb-ı Âli'ye lede'l arz icabı icra kılınacaktır.

On Üçüncü Madde: Hahambaşıya millet sandığından Meclis-i Umumî ma'rifetiyle kâfi ol mikdar ma'aş tahsis kılınacağından haham-hanesi dahili masârıfı kendi tarafından tesviye kılınacaktır.

On Dördüncü Madde: Hahambaşı ikametine mahsus olan hanenin mefruşat ve tezyinat ve levazım-ı sa'iresi masârıfı millet sandığından tesviye ve kendisine bâ-defter teslim olunacağından hahambaşının isti'fası veyahud suret-i aheri ile infisali vuku'unda eşya-yı mezkûre tamamen hilkate devr ü teslim olunacaktır.

On Beşinci Madde: Hahambaşının isti'fası veyahud azli vuku'unda halefinin intihabına değin milletin umûr u hususatını rü'yet etmek için meclis-i ruhanî ve cismanî a'zâsı birleşerek erbab-ı iktidardan bir zatı ka'im-makamlığa bi'l-intihab Bâb-ı Âli'ye arz ile i'tâ buyurulacak buyruldu-ı âli ile ka'im-makam ta'yin olunur.

(FASL-I SÂLİS)

(Meclis-i Umumî A'zâsının Suret-i İntihab ve Veza'ifi Beyanındadır)

On Altıncı Madde: Meclis-i Umumî haham sınıfından ve avamdan olarak seksen a'zâdan mürekkeb ve ka'im-makam bulunan zatın taht-ı riyasetinde olacaktır. A'zâ-yı merku-menin altmış neferi avam takımı olarak ka'im-makam-ı nûmâ-ileyh tarafından gönderilecek da'vet tezkiresi üzerine Der-sa'aded ve bilad-ı selase ahali-i Museviyyesi taraflarından zîrde gösterilecek usûle tatbiken intihab olunacak ve yigirmi neferi haham sınıfından olup bunları zikr olunan altmış a'zâ intihab u ta'yin edecektir. Bu seksen a'zâ intihab ve ikmal olunduktan sonra içlerinden ruhanî meclisi için yedi haham ve cismanî meclisi için dokuz zat bend-i mahsuslarında gösterilen şera'ite tatbiken tefrik olunub Bâb-ı Âli'den bi'l-istizan ta'yin olunacaktır ve bu meclise yalnız hahambaşı intihabında bulunmak üzere ahali-i Museviyyesi olan Edirne ve Hüdavendigâr ve İzmir ve Selanik ve Bağdad ve Mısır ve İskenderiye ve Kudüs-i Şerif hahambaşılıkları idarelerinde ka'in mahallerden dahi kırk nefer muvakkat a'zâ celb edilecektir.

On Yedinci Madde: Meclis-i Umumî a'zâlığı için intihab olunacak kimselerin hahambaşılık makamı tarafından verilecek defteri mücebince her mahalleye isabet edenlerin suret-i intihabı ber vech-i âti beyan olunur. Şöyle ki; ol mahallenin baş hahamı ve ahali-i mu'teberesinden münasibleri beyninde bi'l-müzakere evvel-emirde zikr olunan a'zâlığı lazım olan sıfatta her kaç kişi var ise bir defteri yapılarak ve bu deftere lâ-ekall ol mahalleden istenilen a'zâ adedinin iki misli yazılarak tensib olunacak günü ve mahall-i cem'iyeti bi'l-cümle ahali-i mahalleye i'lan ve mezkûr defter lâ-ekall bir hafta evvel cem'iyet-i mahalli ittihaz olunacak yerde vaz' u ta'lik olunacaktır ve yevm-i intihabda işbu nizam-name mücebince i'tâ-yı re'ye hakkı olan ahalinin kâffesi defter-i mezkûrda esamisi muharrer olan ademlerden en ziyade tercih ettiklerinin isimlerini ve kendi imzasını bir kâğıda tahrir u teh'iyye olunan memhur sandıkçaya vaz' edeceklerdir. İşbu intihabda defter-i mezkûrda ismi mevcut olmayan kimse hakkında re'y i'tâsı ca'iz olmayacak ve emr-i intihab iki gün zarfında icra olunacağından bu müddette ahali-i merkumeden re'yini vermemişler bulunur ise nrü'ehhiren hiçbir güne iddi'aya hakk ve salahiyetleri olamayacaktır. Fakat ma'zeret-i salihası olup da cem'iyet mahalline gidemeyenler yalnız re'ylerini tahriren irsal-i murad ederler ise kabul olunacağından bu makuleler yazacakları re'y pusulalarını mahallenin baş hahamı tarafına irsal edecek ve haham-ı mûmâ-ileyh dahi mezkûr pusulaları diğerleriyle beraber vaz'-ı sandıkça etmeğe mecbur olacaktır.

On Sekizinci Madde: Re'y vaz' olunacak sandıkça o mahallenin baş hahamı ve senevisi mütevellilerinden üç kişi taraflarından suret-i aleniyyede temhir olunarak cem'iyet mahalline vaz' olunacaktır. Yevm-i intihabda haham-hane tarafından dahi ber-me'mur bulunarak hitamında zikr olunan sandıkça me'mur-ı mûmâ-ileyh dahi hazır olduğu halde mahallenin baş hahamı ve sandıkçayı temhir eden mütevelliler ve mu'teberan-ı ahali huzurunda küşad ve derûnunda bulunan re'y pusulaları ta'dad olunarak ismine en ziyade re'y isabet edenlerden ol mahalleden istenilen mikdarı tefrik ve intihab olunacaktır ve iki veyahud birkaç kişi hakkında müsavat-ı ârâ vuku' bulur ise kur'a keşide kılınacaktır ve işbu müntahabların esamisini mübeyyin iki kıt'a defter tanzim ve sandıkçayı mühürleyen dört zat ile me'mur-ı mûmâ-ileyh tarafından temhir olunarak bir kıt'ası mahallenin baş hahamı nezdinde hıfz u tevkif olunarak diğeri dahi haham-haneyeye irsal edilecektir.

On Dokuzuncu Madde: Madde-i sabıkada beyan olunan a'zâlığı intihab olunacak zatın hiçbir töhmet ve cinayet ile müttehim olmamış ve umûr-ı milliye ve efradiyyede hile ve

vuku' bulmamış olması ve mümkün mertebe umûr-ı milliyeye aşına ve Yahudi lisanını kır'a'at ve tahrire muktedir ve mahallesi içinde dahi en mu'teber bulunması meşruttur.

(FASL-I RÂBİ)

(Meclis-i Ruhanî ve Veza'ifi Beyanındadır)

Yigirminci Madde: Meclis-i ruhanî Meclis-i Umumî tarafından ta'yin olunacak yedi hahmandan ibaret olup bunlardan birisi kezâlik Meclis-i Umumî'nin ekseriyet-i ârâsiyla re'is ta'yin ve ikisi yemin ü yesar i'tibariyle re'is mu'avini ve dördü a'zâ add olunarak ve bunlara Meclis-i Umumî'nin tensibiyle mikdar u (k)âfi ma'aşlar tahsis kılınarak bunların mezhebe ve nizam-nameye muhalif hareketleri ve bir gûne töhmet ve kabahatleri vuku' bulmadıkça infisalleri ca'iz olmayacaktır.

Yigirmi Birinci Madde: Meclis-i Ruhanî riyaseti münhâl oldukta re'is mu'avinlerinden ve bunun yerine dahi Meclis-i Ruhanî a'zâsından biri ve açılacak a'zâlığa dahi Meclis-i Umumî'de bulunan hahamlardan ve Meclis-i Umumî a'zâlığına hariçten münasibleri ekseriyet-i ârâ ile zikr olunan Meclis-i Umumî tarafından intihab ve ta'yin kılınacaktır.

Yigirmi İkinci Madde: Meclis-i Ruhanî riyasetine intihab olunan zatın mezhebce maharet-i kâmile ve hüsn-i tedbir ashabından bulunması meşrut olup sinnce ihtiyarlığa nazar olunmayacaktır.

Yigirmi Üçüncü Madde: İşbu meclis-i ruhanî re'is ü a'zâsının vazife-i me'muriyetleri ber-vech-i âtî zikr olunur. EVELA umûr-ı mezhebiyenin muhafazasına dikkat etmek sâniyen kendileri usûl ü efkâr-ı devlete ve nizam-nameye muhalif harekette bulunmayıp bulunacakları dahi men eylemek sâlisen haham sınıfında bulunanlara yedinde Meclis-i Ruhanî'nin ruhsatnamesi olmadıkça kat'a vaz' ettirmemek ve va'iz takımının usûl u efkâr-ı devlete ve nizam-name ahkâmına mugayir olarak milleti tahrik u teşvik yolunda hareket etmemelerine ve hiçbir hahamın vazifesinden hariç olan umûr-ı milliyeye karışmamasına bi'l-ittifak da'ima dikkat ü i'tina eylemek hususatı akdem-i veza'ifi me'murelerinden ve devlet ve millet ve mezhebce muzırratı olmayan kütüb ve ulûm u fûnûn-ı nafi'anın beyne'l-milel intişarına mani olmayacaklardır ve meclis-i mezkûr mezhebe ve ayine müte'allik hususatı rü'yet ve tesviyyeye me'mur ise de hukuk-ı mezhebiyyeye müte'allik mevaddan hahambaşı tarafından havale olmayan işlere kat'a müdahale edemeyeceklerdir. Re'is bulunan dahi meclisin re'yi munzamm olmaksızın hiçbir maddeyi hod-be-hod rü'yet ve tesviye edemeyecektir.

Yigirmi Dördüncü Madde: Meclis-i Ruhanî a'zâlığına intihab olunacak zevatın mezhebce maharet-i kâmile erbabından ve devlet ve millete sadık ve muhibb ve her vechile müstakim bulunması ve mukaddema bir hidmette bulunub da hakkında ceza kanun-name-i hümayunu hükmünce bir ceza ta'yin ve icra olunmamış ve istihdamdan mahrumiyetini müceb cinayeti tebeyyün etmemiş olması lazımdır.

Yigirmi Beşinci Madde: Meclis-i Umumî a'zâsından olan hahamlardan meclis-i ruhanî re'is ve a'zâsı çıkarıldıktan sonra geri kalan on üç neferden her sene münavebe tarikiyle dördü a'zâ-yı muvakkate sıfatıyla Meclis-i Ruhanî'ye devam edecek ve üçü dahi Meclis-i Ruhanî tarafından me'muren tereffüh⁵⁷ ve tahıl işlerine nezaret eyleyecektir.

Yigirmi Altıncı Madde: A'zâ-yı muvakkate sıfatıyla her sene Meclis-i Ruhanî'de bulunacak dört neferin veza'if-i me'muriyyetleri mücerred cereyan edecek muzakerata kesb-i vukuf etmek için meclis-i mezkûrda hazır bulunmak ve a'zâ-yı da'ime taraflarından taleb vuku'unda onlara i'ânet etmekten ibaret olup onlar ile beraber re'y vermeğe ve karar mazbatalarını imza eylemeğe salahiyetleri olamayacaktır.

Yigirmi Yedinci Madde: İşbu hahamlardan beher sene münavebet-i hizmet edecek olanların ta'ayyüşleri için Meclis-i Cismanî'nin tensibiyle müceddeden mikdar-ı kâfi ma'aş tahsis ve hizmette bulundukça i'tâ olunacağından bundan ma'ada me'muriyyetlerinden dolayı efrad-ı milletten akçe ve hediye kabul etmeleri kat'a ca'iz olmayıp haklarında töhmet add olunacaktır.

Yigirmi Sekizinci Madde: Der-sa'aded ve taşraca bir mahalle bir ruhanî me'mur gönderilmesi lazım geldikte mezkûr on yedi hahamdan biri sırasıyla bi'l-intihab ta'yin ü irsal olunur ve bu gönderilecek me'murun hitam-ı me'muriyetiyle avdetinde kema-kân me'muriyeti sabıkasında istihdam kılınır.

Yigirmi Dokuzuncu Madde: Milletten kâffe-i umûr-ı ruhaniyyesi Meclis-i Ruhanî'den su'al olunacağından işbu nizam-name mücibince intihab ve istihdam olunacak zevattan başkası cüz'î ve küllî hiçbir ruhanî işe karıştırılmayacaktır.

Otuzuncu Madde: Haram ya'ni aforoz ve emsali mücazat-ı ruhaniyeye icrasına yalnız hahambaşı ve ruhanî meclisi re'isi ile bunun mu'avinleri me'zun olup bunlardan başka hiçbir kimseye bu babda salahiyet verilmemek hahambaşı ve cem'i-i mecalis ü hey'et-i münakidenin başlıca veza'ifindedir. Hod-be-hod bu hususa mücazeret eden olur ise edeceği aforoz ke'enlem-yekûn hükmünde tutularak kendisi hahamlık sıfat u alametinden tecrid ile beraber mü'eyyeden me'muriyyetten mahrum edilecek ve hakkında terettüb edecek cezanın icrasını dahi hahambaşı bâ-takrir Bâb-ı Âli'den istizan ve istid'a edecektir.

Otuz Birinci Madde: Meclis-i Ruhanî ma'iyetinde lüzumu mikdar kâtib ve me'murlar bulunacağından meclis-i mezkûrda rü'yet olunacak hususat-ı mezhebiyyenin kâffesi yevnî mazbata defterine kayd u imla ve vuku'at-ı mazbatanın zîri re'is ve a'zâ tarafından imza olunacaktır ve meclis-i mezkûra gelib giden kâffe-i evrakın numerolarıyla defatir-i mahsusasına kayd u imlâ olunması meclis-i mezkûrun kitabet hizmetinde bulunanların esas vazifelerinden olup gerek bunlardan ve gerek meclis a'zâsından ve müstahdem hademe-i sa'iresinden işbu nizam-namenin ve veza'if-i me'muriyyetlerine da'ir yedlerine verilecek ta'lim-namenin cüz'î ve küllî haricinde bulunmaları haklarında töhmet add olunacağından bu makulelerin iktiza eden istintak u muhakemeleri sekizinci maddede beyan olunan usûle tatbiken icra olunduktan sonra hizmetlerinden ihrac ile yerlerine diğerleri ta'yin kılınacaktır ve içlerinde az çok rüşvet alan olup da sabit ve müstehakk olursa canib-i zabtiyyede istintak ve muhakemesi icra olunmak üzere Bâb-ı Âli'ye arz-ı keyfiyet olunacaktır.

Otuz ikinci Madde: Meclis-i Ruhanî ma'iyetinde müstahdem me'murin ve ketebe ve hademenin vazife-i me'muriyyetlerine da'ir yedlerine verilecek ta'lim-name hahambaşı ve meclis-i mezkûr re'isi ve bunun mu'avinleri ve meclis-i cismanî a'zâsından iki kişiden mürekkeb bir komisyon-ı mahsusda işbu nizam-name-i esasî ahkâmına tatbiken tanzim ettirilecektir.

Otuz Üçüncü Madde: Meclis-i mezkûr icabına göre haftada iki veya üç def'a tahsis olunacak günlerde tecemmü' ve ifa-yı hizmet edecek ve bunun cem'iyyet merkezi ahaliyi kesret üzere bulunan mahallattan birinde olacaktır.

Otuz Dördüncü Madde: Meclis-i mezburun a'zâ-yı da'ime ve muvakkatesinden ve ma'iyetinde müstahdem me'murin ve ketebeden her kim olur ise olsun özlü mani-i kavisini beyan etmeksizin birbirini müte'akib üç def'a mecliste bulunmaz ise adeda isti'fasını vermiş add olunarak yerine diğeri ta'yin olunacağı misilli bunlardan kavanin ü nizam-ı saltanat-ı seniyyeye mugayir hareket ve bir gûne cünha ve kabahatleri vuku' bulup da ceza kanun-name-i hümayunu iktizasınca bir aydan ziyade müddet için devletçe tevkifine hükm olunanlar olur ise bu makulelerin derhal memuriyetlerinden ihrac ve tebdilleri mecburiyet altında olacaktır.

Otuz Beşinci Madde: İşbu nizam-name iktizasınca meclis-i mezbur re'is ve mu'avinlerinden veya a'zâsından fi-ma-ba'd umûr-ı millete müdahale ettirilmemek şartıyla tebdil ve ihracı lazım gelenlerden ihtiyacı Meclis-i Cismanî'de sabit olanlara çünkü bunlar haham sınıfından olarak ehl-i san'at olduğu cihetle mücerred medar-ı ta'ayyüş olmak üzere ma'aşının rub'ı mikdarına müsavî olarak ba-kayd-ı hayat millet sandığından biraz akçe tahsis ve i'tâ olunacak ve bunlardan infisali vuku' bulup da kezâlik ihtiyacı muhakkak olanlara dahi ma'aşının nisfi verilecektir.

Otuz Altıncı Madde: Meclis-i Ruhanî re'is ü a'zâsını itham edebilmek salahiyeti ancak hahambaşı ile Meclis-i Cismanî'ye a'id olup şöyle ki bunların cünha-i vakı'alarından haber-dar olan bir hey'et veya efrad-ı millet Meclis-i Cismanî'ye arz u ifade-i keyfiyyet ederek hahambaşının taht-ı riyasetinde ve ruhanî ve cismanî meclislerinin re'isleriyle a'zâsından üçer zat ki cem'an sekiz kişiden mürekkeb bir komisyon-ı muhtelit teşkiliyle keyfiyeti orada bil-mütala'a ekser a'zâsı tarafından memhuren tanzim olunacak mazbatanın hükmüne tatbiken icabı icra olunur ve şayed şikâyet-i vakı'a Meclis-i Ruhanî re'isinin aleyhinde ise onun yerine komisyon-ı mezkûrda re'is mu'avinlerinden biri bulundurulacağı gibi eğer bütün Meclis-i Ruhanî aleyhinde ise ma'rûz-zikr Meclis-i Ruhanî tarafından celbi lazım gelen üç a'zânın yerine Meclis-i Umumî a'zâsından olan on üç hahamdan hahambaşının tensib edeceği üç neferi celb ve ta'yin olunacaktır.

Otuz Yedinci Madde: Ruhanî Meclis'den çıkan kâffe-i evrak-ı resmîyenin mu'teber ve ma'mûlün- bih olması için meclis-i mezburun kâtibi tarafından mümza ve lâ-ekall ekser a'zâsının mührleriyle memhur ve re'is tarafından musaddak olması lazımdır.

Otuz Sekizinci Madde: Meclis-i Ruhanî'nin mahallat-ı başhahamlarına nezaret-i kâmileleri olarak zikr olunan hahamlar meclis-i mezburun ma'iyyeti olacağından bunlar buldukları karye ve mahallelerde vuku' bulacak yalnız mevadd-ı ruhaniyyenin tesviyesine me'mur olarak Ruhanî Meclisi tarafından kendilere verilecek tenbihata ita'at ve inkıyada mecbur olacaklardır ve bunların suret-i ta'yinleri bahsine gelince Meclis-i Ruhanî ve Cismanî'den mürekkeb bir komisyon-ı muhtelit teşkil olunarak ve tayin olunacakları mahallelerin en mu'teber ahalisinden beş on kişi komisyon-ı mezbura celb edilerek onların dahi huzurlarında mezkûr mahallelerin mu'teber ve şayan-ı emniyyet hahamlarından münasibleri ekseriyyet-i ârâ ile intihab olunur ve intihab mazbataları hahambaşı tarafından tasdik olunarak me'muriyetleri icra kılınacaktır ve bu hahamların mezhebe ve nizam-nameye mugayir hareketleri vuku'unda bâlâda beyan olunduğu üzere Meclis-i Ruhanî ve Cismanî a'zâsından mürekkeb muhtelit komisyon akdiyle muhakeme edilerek cünhaları sabit olmadıkça tebdilleri ca'iz olmayacaktır.

(FASLI HÂMİS)

(Meclis-i Cismanî ve Veza'ifi Beyanındadır)

Otuz Dokuzuncu Madde: Meclis-i Cismanî avamdan bir re'is ve sekiz a'zâdan mürekkebirdir. Bunların müddet-i me'muriyetleri iki seneye münhasır olup intihabları Meclis-i Umumî'de icra kılınır.

Kırkıncı Madde: Meclis-i Cismanî'nin riyaseti müntehib olan dokuz zat beyinde bi't-tekkür içlerinden ekseriyet-i ârâ ile münasib gördükleri bir zata ihale ve tefviz olunur.

Kırk Birinci Madde: Meclis-i Cismanî a'zâsından müddet-i me'muriyetleri olan iki senenin inkızasından evvel isti'fa veyahud sebeb-i aher ile bir ve nihayet iki a'zânın infisali vuku'unda açılacak yerlerine hahambaşı tarafından Meclis-i Ruhânî re'is ve Meclis-i Cismanî a'zâ-yı bâkiyyesi ile bi'l-müzakere ekseriyet-i ârâ ile diğerleri intihab ve ta'yin olunur fakat açılacak mahall ikiden ziyade olduğu halde bunların intihabı mücerred Meclis-i Umumî'de icra olunur ve bu a'zânın kâffesinin me'muriyetleri Bâb-ı Âli'den istizan olunduktan sonra i'lan kılınacaktır ve bu intihabın icrasına değin Meclis-i Cismanî'de rü'yet olunacak hususatda a'zâ-yı bakiiyenin ittifak-ı ârâsı meşruttur.

Kırk İkinci Madde: Meclis-i Cismanî'nin re'is ve a'zâsından ve ma'iyetinde müstahdem me'murin ve ketebesinden her kim olur ise olsun ömrü manî-i kavisini beyan etmeksizin birbirini müte'akiben üç def'a mecliste bulunmadığı halde meclis başkâtibi tarafından dördüncü meclise da'veti havî bir kıta tezkire irsal olunarak bunun üzerine dahi hiçbir ömrü bahane beyan etmeksizin yine meclise gelmez ise isti'fa etmiş add olunarak ber-müceb-i nizam-name yerine başkası intihab ve ta'yin kılınacaktır.

Kırk Üçüncü Madde: Meclis-i Cismanî millet-i Museviyyenin umûru hususat-ı dünyeviyyesini rü'yet ve Devlet-i Âliyye'nin evamir-i seniyyesini icraya me'mur olup farıza-i zimmet-i mutlakası milletın esbab-ı menafî'ini tezyid u teksire ve işbu nizam-namenün icrayı ahkâmına ve bu babda muhalif olanları men'e ve i'âne-i milliyyeyi nizam-name münderic usûl-ı cedideye tatbiken tarh ve tahsile ve emval-i eytam ve mefkûre-i milletın teleften vikayesine dikkat ü nezaret etmek ve meclis ve heyet-i sa'ire-i milliyyenin kâffesine işbu nizam-name esasına tatbiken ta'limat vermek ve kendisine havale olunan mesalihî ya meclisçe veyahud bi'l-vasıta rü'yet ve tesviye eylemekten ibarettir ve meclis-i mezbur a'zâlığına intihaba şayan olacak zevat evvela Bâb-ı Âli'nin emniyet edebileceği ve devlet ve milletine muhib zevat-ı mu'tebereden ve erbab-ı dirayet ü ma'lumattan olması ve meclis-i mezkûrun a'zâsından hiç olmaz ise ba'zısı Türkçe ve İbranice lisanlarını kıra'ate muktedir bulunması ve bu a'zânın hiçbir vakte ceza kanun-name-i hümayunu ahkâmınca hakkında bir ceza terettüb etmemiş olmaları lazımdır.

Kırk Dördüncü Madde: Meclis-i Cismanî'ye lüzumu olacak ketebe ve tahsil-dar ve hademe-i sairinin istihdamı için sarfı lazım gelen mebalige kimesne tarafından müdahale ve mümana'at olunmayacaktır.

Kırk Beşinci Madde: Meclis-i Cismanî a'zânın bâlâda ta'yin olunan vazife-i me'muriyetlerini icra etmemek ve nizam-nameye muhalif harekette bulunanları men' eylememek ve kendisine arz olunacak te'sisat-ı nâfi'a-ı milliyyeyi mevki-i icraya komamak ve millete ba'isi takbih olacak şeylerin def'ine çalışmamak ve ceza kanun-name-i hümayunu ahkâmınca bir aydan ziyade habsine devletçe mahkûm olmak hususları kendilerine töhmet add olunup ber-mücib-i nizam-name tebdilleri icra olunacaktır.

Kırk Altıncı Madde: Meclis-i Cismanî'ye itham edebilmek salahiyeti yalnız hahambaşı ile zirde beyan olunacak te'sisat komisyonuna a'iddir. Meclis-i mezburun muhalif-i nizam hareketi vuku'una haber-dar olan şahıs veya bir hey'et keyfiyeti tahriren hahambaşıya arz ederek müşarün-ileyh dahi derhal hakkında şikâyet olunan zat veyahud hey'ete hitaben bir kıt'a tezkere ile izah-ı madde ve bunları muhafaza-i nizama da'vet eder bu hal def'a-i sâniyede vuku' bulur ise sekizinci maddede münderic usûle tatbiken icabı icra kılınır.

Kırk Yedinci Madde: İ'ane-i milliye tarh ve tahsiliyle millet sandığının idhalat u ihracaatı muhasebesinin rû'yet ve tesviyesi Meclis-i Cismanî'ye a'id olduğundan beher sene Meclis-i Umumî'nin ilk in'ikadında sene-i maziye muhasebesi ve mazbata defteri huzur-ı Meclis-i Umumî'de kıra'at u tedkik ve sene-i âtiye hakkında dahi lazım gelen bûdcesi tanzim ü tertip olunarak ikisi birden tab u neşr ile i'lan olunacaktır.

Kırk Sekizinci Madde: Gerek Meclis-i Ruhanî ve gerek komisyon re'isleri müzakere olunacak maddeyi meclise beyan edip a'zâ dahi müzakere ettikten sonra ekseriyet-i ârâya müraca'at lazım gelip de ârâda tesavî vuku' bulur ise re'isler kangı tarafı tercih eder ise o tarafta ekseriyet hasıl olmuş olur. Bundan gayrı hususatda re'isin re'yi a'zâ-yı sa'ire gibi bir re'y add olunur.

İrade-i seniyye tarihi fi 23 Şevval sene 1281